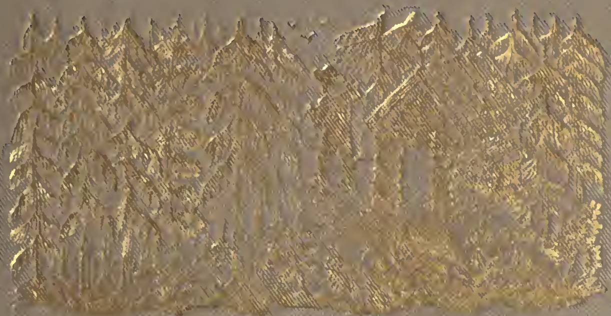
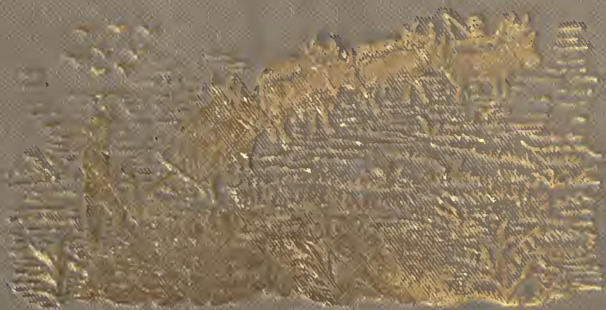
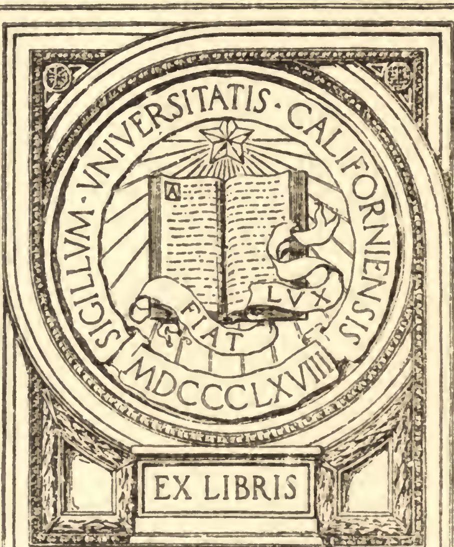

Nordmændene i Amerika.

SIGILLVM · VNIVERSITATIS · CALIFORNIENSIS
LVX
FIAT
MDCCCLXVIII
EX LIBRIS

Knud Langeland.

Nordmændene i Amerika.

Nogle Optegnelser

—om—

De Norskes Udvandring

til Amerika.

Af

Knud Langeland.

Fjerde Tusinde.

Chicago.
John Anderson & Co., Udgivere,
183, 185 og 187 North Peoria St.
1889.

Skandinavens Boghandel.

Skandinavens
Bog- og Accidentstrykkeri,

Indbunden i
Skandinavens Bogbinderi,

183, 185 & 187 North Peoria St., Chicago, Ill.

Indledning.

Vistnok ville ikke vore Efterkommere paa den vestlige Jorddel, efter Aarhundreders Forløb, saaledes maatte søge forgjeves efter Oplysninger om deres Fædres første Indvandring til Amerika, som vi nu med Begjerlighed forgjeves søger at løfte Forgangenhedens Slør fra vore Forfædres Indvandring til de skandinaviske Lande. Mod en saadan Tomhed og fuldstændig Mangel paa historiske Vidnesbyrd er Menneskeslægtens fremskredne Tidsalder Borgen. Selv om vi forudsætter som en Mulighed, at Historien, med sin Tilbagegang og sine mørke Tidsaldere, gjentager sig i de kommende som i de forbigangne Aarhundreder, vil dog neppe den skandinaviske Indvandring til Amerika forsvinde af Historien, saalænge der paa Jordens Kreds findes en Levning af vor Nationalitet, for hvem saadanne historiske Minder har nogen Interesse. Det er ikke et saa fjernt Syn paa Sagen, som har bevæget mig til at nedtegne disse Erindringer. Men der er en nærliggende Fremtid, som udentvivl vilde føle Savnet af slige Optegnelser og med rette beklage sig over vor Forsømmelse og Ligegyldighed i denne Henseende, om vi nu allesammen, enten af Mistillid til os selv, eller af andre Grunde, ven-

tede paa, at dygtigere Hænder, eller Mænd med bedre Anledning, skulde paatage sig Gjerningen, indtil alle de tidligere Indvandrere med deres personlige Erindringer og oplevede Erfaringer laa i Graven, hvorfra deres Erindringer ikke mere kunde hentes op. At gjøre sit til at afhjælpe et saadant Savn hos vore nærmest paafølgende Generationer burde derfor fritage Nedskriveren fra Beskyldninger for Indbildskhed og Forfængelighed. Lad derimod ret mange gjøre saadanne Optegnelser, selv om de — ligesom mine — iføres en simpel Hverdagsdragt. Det er ikke Meningen at levere noget fuldendt historisk Arbeide, men derimod det Tømmer og de Stene, som den simple Arbeider bringer den øvede Bygningsmand, for at han deraf kan opføre den historiske Bygning. Vilde nu til Ex. en Mand fra hvert Udvandringsselskab levere saadanne Optegnelser, fik man snart et rigt Forraad, som ved en øvet Haands Bearbeidelse kunde gjøres til noksaa interessante Aarbøger. Mon ikke Tiden snart er kommen til at gjøre en Begyndelse hermed, og mon ikke det snart bliver for sent at kunne naa dette Maal?

Det er Forfatterens Bidrag til dette Maal, som hermed frembæres.

I.

Folkevandringer.

Folkevandringer synes at have foregaaet fra Menneskeslegtens første Tider. Udvandringer blandt Noas tidligste Efterkommere omtales hyppig i Bibelen, ja Gud befalede endog Abraham at udvandre. "Vorder frugtbare, formerer Eder og opfylder Jorden," var et Bud, som stemmede med Naturens Orden, thi det udgik fra Naturens Herre. Da Græsgangene paa Bethels Sletter blev altfor indskrænkede, trættede Hyrdefolket om dem, og Abraham og Lot drog hver sin Vei. Saaledes antages det at have gaaet til mellem Menneskene i de forhistoriske Tider, og senere bærer Verdenshistorien nok af Vidnesbyrd om større og mindre Folkevandringer.

Mægtige Stammer trængte frem fra forskjellige Dele af Asien mod Vesten gjennem Egnene ved det sorte Hav og Donaulandene. Gotherne trykkedes ind paa det store romerske Riges Grændser, fordi Hunnerne væltede sig ind paa dem fra Østen. Efter de historiske Granskeres Mening

skal disse Folkebevægelser være udgaaede fra det gamle Iranien eller de nuværende indiske og persiske Høilande. Til disse Udvandringer regnes ogsaa den germaniske og den norrøne Folkestamme, som i to ligeløbende Linier er draget fra Øst mod Vest, indtil de ned gjennem Tiden naaede lige til Østersøen, hvorfra de har udbredt sig mod Syd og Nord og endelig sat sig fast i de tydske og skandinaviske Lande. Den bekjendte norske Historiker Keyser holder for, at vore Fædre er komne til de sidstnævnte Lande en 400 á 500 Aar før vor Tidsregning, og at den norrøne Stamme dels er gaaet over den bothniske Bugt, dels nord om samme, og at de derfra er trængte mod Syd; at der paa den Tid allerede fandtes Nomadefolk, som kaldtes Finner, Lapper, Kelter og Kimbrer; at disse efterhaanden trængtes afveien — Finnerne mod det yderste Norden i Norge, Sverige og Rusland, Kelterne og Kimbrerne mod Syd og Vest lige til England, Irland og Skotland — og at endelig Norrønerne trængte de gothiske Germaner, som var komne til det sydlige Sverige, Danmark og Slesvig, længere mod Syd og Vest, hvorved atter Anglerne og Saxerne trængtes fra deres Opholdssteder over til Brittanien.

II.

Amerikas Opdagelse.

Flere Aarhundreder senere drev Harald Haarfagers Undertrykkelser mange af vore bedste nordiske Fædre over til Island og Færøerne, hvorfra de paa deres Søreiser tilfældigvis opdagede Amerika. Sagaerne fortæller, at Nordmændene foretog mange Reiser til Landet i Vesten, som de kaldte Vinland, og anlagde en Koloni ved Kysten af Massachusetts, som de kaldte Leifsboder. Da den sorte Død indtraf omkring 1350, glemte man i Norge og Island Veien til den nye Verden, og Formodningen er, at de norske Kolonister i Leifsboder, da de ingen Tilførsel mere fik fra Moderlandet, blandedes med Landets Urindbyggere, Indianerne (de saakaldte Skrællinger). Der er en dunkel Anelse om, at de Gravhøie og andre Oldtidsminder, som paa mange Steder forefindes i de Forenede Stater og som ikke kan skrive sig fra Indianerne, maaske er Spor af de mellem dem værende Nordmænd. Hermed være det nu som det vil. Meget mere sandsynligt er det, at Kristofer Kolumbus paa sin bekjendte Reise til Island har først hørt Fortællingen om det mod Vest liggende Vinland og at dette gav Anledning til hans Opdagelsesreise mod Vesten, som endte med Amerikas Gjenopdagelse i 1492.

III.

Udvandrings-Aarsager.

Aarsagerne til Folkevandringerne kan være forskjellige: dels Nomadelivet og de ufuldkomne Jagtredskaber, hvorfor store Landstrækninger behøvedes for det i Stammerne tilvoxende Folketals Underholdning; dels de barbariske Tider, da den Stærkere uden videre med Magt fordrev den Svagere; dels maaske ogsaa ifølge Stammens frie Valg og Beslutning.

Nordmændenes Vikingetog maa ansees dels som ligefremme Overfald og Plyndringer i Nabolandene, dels som en raa Tidsalders Øvelsestogt og Krigsførelse. Vi læser, at de paa disse Tog ofte besøgte Englands, Irlands og Skotlands Kyster saavelsom Tydskland og Frankrige; at de i det sidstnævnte Land stiftede en Koloni, som endnu kaldes Normandiet og hvorfra Normannernes Erobringshære udgik, som erobrede England osv.

Spaniernes første Udvandring til Amerika efter Kolumbus' Opdagelse bestod af en Skare Eventyrere, som søgte did for at finde Guld og Sølv, og det var først senere at de begyndte at anlægge Kolonier. Under Dronning Elisabeths Regjereng kom Englænderne til Østkysten af Nordamerika og efter nogle forgjeves Forsøg lykkedes det dem

at stifte en Koloni i Virginia. Det synes især at have været Handelsinteressen, som besjælede dem, medens paa samme Tid Puritanerne og Hugenoterne reiste til Amerika for at søge Religionsfrihed og undgaa de haarde Religionsforfølgelser, som de maatte udstaa i deres Hjemlande, England og Frankrige. I 1624 anlagde nogle Nordmænd en Koloni i det nuværende New Jersey, og en By, som de kaldte Bergen, bærer endnu dette Navn. I den samme Egn anlagdes ogsaa en svensk Koloni, men Hollænderne, som dengang havde nedsat sig i New York, var saa talrige, at de absorberede alt omkring sig, indtil de selv maatte bukke under for det engelske Element.

Vor Tids nordiske Standsaristokrati gjør Fordring paa at nedstamme fra de gamle til Norge og Sverige indvandrede Høvdingeætter, og at Bønderne nedstammer fra de Livegne eller Trællestanden. Historiens Vidnesbyrd bekræfter ikke denne Forudsætning. Det er derimod hævet over al Tvivl, at den nuværende Embedsstand og de saakaldte øvre Samfundslag oprindelig stammer fra den tydske Adel, som gjennem de tydske Konger i Danmark importeredes for at skaffe dem Levebrød og Magt i Embederne og være den fornødne Støtte for Kongemagten.

IV.

Det første norske Udvandrerselskab.

Det er en Afdeling af den gamle Heltestammes Efterslegt, de norske Bønders Udvandring til Amerika i den nyere Tid, vi her skal omtale. Alle saavel skriftlige som mundtlige Beretninger, Forfatteren har kunnet raadføre sig med, samstemmer i, at Cleng Peerson fra Skjolds Præstegjæld i Stavanger Amt var den, som egentlig gav den første Anledning til de norske Bønders Udvandring til Amerika. Det var i Aaret 1821, at han og en Kammerat ved Navn Knud Eide forlod Fædrelandet for at undersøge Forholdene i Amerika. Religionstvang blev paa den Tid temmelig strengt udøvet i Norge, hvor der viste sig Tegn til Afvigelser. I Stavanger Amt var Hauges Tilhængere talrige, og dernæst havde Kvækerne ikke saa faa Tilhængere. Disse sidste blev især stærkt forfulgte. Forfatteren ved, at Fortællingerne om Kvækerforfølgelserne ikke er nogen tvivlsom Tradition. Paa Præsternes Anklage kom Lensmanden med sine Mænd og tog Kvækernes Børn med Magt og førte dem til Præsten for at døbes og for at konfirmeres, og hvis Forældrene ikke kom til Alters som de andre i Menigheden, blev de mulkterede—ei at tale om, at de maatte betale sin Afgift til Statskirken, uagtet de selv ikke benyttede den. Dette Forhold var den nærmeste Aar-

sag til, at de to nævnte Mænd udsendtes af Kvækerne for at undersøge Tilstanden i Amerika. Der er flere paalidelige Mænds Udtalelser om, at dette forholder sig saa, og derfor ser vi ogsaa, at der, da Cleng Peerson efter tre Aars Ophold i Amerika kom tilbage i 1824, organiseredes det første norske Udvandringsselskab i Stavanger, som næsten udelukkende bestod af Kvækere fra Stavanger og Skjolds Præstegjæld. Det var de ofte omtalte Sluppefolk, et Selskab paa 52 Personer, som med eget Skib afgik fra Stavanger den 4 Juli 1825. Efterfølgende om dette Selskabs eventyrlige Reise til Amerika gjengives dels efter Ole Rynnings lille Bog om Amerika (trykt i Christiania 1838), dels efter mundtlige Fortællinger fra enkelte af Deltagerne selv.

"I 1821 kom en Person ved Navn Cleng Peerson, fra Stavanger Amt i Norge, over til New York i de Forenede Stater. I 1824 var han en Snartur tilbage til Norge, og ved hans Fortællinger om Amerika vaktes hos flere Lysten at reise didhen. Et Udvandrerselskab paa 52 Personer kjøbte en liden Slup for 1,800 Spd., som de lastede med Jern for at gaa til New York. Skipperen og Styrmanden vare selv delagtige i denne Spekulation. De passerede gjennem Kanalen og løb ind i en liden Udhavn paa Kysten af England, hvor de begyndte at sælge Brændevin,

som der er en forbuden Vare. Da de mærkede hvilken Fare de derved havde udsat sig for, maatte de i største Hast igjen søge tilhavs. Formedelst Skipperens Ukyndighed eller Modvind kom de saa langt Syd som til Madeiraøerne. Her fandt de en Tønde Madeiravin svømmende paa Havet, hvilken de halede til sig og begyndte at pumpe og drikke. Da hele Mandskabet var beskjænket, kom Skibet drivende som et Pestskib ind i Havnen, uden Kommando og uden at heise Flag. En Bremer som laa paa Reden raabte til dem, at de øieblikkelig maatte heise Flag, dersom de ikke vilde hilses af Fæstningens Kanoner, som virkelig alt vare rettede mod dem; og nu fik omsider en af Passagererne Flaget fat og fik det heiset. Efter disse og flere Farer naaede de endelig New York. De havde i det hele været 14 Uger fra Stavanger til Amerika. Imidlertid var ingen død paa Reisen og alle Mand vare friske ved Landingen. I New York vakte det almindelig Forundring, at de Norske havde vovet sig over det vide Hav paa et saa lidet Fartøi, hvilket hidtil var uhørt. Ved Uvidenhed eller Misforstaaelse havde man bemandet Skibet med flere Mand, end de amerikanske Love tillode, hvorfor der blev lagt Arrest paa Skipperen med Skib og Ladning. Nu kan jeg ikke med Vished sige, enten Regjeringen af sig selv hævede Arresten, i Betragtning af vore gode Landsmænds Uvidenhed og barnagtige Fremfærd, eller om Kvæ-

kerne alt nu havde taget sig af dem; nok er det: Skipperen slap fri og Skib med Ladning gaves Eierne tilbage. De tabte dog meget ved sammes Salg, som ikke indbragte dem mere end 400 Dollars. — Ved Kvækernes Sammenskud fik de Hjælp til at komme længere ind i Landet. To af Følget nedsatte sig i Rochester og en af disse ved Navn Lars Larsen hvis Enke bor endnu der. De øvrige kjøbte sig Land 5 Mile nordvest for Rochester i Morris County. Her maatte de give fem Daler for en Acre; men da de ikke havde Penge at betale med, skulde Betalingen erlægges terminsvis i ti Aar. Enhver kjøbte omtrent 40 Acres. Landet her var tæt bevoxet med Skov og tungt at rydde. De 4—5 første Aar vare derfor meget møisommelige for disse Folk. De led ofte stor Nød og ønskede sig kun tilbage til Norge; men de saa ingen Mulighed til at komme der, uden at opofre den sidste Skjærv af deres Formue, og de vilde ikke komme tilbage som Tiggere. Dog—velgjørende Naboer understøttede dem, og ved egen Flid fik de omsider deres Jord i saadan Stand, at de kunde leve af den, ja leve bedre end i deres gamle Fødeland." Saavidt Rynning.

V.

Rochester-Settlementet.

Efter andre Meddelelser bør endnu tilføies, at Lars Larsen, der bosatte sig i Rochester, ansaaes som Selskabets Leder og var den eneste, som forstod lidt Engelsk. Han er nu for mange Aar siden død, men flere Medlemmer af hans Familie lever vist endnu, nogle i Rochester, andre i Chicago. En Søn studerede ved Frankean-Synodens Læreanstalt og virkede som luthersk Præst blandt sine Landsmænd, men døde i en tidlig Alder. De, som kjøbte Land i Kendall og Morris Countier, flyttede dertil i November Maaned, netop da Vinteren begyndte. Landet deromkring var endnu lidet bebygget, og det var vanskeligt for dem at faa Arbeide og end vanskeligere at finde Husly for Vinteren. Fire og tyve af dem slog sig sammen og byggede et Loghus, der netop var stort nok til at give hver af Beboerne et Fladerum af en Kvadratfods Størrelse. Stuvede sammen i denne trange Hytte havde Nykommerne visselig Brug for en god Del Taalmodighed, og alene en urokkelig Tro paa en bedre Fremtid kunde under disse Omstændigheder opretholde Modet og gjøre deres Stilling nogenlunde taalelig. Tærskemaskinen var endnu ikke kommen i Brug, og ved at tærske for Naboerne med Pleiel fortjente de det Nødvendige til Livsophold. De fik nemlig

for dette Arbeide hver ellevte Bushel af Udbyttet. Det følgende Aar begyndte de at rydde det Land, de havde kjøbt; men da dette var bevoxet med tæt Skov, gik det kun langsomt med Rydningen. Dog kunde de den anden Sommer høste Hvede af 2 Acres. Dette gav dem Mod til fortsatte Anstrængelser, men det maa dog siges, at de første 4—5 Aar bragte disse Folk mange Skuffelser og Sorger. Det gik dem, som det siden er gaaet saamange af deres indvandrede Landsmænd: de ønskede sig tilbage til Norge, og dertil havde de maaske god Grund. Men de kunde ingensteds komme af Mangel paa Midler, og selv de Faa, som kunde bestride Tilbagereisens Udgifter, vidste kun altfor godt, hvad det vilde sige at komme tomhændet hjem, og de forblev i Amerika, uanseet denne uheldige Begyndelse.

VI.

Fra 1825 til 1836.

Dog, ved hjælpsomme Naboers Medvirkning og egen Flid fik de efterhaanden saameget oprydbet af det frugtbare Land, at de havde Fødevarer nok til eget Forbrug. Udsigterne blev nu bedre; de begyndte at indse, at Amerika tilbyder den stræbsomme Arbeider mange Fordele, og de opmuntrede, i Breve til deres gamle Hjem, Landsmænd

at søge deres Lykke paa denne Side Havet. Følgen heraf var, at der i Aarene fra 1825 til 1836 vedblev at udvandre ikke saa faa, men de reiste i smaa Selskaber med Skibsleilighed, enten over Göteborg i Sverige, Hamburg i Tydskland eller Havre i Frankrige, fra hvilke Steder der ofte gaves Skibsleilighed til de Forenede Stater. Fra Göteborg reiste Emigranterne med amerikanske Skibe, som førte svensk Jern til Amerika; men denne Leilighed var usikker og man blev ofte nødt til at henligge flere Uger for at vente paa Skibsleilighed. Man begyndte derfor at tage til Hamburg, hvor den tydske Udvandring alt længe havde været i regelmæssig Gang med de saakaldte amerikanske Paketskibe. Men ogsaa her mødtes de norske Udvandrere af den Vanskelighed, at hvis man ikke var indskrevet en 2 à 3 Uger iforveien, maatte man ligge over indtil den næste Paket afgik. Dette førte da til, at mange lagde Veien over Havre i Frankrige, hvor Tilgangen af Udvandrere var mindre, medens Paketfarten var omtrent den samme som fra Hamburg. En Ven af Nedskriveren, ved Navn Gjert Hovland, en oplyst og frisindet Bonde fra Hardanger i Bergens Stift, var en af dem, som i 1831 reiste til Amerika over Göteborg, og skrev mange fortrinlige Breve til Norge.*) Da han var vel kjendt i flere Præstegjæld i

*) Forfatteren har seet en Afskrift af et Brev fra Gjert Gregoriussen Hovland, skrevet fra Morris County, N. J., i 1835, hvor han

Bergens Stift, cirkulerede hans Breve vidt og bredt i hundreder af Afskrifter og vakte stor Interesse blandt Folket. For ikke ret mange Aar siden levede han endnu i en høi Alder i Ottawa, Illinois.

VII.

Udvandringen i 1836.

Endelig kom en af Sluppefolkene ved Navn Knud Slogvig tilbage til Norge i 1835 efterat have opholdt sig ti Aar i den nye Verden. Han opholdt sig for det meste i sin Hjembygd i Skjolds Præstegjæld, og Efterretningen om hans Hjemkomst løb som en Budstikke fra Mand til Mand med utrolig Hurtighed. Allevegne fra i Bergens Stift og Stavanger Amt reiste Folk lange Veie for at tale

---

da havde boet 4 Aar. Heraf sees, at han med Familie forlod Norge den 24 Juni 1831; de reiste over Göteborg og afgik derfra den 30 Juli s. A. De ankom til New York den 18 September. Han kjøbte 50 Acres Skovland, som han arbeidede paa i 4 Aar og derpaa solgte med $500 Gevinst. I 1836 kom han til Illinois og boede ikke langt fra Ottawa i La Salle County, hvor han døde i en meget høi Alder. I dette Brev skrev han meget rosende om den amerikanske Lovgivning, Lighed og Frihed, i Modsætning til Standsaristokratiets Udsugelser i Norge. Raadede alle, som kunde, til at komme til Amerika, da Skaberen ingensteds havde forbudt Mennesket at bosætte sig, hvor det vilde osv. Hans Breve blev afskrevne i hundredevis og omsendte i de norske Bygder, og havde udentvivl en meget afgjørende Indflydelse paa Udvandringen.

med ham. Tre af Nedskriverens Paarørende, som reiste fra Bergen i 1837, var blandt dem, som i Vinteren 1836 besøgte ham, og kom hjem fulde af Amerikafeber. To Brigger i Stavanger, som tilsammen kunde føre 160 Passagerer, udrustedes af det kiellandske Rederi i Foraaret 1836; de reiste under Ledsagelse af nævnte Knud Slogvig til Amerika. De havde en heldig Overreise, besøgte sine Landsmænd i Rochester og fortsatte derpaa Reisen til Chicago. De bosatte sig hovedsagelig i La Salle County, 70 Mil Vest fra Chicago, i det saakaldte Fox River Settlement, som den paa sine eventyrlige Vandringer ustandselige Cleng Peerson da havde udpeget. Efter hvad han fortalte Forfatteren, da han ved sit tredie Besøg til Norge opholdt sig i Bergen Vinteren 1843, var han den første norske Emigrant, som kom vestom de store Indsøer og besøgte Chicago og andre Steder i Illinois, men Aarstallet og de nærmere Omstændigheder desangaaende kan jeg nu ikke mere angive, da de Optegnelser, som dengang gjordes, er gaaet tabt. Om han personlig ledsagede dem eller blot gav dem Anvisning paa Stedet, erindres ikke. Men en interessant Skildring, som han gav mig om sine eventyrlige Opdagelsesreiser udover Illinois' græsrige, blomstrende Prærier, og hvorledes han paa en Fodtur fra Chicago første Gang kom op paa en Høide, hvorfra han kunde overskue de naturskjønne, henrivende Egne, hvor det rige

norske Settlement ved Fox River nu findes, men hvor der dengang ikke fandtes et Hus undtagen med flere Miles Mellemrum i Skovkanten langs Fox River, hvor enkelte Amerikanere var begyndt at flytte ind — den er endnu i friskt Minde. Næsten død af Hunger og Strabadser paa sin lange Vandring gjennem et ubeboet Land, kastede han sig i Græsset, takkede Gud, som havde ladet ham komme og se dette af Naturen saa vidunderlig rigt udstyrede Land, og trøstet og styrket paa Sjælen, glemte han sin Hunger og sine Lidelser. Han tænkte paa Moses, da han fra Nebo Bjerg saa ud over det forjættede Land, som Gud havde lovet hans Folk.

VIII.

Fox River Settlementet.

Veiledet af Cleng Peerson, og opmuntret af hans Beskrivelse over denne Egn, var det, at Indvandrerselskabet fra Stavanger i 1836 kom til Fox River og dannede det andet norske Settlement i Amerika. Hvormeget disse Folk, saavelsom de, der senere kom til disse Egne, har at takke ham for, og som de maaske aldrig har tænkt paa, vil paa en tydeligere Maade fremgaa, naar vi nedenfor kommer til at fortælle om det paafølgende Aars norske Udvandreres Skjæbne i det ulykkelige Beaver Creek Settlement.

Vel er det saa, at Koldfeberen næsten overalt i Vesten i mere eller mindre Grad angreb Nykommerne under Landets første Opdyrkning; men paa høitliggende Land, fjernt fra Sumper og Moradser, var denne Hjemsøgelse forholdsvis let overstaaet. Dette var Tilfældet ved Fox River.

Vi har i det Foregaaende seet, at det første Udvandrerskib reiste fra Norge allerede i 1825 — altsaa nu 62 Aar siden; at den næste direkte Udvandring fra Norge først fandt Sted 11 Aar senere, da de 2 kiellandske Brigger i 1836 førte 150 Emigranter fra Stavanger til New York. Det er ogsaa i det Foregaaende kortelig omtalt, hvorledes der i Mellemtiden næsten hvert Aar reiste Folk, enten enkeltvis eller i Smaaselskaber, over andre europæiske Havne til Amerika. I det Efterfølgende skal nu omtales det tredie direkte Udvandrerselskab, nemlig det fra Bergen i 1837.

IX.

Det tredie Udvandrerselskab.

Om denne Udvandring kan Forfatteren tale af egen personlig Kundskab, saavel om, hvad der som indledende Skridt gik forud for samme og paa en Maade forberedte Jordbunden for Udvandring blandt de bergenske Bønder, som om de nærmeste Aarsager dertil. Ved et rent Til-

sælde fandt Forfatteren i en Vens Bogsamling i Bergen en Tydskers "Reiser i Amerika." I Sextenaarsalderen er Indbildningskraften gjerne meget levende, og da der i denne Bog forekom endel livsfriske Billeder af de fjerne Egne, den Reisende havde besøgt, saavelsom af det Indtryk, han havde modtaget af Land og Folk i den nye Verden, læstes den med en Romans Tillokkelser. Her var udførlig Besked om den tydske Udvandring til Amerika. Med denne Rejsebeskrivelse i Lommen drog jeg en tidlig Sommermorgen bortover Solemsviken og opefter Lyderhorns bratte Sider. Deroppe læste og drømte jeg om den nye, underlige Verden langt borte i Vesten. Taagen havde sænket sig ned over Fjordene, mellem Øerne ved Bergensleden, men deroppe om Bjergets Top var det klart Solskin. Det var første Gang jeg saa dette for Bjergegnene særegne, herlige Syn. Har min prosaiske Natur nogensinde været paavirket af poetisk Inspiration og Løftelse, var det i denne Stund, medens Øiet skuede ud over Taagens solbelyste Flade og i det fjerne Vesten skimtede Nordhavets blanke Skjold, der syntes at hæve sig i lige Høide med Fjeldet. O, hvorfor kommer slige Øieblikke saa sjelden i det almindelige Menneskes Liv! Og langt ude mod Vest, tusinder af Mile derude, ligger det Land, hvorom jeg læser, ligger den store, endnu saa lidet bekjendte Verdensdel, med sine Hemmeligheder og sine Undere. Til

dette Lyspunkt i mit Livs tidlige Foraar knytter sig altsaa mine første Erindringer om Amerika, om det Land, som nu i næsten et halvt Aarhundrede har været mit andet Fødeland. Fra denne Tid søgte jeg alle de Bøger og Reisebeskrivelser, jeg kunde faa fat paa angaaende Amerika, og sammen med en Onkel af mig begyndte vi at samle videre Oplysning om den nye Verden, saavel gjennem Bøger som de mundtlige Fortællinger fra Stavangerkanten, som nu begyndte at versere i Bygderne angaaende Cleng Peersons Udvandring og Tilbagekomst, dog uden at vi endnu for Alvor tænkte paa Udvandring. Ved en uegennyttig Vens Hjælp fik jeg i 1834 Anledning til et 6 Maaneders Ophold i England, ved hvilken Anledning jeg samlede en Del Pamfletter og Bøger om Amerika og den engelske Udvandring. Paa denne Maade spredtes der i vor Omkreds en bestemtere og paalideligere Oplysning om Forholdene i Amerika og om Reisen dertil. Dette gjorde, at mange latterlige og urimelige Historier, som nu jevnlig sattes i Omløb blandt Folket, ikke fandt den fornødne Tiltro. Langsomt men stadigt udbredte Tanken sig om Udvandring til Amerika; flere og flere sluttede sig til det lille Tal, som for Alvor begyndte at tale om at sælge sine Jorder og reise. Da var det, at Bergens Bisp skrev sit Hyrdebrev til de bergenske Bønder over Texten: "Bliv i Landet, ernær dig redelig!" Hvadenten han glemte det

eller han ikke ansaa det passende for Anledningen, nok er det, han anførte ikke det andet Skriftens Bud: "Vorder frugtbare, formerer Eder og opfylder Jorden." Dette sidste havde Bønderne holdt fast paa: de fleste af dem havde talrige Familier, og da Jorden derhjemme var meget vel opfyldt, medens de nu hørte, at en stor Del af den nye Verden endnu var folketom, besluttede de at blive Bispens Raad ulydige og drage til det nye Kanaan, som flød i Melk og Honning.

X.

Aarsager til Reisen.

Ved Besøget hos Knud Slogvig fik vi en fuld og sikker Bekræftelse paa, hvad vi tidligere havde hørt og læst. Dette var i Vinteren 1836. Samme Aars Høst kom den bergenske Skibskaptein Behrens med Barkskibet "Ægir" hjem fra en Fragttur til Amerika, og da han fik høre, at flere formuende Landsmænd i forskjellige Egne af Amtet havde solgt sine Jorder og søgte Skibsleilighed til Amerika, bestemte han sig til (han var nemlig baade Reder og Fører), at indrette sin gode "Ægir" (Havets Gud) for Passagerfarten, og Kontrakt blev afsluttet om Overreisen det næste Foraar, 1837. Kaptein Behrens havde i New Yorks Havn seet tydske og engelske Emigrantskibe ankomme

og vidste god Besked om Skibsrummets Indretning og om de amerikanske Love og Havnevæsen for Emigranternes Vedkommende. To tydske Præster, der skulde hjem for at samle Bidrag til Kirkebygninger, var endog fulgte med ham til Europa, og han var gjennem dem bleven vel underrettet angaaende den tydske Emigration, som nu i mange Aar havde foregaaet efter en stor Maalestok og især var gaaet over Baltimore til Pennsylvania.

Kundskaben om Forholdene i Amerika vilde dog ikke have ledet til denne første Udvandring fra Bergen. For de flestes Vedkommende var det de trange Tider, indskrænkede Næringsveie og store Fattigskatte, som lagde det tunge Lod i Vægtskaalen. Dog ved jeg, at der for enkeltes Vedkommende var andre medvirkende Aarsager. Den gamle, for Folkeoplysningen altopofrende Skolemand N. P. Langeland, der havde valgt den studerende Vei, men af Mangel paa Midler havde maattet standse paa Halvveien og tage fat paa Folkeskolen, var bleven uretfærdig bedømt af en overtroisk og uvidende Almue. Geistligheden fandt, at denne altfor radikale Tænker ikke var nogen passende Mand til at lede Folkeundervisningen i denne meget konservative Landsdel, og hans Lærervirksomhed begyndte at blive et altfor utaknemmeligt Arbeide. Bistaaet af et lidet Antal trofaste og oplyste Venner, men forfulgt af et større Antal uvidende Bigotter, hemmedes hans gavnlige Virk-

somhed; han lønnedes med Utak for sine ædleste Bestræbelser og de Baand, som bandt ham til Fædrelandet og den Gjerning, han elskede saa høit, løsnedes. For hans Vedkommende var nok dette den ledende Aarsag til Udvandring, og dette Forhold virkede da ogsaa bestemmende paa mange af hans Venner og Paarørende. Men med alt dette maa det dog fastholdes, at uden den bedre økonomiske Udsigt, som aabnede sig for Familien i det rige, tyndtbefolkede Amerika, med det milde Klima og den frugtbare Jordbund, vilde neppe nogen af dette Selskab have reist til Amerika. Som hørende til dette Selskab kan nævnes, foruden den her omtalte Lærer Langeland: Mons Aadland, Nils Frøland, Anders Norvig, Anders Rosseland, Thomas Bauge, Ingebrigt Brudvig, Thorbjørn Veste osv., som alle havde en talrig Familie, samt et Antal løse Personer, hvoriblandt Døvig, Rosseland, Bauge, Frøland, Norvig, Hisdal, Tøsseland o. fl., af hvilke mange endnu lever i Illinois som Velstandsfolk, hvilket ogsaa er Tilfældet med mange af de Ældres efterladte Børn. Ialt bestod Følget af 84 Personer. Saavidt nu erindres betalte de 60 Spd. for Overreisen til New York for hver voxen Person, og det Halve for Børn under 12 Aar.

XI.

Ole Rynning.

Det var først efterat den foreløbige Overenskomst var afsluttet med Kapt. Behrens og efterat Skibsrummet var bleven indrettet for Reisen, at den ved sin lille Bog om Amerika bekjendte Student Ole Rynning fra Snaasen i Trondhjems Stift, kom til Bergen for at slutte sig til Selskabet, om hvis Afreise han først havde faaet Underretning gjennem en Annonce i Bladene, hvorpaa han havde sat sig i Korrespondence med Rederiet i Bergen. Han havde saaledes ikke ringeste Andel i at bringe denne Udvandring til Udførelse. Hvad der egentlig drev ham til Udvandring, kan jeg ikke med Vished sige. Efter nogle Ytringer af Kapt. Behrens lod det til, at Rynning var mere demokratiskfindet og sympathiserede mere med Bondestanden end godt syntes for hans mere aristokratiskfindede Fader, Provst Rynning. En Forlovelse, som Faderen ansaa for en Misalliance, skulde saaledes være den nærmeste Aarsag til hans Reise til Amerika. Saadan var idetmindste Kapt. Behrens' Opfatning, og vist er det, at Rynnings Væsen gav Indtryk af en dyb Melankoli, der meget let kunde have sin Grund i en saadan Omstændighed. At hans Bestemmelse dengang var, efter en Tid at vende tilbage til Norge, idetmindste paa Besøg, deraf gjorde han

ingen Hemmelighed. Dette fremgaar ogsaa af et Vers, som forekommer i en Sang, han under Overreisen forfattede og som blev afsungen paa Havet ved en liden Festlighed paa Amerikas Frihedsdag den 4de Juli, hvori det hedder:

Nu ligger Norges Klippeland
  Saa dybt i Skjul bag salten Vove,
Men Længslen higer til den Strand
  Med gamle, dunkle Egeskove,
Hvor Graners Sus og Jøklers Drøn
Er Harmoni for Norges Søn.

Men om end Skjæbnen bød ham der,
  Som fordum Bjørn af Leif, at tjelde,
Han vil dog stedse have kjær
  Sit gode gamle Norges Fjelde,
Og længes ømt, med sønlig Hu,
At se sit elskte Hjem endnu.

De var 8 Uger paa Reisen fra Bergen til New York og Passagererne stod sig idetheletaget godt. Kapt. Behrens fortalte adskilligt om Overreisen, da Forfatteren senere traf ham i Bergen. Da disse Bønder, der aldrig før havde seet Havet, saa dette at være roligt, tabte de snart Frygten for dets Raseri. Fiolen kom frem og man begyndte at dandse paa Dækket; dog maatte Kapteinen snart gjøre Indsigelse herimod, da Balsalonen (Dækket) led altfor meget af Damernes og Herrernes Sko, som var stærkt beslagne med

Søm. Paa Søen kom et stort amerikansk Paketskib dem saa nær, at man ved en feilagtig Manøvre kom sammen, og da Søgangen var høi og Skibene ikke strax kunde komme klar af hinanden, kom Passagererne med sine Øxer og begyndte at hugge i Tougværk og Ræer; de troede, deres sidste Time var kommen, men de slap dog med Skrækken. Skibene fik ikke nogen stor Skade.

Alle Beretninger stemmer overens om, at Ole Rynning var en sjelden ædel og menneskevenlig Mand, der opofrede meget af sin Tid og sine Evner i sine Medreisendes Tjeneste. Disse viste ham ogsaa derfor, saavelsom paa Grund af hans Sprogkundskab, den mest uindskrænkede Tillid. Han var en af de tre, som af Reisefølget blev udsendte fra Chicago for at udse et passende Sted for dem at nedsætte sig, da de allerfleste af dem agtede at blive Farmere.

Reisen fra New York var den Gang meget besværlig mod hvad den nu er, og kostede for disse talrige Familier langt mere end de havde regnet paa. Da de kom til Detroit, Michigan, havde den ovenfor omtalte N. Langeland ikke flere Penge, men derimod en Familie paa 8 Personer. Hans andre Venner i Selskabet havde lovet at hjælpe ham igjennem til Chicago, men nu var de blevne modløse og bange over de mange uforudsete Udtællinger, og vilde ikke

gjøre flere Udlæg. Han steg altsaa med sin Familie iland i Detroit. Udsigten var visselig ikke lys, men han var en ihærdig Arbeider og tilmed en dygtig Snedker og Smed, og han fik snart Arbeide hos en Blokkedreier, hvorved han opholdt Familien, og kom siden ind i Landet til Lapeer County, hvor han efterhaanden blev Eier af 120 Acres Land og et Snedkerværksted med Dreiebænk og Vandkraft. Han er død for mange Aar siden, men en Søn har længe boet i San Francisco, California.

XII.

Beaver Creek.

I Chicago traf man enkelte Landsmænd, som havde nedsat sig der, og et Par var komne tilbage fra Fox River og gav en nedslaaende Beretning om Forholdene dersteds. Dette var Anledningen til, at tre Mænd blev udsendte for at søge et for den paatænkte Koloni gunstigt Sted. Disse tog Veien mod Syd fra Chicago, omtrent ad den Vei, hvor Illinois Central Jernbanen nu gaar — et lavtliggende, sumpigt Strøg, som erfarne Folk ikke ventede at se bebygget i en Menneskealder. Det var i August og September Maaned, da dette flade Land var tørt og bevoxet med grovt Græs, der gik en Mand op under Armene. Nogle af de Gjenlevende har ytret Mistanke om, at deres

Udsendinge blev paavirkede af Landspekulanter, af hvilke de lod sig overtale til at tage denne uheldige Retning, istedetfor at gaa Vest eller Nordvest, hvor de inden 25 à 30 engelske Mile kunde have fundet det deiligste Regjeringsland under Solen. Men Skjæbnen vilde det anderledes: de kom til det ulykkelige Beaver Creek i Iroquois County, hvor de troede at finde alle Betingelser for et Paradis paa Jorden. De kom tilbage med glimrende Skildringer over det flade Land med den rige Jordbund, hvor Græsset tildels gik dem over Hovedet. Selskabet kjøbte nu Oxer og Vogne og drog afsted til det forjættede Land. De tømrede og byggede af alle Kræfter for at blive færdige før Vinteren. De kjørte 70 Mile til nærmeste Saugmølle efter Bord, og gav sig slet ikke Tid til at studere Landets Topografi, ellers vilde de vistnok have opdaget Spor af, at det Land, de tænkte paa at pløie næste Foraar, havde staaet under Vand lige ned i Juni Maaned sidste Foraar. Det var haardføre, flinke Folk. De fik sine Boliger i god Stand, førend Høstregnen begyndte; men de maatte snart vade gjennem Is og Vand op over Knærne, naar de skulde nogetsteds hen. Da Foraaret kom, stod det flade Land under Vand, saalangt Øiet kunde naa. Mange af dem var allerede bukkede under for Koldfeber, og da Sommervarmen kom og Vandet fordunstede, begyndte Sumpfeberen at kræve sine daglige Offere, og da hed det: "redde sig hvo

som kan!" Her var det, at Ole Rynnings Ben blev liggende. Han var en hilsestærk og kraftfuld Mand, der ingen Besværligheder skyede. Han boede hos en Mand, hvor man var vant til at spise Grød og Surmelk. Forfatterens Broder saa ham gaa med et Par fine sønderrevne Støvler gjennem Isvand og Sne. Endelig blev han angreben af en ondartet Diarrhoe, som ikke mere lod sig standse og blev hans Dødssygdom.

De faa gjenlevende forlod alt og drog over til Fox River Settlementet i La Salle County, hvor nogle af dem endnu lever — deriblandt en Søster af Forfatteren. Min Broder var den eneste, som endnu ikke vilde flytte; han blev der i tre Aar, og fik endelig bortbyttet sit Sted for en Flok Kreaturer, hvormed han i 1840 drog nord paa og bosatte sig i Racine County, Wisconsin.

Saaledes blev Udfaldet af Kolonien ved Beaver Creek. Noget nær det samme som Udfaldet med Kolonianlægget i Leifsboder 1000 Aar tidligere.

XIII.

I La Salle County.

Vi har ovenfor seet, at Cleng Peerson tidlig fandt Veien til Chicago og derfra vestefter over Illinois' store Prærier. Snart fulgtes han af enkelte af Sluppefolkene i

New York og Andre, som var komne enkeltvis senere. Blandt dem, som først bosatte sig i La Salle County, Illinois, kan nævnes Gudmund Haukaas, en fremragende Bonde fra Stavanger Amt, som kom fra den norske Koloni ved Rochester, N. Y. Den allerstørste Del af Knud Slogvigs Følge i 1836 nedsatte sig i La Salle, og det er vanskeligt at forklare, hvorfor Rynnings Følge det næste Aar ikke ogsaa gik did. Beretningen er, at de lod sig afskrække derfra af enkelte Landsmænd, som de traf i Chicago; disse kunde nemlig fortælle, at de norske Nybyggere derude holdt paa at dø af Klimatfeber, at Stedet var overmaade usundt og at Forholdet i dette Settlement idetheletaget var beklageligt. Cleng Peerson havde forledet dem til at nedsætte sig der, og han var og altid havde været en Ulykkesfugl. Saa lød den Beretning, Selskabet fra Bergen fik i Chicago. Nu ved vi, at der paa den Tid herskede Klimatfeber gjennem hele Fox River Dalen fra Muskego i Wisconsin til Mississippi-Floden i Illinois, saavelsom ved de andre Elvedrag i Vesten, men dette forstod Nykommerne sig ikke paa. De norske Nybygder i La Salle udbredte sig hurtigt under den stadig tilstrømmende Indvandring, og strakte sig snart til omliggende Egne. Norway, Leland, Lisbon, Morris, Ottawa osv. blev tidlig fremragende Midtpunkter for denne den første norske Koloni i Vesten. Disse Egne hører til de smukkeste og frugtbareste af alle de norske Sett-

lementer i Missississippidalen. Vinteren er langtfra saa barsk som i det fjerne Nordvesten, og den i de første Aar herskende Klimatfeber ophørte, saasnart Landet kom under Dyrkning. Landet var næsten overalt færdigt for Ploven og alle, som vilde arbeide, kom snart i Velstand.

XIV.

Ansten Natstads Amerikareise.

Det er ovenfor leilighedsvis bleven paavist, hvorledes Kundskaben om Amerika og om, at Folk holdt paa at flytte derover, udgik fra Stavanger Amt, og da især fra Skjolds Præstegjæld. Et yderligere Vidnesbyrd herom giver Ansten Natstad i en kort Beretning om sin Amerikareise. Af denne Beretning gjøres følgende sammentrængte Uddrag: Han og hans Broder Ole Natstad, af Rollaugs Præstegjæld i Numedal, kom i 1835 paa en Forretningsreise paa Vestlandet en Aften ind paa en Gaard i Tysvær Sogn, Stavanger Amt, hvor man netop havde modtaget Brev fra en Slægtning, som boede i Nærheden af Rochester i Staten New York i Amerika. Dette Brev var fra en Kone til hendes Søsterdatter, hvem hun raadede til at komme derover, og hvori hun gav en udførlig Beretning om deres økonomiske Stilling, om Landet og om Udsigterne for norske Indvandrere. Herved vaktes de to Brødres første

Opmærksomhed for Amerika. Et Aar senere gjorde Hr. Natstad Bekjendtskab med Storthingsmand Rubrud, en oplyst Bonde i Sigdal. Denne gamle Mand var en Frihedsven med store Tanker om Amerikas Fremtid saavel i økonomisk som i politisk Henseende, og hans Meninger var vel skikkede til at gjenoplive og bestyrke den allerede opstaaede Tanke om Udvandring. De to Brødre besluttede altsaa i Vaaren 1837 at kaste løs og reise til Amerika. De hørte, at et Skib skulde afgaa fra Stavanger med Emigranter, og tog derfor Veien over Fjeldene fra Numedal; men da de kom frem, var det endnu næsten to Maaneder før Skibet skulde afgaa. De tog derfor Leilighed med en Jægt til Göteborg, hvor de fik Skibsleilighed med en stor Amerikaner, lastet med svensk Jern. De betalte for Overreisen hver 50 Spd., og efter 32 Dage landede de i Fall River, Rhode Island. Herfra kom de over New York, Albany og Buffalo til Detroit, Michigan, hvor de traf sammen med Ole Rynning og hans Følge fra Bergen. Sammen med dette Selskab reiste de nu over Chicago til Beaver Creek. De havde reist saa sparsomt som muligt, men alligevel kostede Overreisen dem 100 Dollars hver. De kom snart begge til den Slutning, at Amerika tilbød mange Fordele for Jordbrugere og Arbeidere, og de bestemte sig derfor til at forblive i den nye Verden; men Forretningsanliggender gjorde det nødvendigt, at en af

dem maatte reise tilbage til Norge. Ansten reiste altsaa næste Foraar og lagde Veien over New Orleans, Liverpool og Tønsberg til Kristiania, hvor han skulde besørge Udgivelsen af Ole Rynnings Bog om Amerika. Om sit Ophold i Hjembygden skriver Hr. Natstad: "Skjønt jeg ikke lagde an paa at udbrede Efterretninger om Amerika, men fortalte simpelthen mine Erfaringer i den nye Verden til dem, jeg talte med, gik dog Rygtet om min Tilbagekomst som en Ild gjennem Landet. Hele Vinteren kom der Folk lange Veie for at høre om Amerika, og Breve indløb fra alle Kanter med Forespørgsler om den nye Verden. Der kom Mænd endog 24 norske Mile ene og alene for at tale med mig, og om Vaaren 1838 var der saa mange Udvandrere reisefærdige alene i Rollaugs Præstegjæld, at Kapt. Ankersens Skib i Drammen, som kuns kunde tage 100 Passagerer, ikke kunde skaffe Plads for alle, saa en Del maatte lægge Veien over Göteborg i Sverige."

Med dette Skib kom Ansten tilbage til Amerika. Det var 9 Uger paa Reisen over til New York, og Passagererne betalte omkring 60 Dollars hver i Fragt. Ved Ankomsten til Chicago fik de høre, at Ole Natstad, Anstens Broder, var reist fra Illinois til Wisconsin og havde nedsat sig i Rock County. Didhen reiste da de allerfleste af dette Selskab og bosatte sig paa forskjellige Steder i nævnte County samt tildels i det tilgrændsende Stephenson Co.,

Illinois. Dette var i Sommeren 1839, men Ole Natstad var kommen i 1838, og antages almindelig for at have været den første norske Settler i Wisconsin.

Brødrene Natstad ansees for de første Udvandrere til Amerika fra Norges Vest- og Østland, og at Stødet dertil kom fra Stavanger Amt kan der ikke længere være nogen Tvivl om. Numedal, Hallingdal, Siljord, Hiterdal, Sætersdalen og andre Bygder paa Vestlandet var derfor stærkt repræsenterede blandt de tidlige Udvandrere til Wisconsin. I 1844 var det især Numedøler og Vossinger man traf paa Dane Countys store Prærier.

XV.

Udvandrernes Antal formeres.

Efter det første Udvandrerselskab fra Bergen i 1837 tiltog Udvandringen fra Bergens Stift, især fra Vos Præstegjæld, som længe ansaaes for at være det Sted, der afgav det største Antal Udvandrere. Fra 1840 afgik der hvert Aar fra 1 til 3 Skibe med Emigranter, næsten udelukkende fra Vos. Derfra udbredte Epidemien sig til Sogn, Lerdal og Valders Bygder, som alle har ydet store Bidrag til Udvandringsstrømmen i dens første Stadier. Skjøndt de bekjendte Mænd Ole Rynning og Hans

Barlien tidlig udvandrede fra Trondhjems Stift, slog dog aldrig Udvandringen ret an i denne Del af Norge. Det kom kanske i Førstningen af, at de begge døde saa snart efter deres Ankomst. Rynnings Bog ansees for at have været den ledende Anledning til, at nogle Familier fra Namdalen kom herover saa tidlig som 1844. Siden er der vistnok efterhaanden kommet Folk fra forskjellige Egne af nordre Trondhjems Amt herover, men aldrig i den Grad som fra Bergenskanten og Vestlandet. I den tidligere Periode var ogsaa Udvandringen fra Norges egentlige Østland meget indskrænket, men senere har den dog været ganske betydelig. Det kan ikke nytte at anstille nogen Undersøgelse af Aarsagerne til denne mærkbare Forskjel i Udvandringen fra de forskjellige Landsdele. Mest har maaske Livsvilkaar og Næringsveie bidraget dertil.

Efter de paalideligste Data, Forfatteren har kunnet finde, er det ovenanførte Hovedtrækkene af Begyndelsen til vor Tids Udvandring fra Norge til Amerika. Vi skulle i det efterfølgende lidt nærmere omtale disse første Indvandreres Virksomhed i dette Land samt kaste et Blik paa nogle af de Resultater, som derved ere indvundne for Landsmænd baade her og i Fædrelandet.

Ovenfor er kortelig fortalt, hvorledes det gik med de første norske Nybyggere i Morris County, N. J. Hvis der

paa Stedet overhovedet findes nogen Efterkommere af de første Kolonister, har de ikke vedligeholdt sin norske Betegnelse, og der kan ikke siges at være noget norsk Settlement der mere. Heller ikke ved Beaver Creek findes noget norsk Settlement—ikke engang en Landsmand, som kan udpege Ole Rynnings Grav! Det første Nybygge i Illinois derimod vedbliver at blomstre og trives, ikke alene i La Salle County, men i omliggende Counties. Befolkningen her har fra først af vist stor Flid og Sparsomhed, og den timelige Velstand er meget betydelig. En fra Hjemmet medbragt stærk religiøs Tendents har vedligeholdt sig godt, medens Interessen for Politik, Embedssøgning og anden verdslig Intelligents ikke har vist nogen store Livstegn, idetmindste saavidt det er kommet til almindelig Kundskab.

XVI.

Nordmænd i Chicago.

Herfra komme vi ved en let Overgang til at nævne nogle af de første Nordmænd, som bosatte sig i Chicago—dette Brændpunkt for politiske, sociale og religiøse Kampe. Pastor P. Anderson, der maa antages at kjende til den første Indvandring dertil fra Norge omtrent saa godt som nogen Nulevende, udtaler sig i Korthed saaledes:

"1. Halstein Torrisen fra Fjeldberg i Norge, med Hustru og Børn, kom til Chicago den 16de Oct. 1836. Hans første Bopæl var ved Wells Street, hvor Chicago & Northwestern Depot nu staar. Han var nok den første af bosatte Nordmænd her i Byen. I 1848 (det samme Aar jeg blev Præst i Chicago) flyttede han til Calumet syd for Chicago, hvor han døde for nogle Aar siden. 2. De første Emigranter fra Vos kom ogsaa i 1836, deriblandt Nils Røthe og Svein Lothe (den sidste fra Hardanger), men hvad Dato de kom hertil vides ikke. 3. Baar Johnson med Hustru og 5 Børn kom i Aaret 1837. 4. Andrew Nilsen og Anders Larsen Flage med hver sin Familie kom i 1839. 5. Endre Iversen Røthe kom i 1840 og omtrent paa samme Tid kom Lars Davidsen (som nu bor paa Liberty Prairie, Dane Co., Wis.), Ole Gilbertsen og Anna Bakkethun (senere Mrs. Nechlissen) o. fl. Andrew Nelson mente, at Johan Larsen fra Kobbervig i Norge, som endnu lever her, besøgte Chicago som Sømand fra Buffalo tidligere, men bosatte sig her i 1836 paa samme Tid som Halstein Torrison. Anna Bakkethun bor endnu i Chicago og kom hertil sammen med Andrew Nelson, Anders Larsen Flage o. fl. i 1839."

Uden Tvivl nedsatte der sig flere Landsmænd i Chicago mellem Aarene '36 og '40 og vi nævne disse kun som

værende blandt de første, fordi vi kjender dem. Der hørte Mod og Driftighed til at slaa sig ned i Chicago dengang. Man maatte nære sig med at sage og kløve Brænde og forrette alskens tungt og besværligt Arbeide. Forfatteren besøgte Andrew Flage i 1844—traf ham først i 1843 i New York, hvor han mødte to af sine Døtre, som da kom over—da havde han en Kjøkkenhave paa det saakaldte Kanalland, og gjorde en ganske heldig Forretning i Grøntsager. Siden den Tid har flere af de gamle Settlere i Chicago samlet store Formuer—nogle af dem opover en halv Million Dollars. Blandt Nordmænd i Chicago, som tidlig gjorde sig bemærket i offentlige Anliggender, maa især nævnes P. Anderson som vore Landsmænds første lutherske Præst, hvis mangeaarige trofaste Arbeide for Lutherdommens Bevarelse blandt Landsmænd fortjener at erindres med Taknemlighed af det nulevende norske Kirkefolk i Chicago. Episkopalerne gjorde, under Svenskeren Unonius, ganske alvorlige Anstrængelser for at etablere sin Kirke blandt de første Norske i Wisconsin og i Chicago. Paa sidstnævnte Sted formaaedes Jenny Lind til at give Penge til en Episkopalkirke, som byggedes paa Michigan Street paa Nordsiden, og Pastor Unonius flyttede fra Pine Lake, Wis., til Chicago og holdt for en Tid Gudstjeneste i den; men den lille Trækirke, som allerede da var bygget ved Superior Street, hvor Pastor Anderson nu begyndte at

prædike, samlede Størsteparten af de Norske til sig, og Pastor Unonius flyttede snart derefter til New York. Jeg skal ikke her længer følge den kirkelige Udvikling blandt Nordmændene i Chicago; den har altfor mange Skyggesider til at kunne følges med Sandfærdighed uden at give Anstød.

Det var især de af vore Landsmænd, som i Chicagos tidlige Dage havde Fremsyn og Omtanke til at anlægge sine Spareskillinger i Byggetomter, der saa at sige kom sovende til store Formuer under denne Vidunderbys eventyrlige Fremvæxt. Man vil paastaa, at der nu er dem, som eier over en Million, hvilket dog maaske er noget overdrevet. Den første Nordmand, som kom ind i offentlige Stillinger, var Iver Lawson—blandt Danskerne Geo. P. Hansen og blandt Svenskerne John Nelson—i den senere Tid er deres Navn Legio. Jeg kjender kun tre Norske i Chicago, som har været Medlemmer af Statens lovgivende Forsamling, medens der fra Landdistrikterne, mærkeligt nok, ikke har været en eneste. Men de Norske i Illinois, udenfor Chicago, har jo heller aldrig lagt nogen politisk Interesse for Dagen. Det angives, at der bor 50,000 Skandinaver, med deres Afkom, i Chicago—en Befolkning stor nok til en ganske respektabel By for sig selv alene. Af dette Antal er vel mindst 20,000 Norske, iberegnet deres Afkom.

XVII.

Første norske Settlementer i Wisconsin.

Efter Aaret 1840 gik i flere Aar Størsteparten af de norske Indvandrere til Wisconsin. Ovenfor er omtalt Ole Natstads Ankomst til Jefferson Prairie i 1838. I 1839 kom de tre Luraasbrødre, og med dem et Reisefølge af mellem 30 og 40 Personer, til det noksom bekjendte Muskego. Disse Folk, som hovedsagelig var fra Tins Præstegjæld, steg iland i Milwaukee og maa ansees for de første Norske, som kom direkte til denne Stat. Iøvrigt vedblev Hovedstrømmen at gaa over Chicago og derfra over Land mod Nord og Vest. Der har verseret en Historie om, at Luraasselskabet blev i Milwaukee forledte af Landspekulanter til at komme ud til Muskegos haarde Skovtrakter og nedsætte sig, men jeg har ikke fundet nogen paalidelig Bekræftelse paa denne i sig selv usandsynlige Beretning, da alt Land deromkring endnu tilhørte Regjeringen. Sandsynligere er det, at det formedelst Ubekjendtskab med Sproget faldt dem vanskeligt at faa den fornødne Veiledning, ellers kunde de let have fundet et heldigere Sted at sætte Bo paa. Et halvt Snes engelske Mil længer Øst og Syd, i omtrent lige Afstand fra Milwaukee, laa den-

gang det bedste Prærieland ledigt, ikke alene der, hvor de norske Settlementer Yorkville og North Cape findes, men den største Del af den deilige Prærie i Racine County var endnu ubebygget. Bebyggelsen af visse Trakter i et nyt Land synes at bero ligesaameget paa Tilfældet som et Tærningkast. Det manglede ikke disse Folk paa Skarpsyn og Foretagsamhed; de var haardføre og driftige Folk. Havde Tilfældet ført dem nogle Mil længer i Sydost, vilde nu sandsynligvis den smukke Racineprærie været beboet af Norske ligesom Koshkonongprærie nu er det. Navnet Muskego—dengang i Milwaukee County—overførtes paa det tilstødende Land i Racine County, specielt paa Town of Norway, hvor det egentlige norske Settlement nu findes.

XVIII.

Heg i Norway.

Om Høsten det samme Aar (1839) kom Søren Bakke og Johannesen nordover fra Illinois, hvor de havde tilbragt nogle Uger med at søge Land, og nedsatte sig paa det senere bekjendte Heg i Norway. Johannesen var den egentlige Fører og syntes at være meget bange for Prærielandet; han førte stedse den Sætning i Munden: "Ved og Vand ere to uundværlige Ting," og da han i rigeligt

Maal fandt disse Ting ved Bredden af Windlake, besluttede han at bosætte sig der.

Det er let forstaaeligt, at det maa være tungvindt for den fattige Nybygger at nedsætte sig paa Skovland; den tætvoxende haarde Egeskov er ikke let at rydde, og der medgaar under de bedste Omstændigheder en 4—5 Aar inden man kan faa ryddet og pløiet saameget, at deraf kan høstes det Fornødne til Familiens Ophold. Disse Aar sætter derfor Nybyggerens Udholdenhed paa en meget haard Prøve. Saaledes gik det og her, og naar saa dertil kom den i de Dage uundgaaelige Klimatfeber, som kunde vedblive at plage Folk i 3 til 9 Maaneder, er det ikke at undres over, at Settlementet ikke trivedes eller fik den samme Fremgang som paa Prærielandet. Bakke og Johannesen kom over New York sammen med Elling Eielsen i 1839 og reiste først til det norske Nybygge i La Salle County, Illinois, hvorfra de samme Høst kom til Muskego og grov sig en Vinterbolig i den østlige Side af en Gravhaug fra Indianernes Tid, hvor de levede lunt og hyggeligt om Vinteren. Disse Nykommeres Breve til sine Venner i Hjembygderne bragte aarlig flere og flere Indvandrere, og Stedet Heg—saaledes kaldtes det efter Even Hegs Ankomst—blev det Mekka, hvortil de Norske, som steg iland i Milwaukee, fordetmeste stevnede. Luraasbrødrene og mange

Andre blev imidlertid kjed af Rodhugningen i de tykke Egeskove og solgte sit Land til Nykommere og flyttede vestover til Præriekolonierne. Johannesen døde i sin oprindelige Bolig efter en 4—5 Aars Forløb, og Søren Bakke vendte tilbage til Norge, medens Heg, Skogstad, Thompson, Danielsen og mange flere vedblev ihærdig med Rydningen. Even Hegs Ladebygning kunde for et Par Maaneder hver Sommer være fyldt af Emigranter paa Gjennemreise, da Stedet var bleven til den første Holdeplads paa Veien fra Milwaukee til Koshkonong og videre vestover.

XIX.

Den første norske Kirke i Amerika.

Det var her DHrr. Heg & Reymert begyndte at udgive "Nordlyset," den første norske Avis i Amerika—hvorom mere senere. Det var her den velbekjendte Pastor C. L. Clausen fik bygget den første norske Kirke i Amerika Aar 1844. Han kom herover om Høsten 1843, var en elskværdig, begavet og gudfrygtig Præst og samlede snart de spredte Nybyggere i Muskego og Yorkville om sig til norsk-lutherske Menigheder. Han blev imidlertid ikke ret længe i Muskego, men flyttede til Luthervalley paa Rockprærie og afløstes i Muskego af Pastor H. A. Stub. Saavidt

erindres var Pastor Clausen Norskesynodens første Præsident, og da han snart blev det engelske Sprog mægtig, var han de tidligst efterkommende norske Præster til stor Tjeneste, og det er ikke for meget at sige, at han var deres høire Haand ved Arbeidet med at organisere norske Menigheder blandt de spredte Nybyggere. Det maa vel siges, at det senere gik ham, som det gaar de fleste Banebrydere, der af Hjertet opofrer sig for sin Gjerning, hans Tjenester glemtes hurtigt og fuldstændigt af de Mænd, som havde mest at takke ham for.

Det var ogsaa her de over Milwaukee kommende Emigranter standsede for at søge Oplysning, Raad og Veiledning hos sine tidligere ankomne Landsmænd angaaende de Forholde i den nye Verden, som nærmest vedkom deres Fremtid, og hvad der nu for dem var det bedste at gjøre. Hans Heg, Evens ældste Søn, der faldt som Brigadegeneral i Slaget ved Chicamauga, vidste at fortælle mangen interessant Episode fra de Ture, han gjorde til Jefferson-, Rock- og Koshkonongprærie med Emigrantfamilier. Nu bor der en Tydsker paa det gamle Heg, hvilket ogsaa er Tilfældet med mange andre af de af Nordmænd først ryddede Farme. De fleste af de gamle Settlere er enten døde eller flyttet andetsteds hen, men af den yngre Slægt er der endnu mange, som bor paa deilige, veldyrkede Farme, og i

Forening med de Norske paa Yorkvilleprærie er de endnu talrige nok til at sutinere en Præst og to Kirker.

Det var ogsaa paa dette Sted den velbekjendte Sagfører og Politiker, James D. Reymert i sin Tid spillede en fremragende Rolle. Han byggede en Dampsag og tog Kontrakt paa at bygge en Plankevei fra Muskego Center til Waterford—en Veilængde af 12 til 14 Mil. Herved kom Farmernes Egeskove i Pris og mange fik et lønnende Arbeide for sig selv og sine Trækdyr. Han udviklede for en Tid en stor Virksomhed, men man troede, at han led Tab hos Plankevei-Kompagniet, og han flyttede til Milwaukee og senere til New York, hvor han blev Medlem af Sagførerfirmaet Jenkins & Reymert.

XX.

Yorkvilleprærie.

Det norske Settlement paa Yorkvilleprærie adskilles egentlig kun fra Muskego ved Muskego Creek, en liden Elv som løber ud af Søen Windlake og falder i Fox River ved Byen Rochester. De første Nordmænd, som bosatte sig paa dette Sted, var Mons Aadland fra Samnanger, Bergens Stift, og Nels Johnson fra Hiterdal. De kom hertil begge i 1840. Aadland hørte til Beaver Creek-Selskabet

og var kommen over i 1837 med det første Bergensskib sammen med Ole Rynning. Efter 3 Aars Ophold i Illinois flyttede han og Familie hid. Af hans Børn er der nu kun tre, som lever; de to Sønner bor paa de store Farme, han i sin Levetid eiede, og Datteren, Enkefru Preus, bor i Norge. Nels Johnson flyttede nogle Aar efter til Iowa, hvor han for ikke ret længe siden døde som en af de mest formuende Farmere. Det næste Aar 1841 kom Hermond Nelsen med Familie fra Hallingdal og bosatte sig her, til dem sluttede Elling Eielsen sig, og blev senere gift med den ældste Datter. Aslak Simonsen, Ole Helleiksen, Germund Johnson o. Fl. kom snart til, saa at deres Tal i 1843, da jeg kom hertil, var stort nok til at fylde Aadlands Lade med opmærksomme Tilhørere ved Eielsens Opbyggelser. Det var vel et Par Aar senere, at Elling Spillum, Tyge Hendriksen og flere kom hertil; men da var alt brugbart Regjeringsland optaget, saaat man maatte kjøbe af andre, og det begyndte at falde dyrt for Folk, som havde lidet Penge. Ogsaa i dette Settlement vedblev mange Emigrantselskaber at standse over paa Gjennemreise fra Milwaukee eller Racine forat skaffe sig nærmere Oplysning hos sine Landsmænd og faa Skyds vestover til Steder, hvor der endnu fandtes Regjeringsland. Selv gjorde jeg et Par saadanne Ture til Koshkonong med Emigrantfamilier. Det var dengang vanskeligt at faa

Husrum for dem, da de alle søgte at hjælpe sig med det Allernødvendigste. Jeg kan erindre, at jeg fik en Familie ind hos Hr. Smitbak fra Numedal, som var en af de første, som nedsatte sig paa den store Prærie. Jeg har senere hørt, at han var bleven en rig Mand, hvilket alt i Omgivelserne ogsaa da lod forudse.

XXI.

Ogden og de Norske.

Her et Par Smaatræk forat betegne Forholdene paa den Tid: Der kom om Sommeren '44 eller '45 en ung Nordmand fra Chicago, som havde en Hest han vilde sælge; en af vore Naboer kjøbte den, og et Par Uger derefter kom en vis Mr. Ogden (Slagter i Milwaukee) med Sheriffen og tog Hesten under Paastand, at Hesten var hans og at han havde Ret til at tage sin Eiendom, hvor han fandt den. Manden, som havde kjøbt Hesten, maatte anlægge Sag mod Ogden, og det blev ubestridelig bevist, at Hesten, der kun var 3 Aar gammel, var kjøbt i Indiana det foregaaende Aar og var overvintret i Chicago. Ogden maatte betale for Hesten med Sagsomkostninger. Det gik ofte temmelig lovløst til i de Dage.

Omkring denne Tid var der megen Sygdom blandt de norske Nybyggere i Muskego og det rygtedes i Racine, at der var Nød og Mangel paa Fødemidler hos dem. Velgjørende Menneskevenner samlede derfor flere Vognlæs Proviant, som blev bragt ud til Yorkville, hvor en Komite blev udnævnt til at besørge Omdelingen. Da Ogden og hans Sherif var derude og tog den ovenomtalte Hest, lagde de Mærke til dette Gods, og Ogdens Sagfører paastod under Proceduren om Hesten, at de Norske maatte være en Tyvebande, thi man havde seet hos dem en Mængde stjaalent Gods. Jeg var et af Vidnerne i denne Sag og vor Sagfører opfordrede mig til at forklare Sammenhængen. Saasnart det var sagt, at det omtalte Gods var Proviant sendt ud fra Racine til syge og trængende Emigranter, saa Ogdens Sagfører at han havde forløbet sig, og frafaldt sin Paastand, og Dommeren, der heldede stærkt til Ogdens Side, vilde ikke høre videre Forklaring. Jeg fik dog tilføiet, at Citanten i Sagen var Medlem af den Komite, som forestod Uddelingen. Jeg hørte siden af en af Jurymændene, at denne Episode fjernede al Tvivl hos Juryen.

Der var paa denne Tid et udbredt Know Nothing-Element blandt de velstaaende Amerikanere, og denne Trængselstid blandt de norske Indvandrere i Muskegos Skovtrakter aabnede Øinene paa Politikerne i Racine

County, thi dengang skulde hvert Town forsørge sine egne Fattige, og da nu Yorkville omfattede Muskego eller det nuværende Norway og tre andre Townships, fik man i næste Legislatur Town of Norway afsat for sig selv af Frygt for Skattebyrderne til de fattige Norskes Ophold. Stakkels Norway skulde nu faa skjøtte sig selv! Man faar undskylde dette med, at man ikke kjendte Normændene. Naar vi nu ser de veldyrkede, prægtig bebyggede Farme, Norskerne i Norway og tilgrændsende Towns bebor, ser den Velstand, Hygge og Intelligents, som overalt viser sig hos dem, er det undskyldeligt om vi opvarmes af en Smule Stolthed over vor Nationalitet. De Mænd, som dengang skræmtes over de Norskes Armod, ere næsten alle komne nærmere Fattighuset end Nordmændene i Racine County.

XXII.

Reise fra Bergen til New York i 1843.

Om Vaaren 1843 skulde der reise to Skibe fra Bergen med Emigranter til Amerika. De blev begge udrustede af Rederiet Gade. Det ene var et Barkskib, som indskrev 80 Passagerer, det andet en Brig, som kun tog 52. Med Undtagelse af mig selv og en ung Mand, Nels Torstensen, som jeg betalte Overreisen for, samt en ung Bogbindersvend, Øvre fra Bergen, var alle Passagerer ombord i

Briggen fra Vos Præstegjæld, og saavidt nu erindres var det samme Tilfældet ombord i Barkskibet. En Undtagelse herfra var dog Cleng Peerson, som kom tilbage med dette Skib fra sin sidste Reise til Norge. I Fragtkontrakterne var Afgangstiden fastsat til den 1ste Mai, men Skibene blev ikke færdige før til midt ud i Maaneden, og i denne Tid maatte Emigranterne henligge i Bergen og tære paa Nisten. Størsteparten af dem havde modtaget Breve fra Venner i Amerika, hvori der gaves dem Raad og Veiledning og efter hvilke de havde bestemt, hvorhen de agtede sig. Ingen af dem var ganske uden Midler; nogle af dem var endog velstaaende Folk med $1,000 eller mere i rede Penge paa Familien. Reisen begyndte under det behageligste Veir, og med en strygende Østenvind sattes Kursen mod Vest over Nordsøen via Færøerne og om to Uger var vi omtrent halvveis til Amerika. Man begyndte saa smaat at snakke om, at vor Overreise vilde blive den hurtigste man endnu havde hørt om, thi med den samme Fremgang i to Uger til vilde vi se Amerika. Men i de paafølgende 6 til 7 Uger maatte der stadig kjæmpes med Vestenvind, sommetider orkanagtige Storme, saaat hvad der blev vundet den ene Dag tabtes den næste. Den lille Brig holdt dog godt Søen og vi havde dygtige Officerer og Mandskab ombord.

XXIII.

Sygdom blandt Passagererne.

Jeg, som i de to til tre sidste Aar havde flakket om paa Søen og seet Havets Lunefuldhed, følte ingen Bekymring fra den Side; men hvad der under de vedvarende Vestenstorme indgjød baade mig og andre en velgrundet Frygt, var en ondartet Sygdom, som var udbrudt blandt Passagererne. Der fortaltes mellem dem, at der havde været Nervefeber i den Egn, hvorfra en Del af dem var komne. Første Styrmand var en Bekjendt af mig, med hvem jeg tidligere havde gjort en Reise til England, og jeg omtalte for ham, hvad jeg havde hørt. Da Kapteinen fik det at vide, blev han alvorlig bange. Rederiet havde ikke givet os Læge med, men forsynet Kapteinen med en Kasse Medicinier, forat han i Nødstilfælde kunde fungere som Læge. Fra den Tid gjorde han hvad han kunde, men, som det syntes, uden nogen Nytte, thi Sygdommen greb stadig om sig; to Børn i en Familie døde og blev begravne i Søen. Det ældste var en Pige paa 10 til 12 Aar; hun led meget af Diarrhoe, og en gammel Tjenestepige i Familien gav hende en Dosis Hoffmansdraaber, som fulgtes af forfærdelige Smerter og hun døde meget haftig. Ligene indsyedes i Seildug med en Sten ved Fødderne og paa en Planke

lod man dem under Afsyngelse af et Salmevers glide ud i Bølgerne. Disse Børn tilhørte en velstaaende og respektabel Familie og Medfølelsen for dem var almindelig. Tager jeg ikke feil, er der to eller tre Børn efter disse Forældre, som endnu lever her i Landet. Det her anførte er ikke noget enestaaende Tilfælde, jeg ved at der var mangen Udvandrerfamilie, som maatte gjennemgaa lignende Prøvelser.

Den 4de Juli, Amerikas Frihedsdag, fandt os endnu i rum Sø, men i den sidste Tid var det dog begyndt at krybe fremad med et mere lempeligt Veir. Der var nu altfor meget Ængstelighed og Forstemthed til at nogen følte sig oplagt til at høitideligholde vort tilkommende Hjemlands Frihedsdag. Den unge Mand, jeg havde betalt for, var nu meget syg og jeg frygtede en Tid for, at han kom til at bukke under, men hans Jernnatur seirede og da kom han sig utroligt hurtig. Da vi endelig fik en New York Lods ombord, var vi endnu næsten et Par Hundrede Mile fra Land, men han var en ung djærv Krabat, der ikke sparede paa Seilene; i et væk blev der halet og braset og Mandskabet fik det meget livligt, og jeg maa tilstaa, at det var en stor Lettelse at se den raske Fremgang, Skibet nu gjorde.

XXIV.

Ankomst til New York.

Endelig viste Østkysten af Long Island sig for Emigranternes længselsfuldt stirrende Blikke som en lang, lavt i den vestlige Horisont liggende Skybanke. Det var tidlig i Morgenstunden og Kysten blev tydeligere alt som vi kom nærmere. Efterhaanden kom ogsaa Sandy Hook tilsyne længer Syd, nær Indseilingen til New York. Emigranternes Haab steg atter og alle takkede Gud fordi vi havde naaet Land, før Sygdommen tog mere Overhaand. Vi kom om Eftermiddagen til Ankers i Kvarantænehavnen lige ud for Marinehospitalet paa Staten Island. Tilstanden ombord var bleven anmeldt og da Hospitalslægen kom ombord, gav han Kapteinen en meget alvorlig Irettesættelse, som om han var Skyld i Sygdommen. Rederiet kunde havt godt af en Tilrettevisning, fordi der ikke fulgte Læge med Skibet, men Kapteinen havde visselig gjort det bedste han kunde. Det var os Alle en stor Glæde, da vi paa Havnen fandt Barkskibet "Juno," som afgik fra Bergen samtidig med os; det var først ankommet den foregaaende Dag, uagtet det skulde være en ualmindelig Hurtigseiler. Alle var friske der ombord. Af vore Passagerer var der en 7—8, som maatte bringes paa Hospitalet. Da ingen af

Lægerne forstod Norsk, lagde de Beslag paa mig for at være Tolk, og jeg forblev paa Hospitalet i tre Dage. Lægerne gjorde sin Runde et Par Gange hver Nat, og jeg maatte da op og være med. Der var i samme Ward nogle syge tydske Emigranter og jeg blev da samtidig Tolk for dem. De Familier, som havde Syge paa Hospitalet, maatte ligge over i New York for at afvente Udfaldet.

XXV.

Afreise til Vesten.

Dagen før Afreisen fra New York fulgte jeg tilbage til Hospitalet med en Mand, hvis Søster var syg, men dog i god Bedring, og han besluttede at tage hende med, uagtet Lægen forsikrede ham, at hun kom til at dø, hvis han tog hende ud nu; jeg søgte ogsaa at overtale ham til at vente, men forgjeves. Jeg hørte siden, at hun døde paa Veien over Kanalen. Lægerne kaldte Sygdommen Skibsfeber og fortalte mig, at den til en vis Grad var smitsom, saaat hvis jeg vilde undgaa den, var det bedst jeg forlod Selskabet. Jeg havde lovet at være med dem opover Hudsonfloden til Byen Troy, hvor deres Tøi skulde veies og Overvægten betales, før de kom ombord i Kanalbaaden. Hver Voxen skulde have 100 Pund frit, og Resten betales Fragt for. Da vi holdt paa med at veie, var der paa

Bryggen et Selskab amerikanske Herrer og Damer, som betragtede disse Fremmede med megen Nysgjerrighed, og da de saa det norske Fladbrød blotstillet i Emigranternes Kister, kom en af dem hen og spurgte, om han maatte smage—ja bevares, det maatte han nok. Eriebanen var netop da bleven færdig fra Albany til Buffalo. Jeg havde besluttet at tage med Jernbanen fra Troy til Buffalo, og Tiden var nu kommen til at skilles fra Selskabet. Den unge Bogbindersvend Øvre fra Bergen var nu begyndt at blive syg; jeg søgte at overtale ham til at gjøre mig Følge, da han ellers paa Kanalbaaden vilde komme til at lide meget ondt; men det vilde han ikke. Senere hørte jeg, at han døde, da de kom til Buffalo.

XXVI.

Kaptein Gasman's Følge.

Paa samme Tid som vi kom ogsaa et andet norsk Emigrantskib til New York fra Drøbak, ført af Kaptein Gasman. En Broder af Kapteinen, forhenværende Storthingsmand Hans Gasman med Familie var ogsaa blandt Udvandrerne i dette Selskab. Jeg saa nogle af disse Folk paa Skibsmægler Balkens Kontor, hvor dengang næsten alle norske Skibes Indklareringsforretninger besørgedes. Størsteparten af Hr. Gasmans Reisefølge gik vestover fra

Milwaukee til Settlementerne ved Pine Lake og Rock River, hvor allerede nogle Landsmænd havde nedsat sig i disse Skovtrakter. Her byggede og ryddede den norske Storthingsmand sin Farm i Stilhed, uden at tage nogen ledende Del i offentlige Anliggender, og her endte han sine Dage for flere Aar siden. En af hans Sønner gjennemgik Militærskolen i Westpoint og er nu, saavidt vides, Officer i de Forenede Staters Arme. En anden har været ansat som Agent blandt Indianerne.

XXVII.

Mægler Balken og Emigranterne.

Mægler Balken var Bergenser af Fødsel og havde boet i New York i flere Aar. Paa hans Kontor var det derfor at Indvandrernes Kontrakter om Transporten til de vestlige Stater sædvanlig afsluttedes, skjønt Balken ikke syntes at være direkte interesseret i nogen af de konkurrerende Transportlinier. Denne Fragtforretning med Emigranter til Vesten var paa den Tid en stor og lønnende Forretning, og Konkurrensen mellem de forskjellige Linier var meget levende. Repræsentanter for disse Linier kom derfor stadig til Balkens Kontor, og det var sædvanlig Kapteinerne, som handlede for Indvandrerne, da disse selv ikke

forstod at varetage det Fornødne. Det var et almindeligt Rygte blandt Emigranterne, som formodentlig havde det fra tidligere indvandrede Venner, at der under disse Kontrakter foregik en hel Del Snyderi, men at de norske Kapteiner var delagtige deri, tror jeg ikke; de var idetheletaget hæderlige Mænd, som ikke indlod sig paa at tage Stikpenge, men gjorde det bedste de kunde for sine Emigranter; men da de ligesaalidt som Emigranterne kjendte specielt til disse Befordringslinier, rettede de sig gjerne efter Hr. Valkens Raad, som paa Grund af sit mangeaarige Ophold i New York bedst maatte kjende Forholdene og Liniernes Paalidelighed. Cleng Peerson forudsagde, at vort Selskab vilde blive bedraget af det Kompani, det sluttede Kontrakt med, og Udfaldet viste, at han havde Ret, men hvorpaa han støttede sin Mistanke fik jeg aldrig at vide.

Da Selskabet kom til Buffalo skulde de efter Overenskomsten have Dampskib derfra til Milwaukee og Chicago, men istedetfor dette blev de bragte ombord i et Seilskib, som under Vindstille og Modvind blev paa Reisen over en Maaned. Paa Grund af denne langvarige Reise, som Passagererne ikke havde regnet paa, led de meget ondt af Mangel paa Proviant. Med Dampskib vilde Reisen i det høieste have medtaget fire Dage; men i Buffalo var der ingen med dem, som kunde tale deres Sag, og den skriftlige

Kontrakt, som tydelig udviste at de havde betalt for Dampskib over Søerne, blev ikke gjordt gjældende. Jeg havde været sex Uger i Wisconsin før den unge Mand, jeg havde betalt for, kom frem. Han var med paa Seilskibet til Chicago og kom derfra sammen med en Del Emigranter, som var komne over Havre, blandt hvem der var en Styrmand Wigeland, som forstod Engelsk og var deres Anfører.

XXVIII.

Runnervæsenet.

For de Emigrantselskaber, som ingen Tolk havde, var det paa den Tid meget vanskeligt at komme frem, uden at blive bedraget og forsinket paa Reisen. At være frivillig Tolk, uden Betaling, var forresten et utaknemmeligt Arbeide; havde de forstaaet sin egen Interesse, vilde vist de fleste af Emigranterne været skjønsomme nok til at betale lidt for Arbeidet. Det blev ogsaa derfor senere til Regel, at der maatte følge Tolk med, som sædvanlig blev betalt af Rederiet eller Transportkompaniet forat undgaa Forviklinger; ofte fulgte senere de norske Skibsførere med sine Emigranter lige til Chicago. Det saakaldte Runnervæsen (rettere Uvæsen) begyndte allerede da at plage Emigranterne og der kom neppe et Brev tilbage fra Amerikafarerne

uden at deri advaredes mod Emigrant-Runnerne, der fra den Dag de steg iland, indtil de naaede deres Bestemmelses-sted, omringedes og forfulgtes af dem som af en Bisværm. Dette Uvæsen blev senere meget værre, og det uhyggeligste var, at Runnerne næsten uden Undtagelse var Emigranternes egne Landsmænd, der havde lært Engelsk, og indsandt sig iblandt dem som nogle Frelsens Engle, forat veilede og beskytte dem mod amerikansk Svindel. De, som ikke forud var bleven advaret mod dem, fæstede derfor meget let Tiltro til dem, medens paa den anden Side Advarslerne gjorde Emigranterne saa mistænksomme, at de heller ikke turde tro de enkelte redelige Mennesker, som tilbød sin Bistand. Selv den senere Tids Tolke, som bestod af en bedre Klasse Mennesker og arbeidede for fast Løn, var ofte udsatte for en haard Mistanke. Det gaar gjerne saa, at Reiseudgifterne som oftest bliver større end forud paaregnet, og for Folk, der ikke forstod hvad der forhandledes, faldt det ganske naturligt at se Bedragerier overalt. Men de Kjæltringstreger, som af og til kom for Dagen, gjorde denne Mistænksomhed meget undskyldelig. Da Runnernes Overgreb i New York havde bragt dette Landingssted for Emigranter i et meget slet Rygte, og da høie Landgangspenge strengt opkræpedes, begyndte den norske Udvandring at tage Veien over Quebeck i Canada, hvor det i Førstningen gik bedre; men det gik her som det gaar

overalt: "Hvor Aadselet er samles og Ørnene." Runnerne var ikke sene med at finde Vei til Quebeck og det blev kun lidet bedre førend Udvandringen begyndte at drives med Dampskib og Jernbane; thi da traadte Lovgivningen beskyttende til og en strængere Kontrol førtes med de Transportlinier, som førte Emigranter saavelsom med deres Agenter og Tolke.

Jeg har omtalt denne vor Overreise noget udførligt, dels fordi Beretningen derom støtter sig paa egne Oplevelser, dels fordi Overreisen, saalænge den foregik med Seilskib, hovedsagelig var en Gjentagelse den ene af den anden, saaat meget deraf kan tjene som Exempel paa dem alle.

Det var næsten en ufravigelig Regel hos de første norske Indvandrere, at søge ud paa Landet forat finde et Stykke Land, hvorpaa de kunde bygge og bo. Det var en sjelden Undtagelse, at nogen norsk Bonde med Overlæg nedsatte sig i Byen. Kun naar hans Reisepenge ikke rak længer, tog han Arbeide i Byen, og naar det saa begyndte at gaa godt, forblev han hvor han var. De første Udvandrere kom jo udelukkende fra Landdistrikterne i Norge og deres første Tanke var, at faa et Stykke Jord at dyrke for deraf at udvinde det Fornødne til Livets Ophold. Med Sømænd og Haandværksfolk var det anderledes; deres Næringsvei førte dem naturlig til Byen. Den eneste Undtagelse jeg

kan erindre, var Vossingerne i Chicago. Allerede blandt de første af dem nedslog enkelte sig i Byen, ja jeg kjendte endog dem, som vendte tilbage fra Koshkonong til Chicago forat bo der, og det lykkedes for alle, som ikke drak for meget Brændevin.

XXIX.

De første Norske i Wisconsin Byerne.

Blandt de første Norske, jeg ved at fortælle om i Byen Racine, var en Vestlænding ved Navn Farbjørn Gunleiksen med Familie. Han holdt et lidet Boardingshus, hvor de Norske fra Muskego og Yorkville altid tog ind, naar de kom til Byen, og det skal siges til hans Ros, at der aldrig fandtes berusende Drikke i hans Hus. De Gamle ere nu døde, men to Døtre bo der endnu, og en Søn bor i Chicago. Racine havde for en Tid en ikke saa liden norsk Befolkning, men da daarlige Arbeidsforholde indtraf, flyttede mange ud paa Landet. Nu er Racine voxet sig op til en blomstrende Fabrikby paa 20,000 Indbyggere, og det siges at næsten en Trediepart er Danske.

Milwaukee havde tidligere en ikke saa liden norsk Befolkning, mest Sømænd og Haandværksfolk. Blandt de ældste, jeg kan erindre, var Kaptein Saveland. Han selv er

død for mange Aar siden, men hans Efterkommere udgjør en talrig Slægt, hvoraf flere er Velstandsfolk. En Mand ved Navn Nordbo, som pleiede at modtage Logerende, havde tidlig nedsat sig der, og hos ham tog Farmerne fra Muskego og Yorkville, saavelsom fra Pine Lake og Rock River ind, naar de kom til Milwaukee. Da jeg i 1843 kom til Milwaukee, kunde jeg ikke finde nogen bosatte Norske, men Svenskeren, den velbekjendte Mr. Lange i Chicago, havde da et Hotel over paa Vestsiden. James D. Reimert og, tager jeg ikke feil, ogsaa John Thorson, var dengang unge Handelsbetjente. John Thorson er nu en af Byens ledende Forretningsmænd. Familien Kildal var vist ogsaa blandt de første, som nedsatte sig der. Reinertsen var en af Byens gamle Settlere og hans Boardingshus paa Clinton Street, som endnu staar paa sin gamle Plads under Navn af "Scandinavian House," var gjerne Samlingsplads for Byens norske Søfolk, saavelsom det Sted, hvor de norske Farmere altid fandt en venlig Modtagelse og Husly for sig og sine Trækdyr, naar de kom til Byen med sine Varer. En Bergenser, som kaldte sig Frøiseth, forsøgte sig der som Handelsmand, men blev der ikke længe. Hos ham traf jeg første Gang den bekjendte Dr. Das (Dundas), som senere bosatte sig i Koshkonong. De første Norske, som nedsatte sig i Milwaukee, bestod hovedsagelig af Sømænd og Skibstømrere. Nu tæller Byens norske Be-

folkning flere Tusinder af alle Samfundsklasser, med tre norske Kirker og flere Foreninger til gjensidig Understøttelse o. s. v. Jeg tror det er et Særkjende blandt vore Landsmænd i Byerne, at de ikke liker at bo tilleie, men søger snarest muligt at kunne bo i egne Huse; dette giver dem et godt Fodfæste og en solidere Grundvold, hvorpaa at bygge sig en uafhængig og lykkelig Fremtid—noget, som Efterkommerne vilde gjøre vel i at lægge sig paa Minde. Saavel under Krigen som i de nærmest paafølgende Aar, var Skibsfarten paa de store Indsøer en meget lønnende Forretning, og der var ikke saa faa af Nordmændene i Milwaukee, som i den Tid samlede store Formuer. Mange af dem førte egne Skibe og eiede desuden Part i andre, hvilket saalænge Tiderne var gode bragte en respektabel Indtægt; men saa kom Pengekrisen i 1873 med andre Forandringer i Konjunkturerne, hvoraf fulgte en saa brat Nedgang i Fragter og Priser, at de, som traf til at sidde inde med megen Skibseiendom, led uhyre store Tab; de derimod, som havde anbragt sin Formue i Grundeiendomme, blev uberørte.

XXX.

Erindringer om Nybyggerlivet.

De første norske Settlementer paa Prærierne Jefferson, Rock og Koshkonong er allerede blevne omtalte i Forbigaaende, og da det ikke er Meningen at levere udførlige Settlement-Beskrivelser, hvilket forudsætter ganske andre Kilder at øse af end dem, jeg raader over, faar jeg lade mig nøie med nogle faa personlige Erindringer fra den Tid, jeg besøgte disse smukke og frugtbare Egne. Til Jefferson og Rock Prærie kom jeg ikke før i Foraaret 1849 og da kun paa Gjennemreise. Det var bleven sagt, at Jefferson var et af de smukkeste Landskaber, man havde seet, og det saa ud til at være sandt. Da jeg reiste dergjennem med Pastor Clausen, var næsten alt brugbart Regjeringsland optaget og overalt saaes velbyggede Gaarde ligesom alt vidnede om Flid og Velvære blandt Farmerne. Vi blev over til næste Morgen hos Kristoffer Nyhus, en af de første fra Numedal, som nedsatte sig der. Pastor Clausen var kjendt deromkring fra sine Missionsreiser i de nye norske Settlementer, og hvor han var kjendt, var han ogsaa altid velkommen; overalt hvor han kom, var han agtet og elsket blandt de norske Nybyggere. Paa denne Tur besøgte vi Beloit og Janesville, Stæder, som endda var i

sin Barndom, og kom endelig til Luther Valley paa Rock Prærie, hvor Pastor Clausen dengang eiede en velbebygget Farm. Prærien her er et mere storslaget og bakket Landskab end Racine og Jefferson, og jeg havde alt længe hørt, at Egnene omkring Rock River havde Navn for at være meget rige og frugtbare; Landet var derfor tidlig bleven optaget af amerikanske Pionerer. Der var dog allerede dengang Norske nok til at danne en stor Menighed, og de havde faaet sig en rummelig Stenbygning til Kirke. Som hørende til de første Settlere hørte jeg nævne Lars Skavland, Gulleik Laugen, Mr. Gravdal—blandt andre, hvis Navne nu ikke erindres—; de havde nedsat sig der i 1839 samtidig med dem paa Jefferson.

XXXI.

I Dane County.

Nord for Rock County ligger Dane County med en Fortsættelse af det samme deilige Prærieland og det var naturligt, at disse ivrige Landsøgere fra Klippelandet hinsides Havet følte sig henrevne af disse skjønne Egne. De første norske Indvandrere kom derfor samtidig til Rock og Dane County, nemlig i 1839 og 1840. De var for det meste fra Numedal, Vos og Stavanger. Her som overalt

fulgte deres Flid og Sparsomhed dem og bar de samme gode Frugter—de fik sig hurtig hyggelige Hjem og et sorgfrit Udkomme. Det saakaldte Koshkonong Settlement blev snart anset for det største og rigeste norske Settlement i Wisconsin. Da jeg første Gang (1844) kom dertil med et Læs Emigranttøi, hed det overalt, at alt det bedste Land var optaget og at der ikke var Husrum at faa for Nykommere. Ved det bedste Land forstod man dengang, at man maatte have en Skovlund ved Siden af Prærielandet. Men det var dog sandt, at Indvandrerne stuvede sig altfor tæt sammen i de nye Settlementer. En Mand fra Numedal, hvis Navn jeg nu har glemt, var saa god at modtage den Familie jeg kjørte for. Han boede ikke langt fra det saakaldte Christiana og var nok en af de første norske Settlere. Han fortalte om en Mand fra Skien, som havde roet med Baad fra Beloit i Rock County, da han kom derop i '39 for at søge Land. En Mand ved Navn Bjoland fra Stavanger var ogsaa kommen der i 1839 og havde som en af de første taget Land der paa Prærien. En ung Mand fra Saue paa Vos sagdes at være en af de første Settlere nær Cambridge og havde senere Navn for at være den rigeste Farmer blandt de Norske paa Koshkonong. Efterfølgende af Prof. J. Olsen, i Anledning af Prof. R. B. Andersons Moders Død for nogle Aar siden, vil her maaske være af historisk Interesse. Det er dels et Uddrag,

dels en fri Oversættelse af en engelsk Artikel i "Madison Democrat":

"Da Abel Cathrine Amundsen var den første hvide Kvinde, som bosatte sig i Town of Albion (Dane County), vil nogle Oplysninger om hendes Liv være af Interesse, isærdelesheds da hendes Søn, Prof. R. B. Anderson, den nuværende Forenede Staters Minister i Danmark, er saa vel bekjendt. Hun var født i Sandeid i den sydvestlige Del af Norge. Hendes Fader, Bernhardus Arnoldus von Krogh, var Løjtnant i den norske Armee. Hendes Moder var ogsaa af den berømte von Krogh Stamme, som strækker sig i en hel Linie af Militær-Officerer tilbage til en vis Major Bernhardus von Krogh i Lübeck, som i 1644 kom til Bremen med Soldater forat hjelpe Danmark imod Sverige. Han forblev i den danske Tjeneste, og hans eneste Søn, George Frederik von Krogh blev Oberst for et norsk Regiment i 1710. Hans Efterkommere vare talrige og største Delen af dem indtraadte i Armeen som Officerer. I 1830 blev hun gift med Bjørn Anderson, en Bondesøn, født nær Stavanger i 1801. Det er næsten umuligt for Amerikanere at forestille sig med hvilken Bestyrtelse og Forbitrelse dette Ægteskab mellem Officerens Datter og Bondesønnen blev modtaget. At hendes Mand var en Kvæker og hørte saaledes ikke til Statskirken, forøgede

ogsaa Uvilien mod det unge Par. De besluttede da at reise til det Land hinsides Havet, hvis Stjerne just nu begyndte at vise sig over Horizonten. Saa forlod de da Norge i Vaaren 1836 med det første store Følge af norske Emigranter, som kom til dette Land. Da de naaede New York, reiste Bjørn Anderson med Kone og nogle andre Familier til Rochester, N. Y., hvor de boede to Aar. Bjørn arbeidede da som Bødker. Ved Udløbet af denne Tid flyttede de til det norske Settlement i La Salle County, Illinois, hvor de ogsaa levede i to Aar. I 1840 gik Bjørn Anderson tilfods med to Kammerater paa en Undersøgelsesreise til Wisconsin for at finde et passende Sted for et nyt Hjem. Han valgte en Strækning Land nær Lake Koshkonong og vendte saa tilbage til La Salle County. Den følgende Vaar, med Kone og fire smaa Børn og de samme to Reisefæller, drog han afsted til sit nye Hjem i Wisconsin. De vare det første Par, som bosatte sig i det nuværende Town of Albion, og de Besværligheder og Lidelser, som de da maatte udstaa, synes nu kun som en Roman for den yngre Generation. Men igjennem hele denne haarde Tid mistede de aldrig Modet. Begge havde en sjelden Viliekraft; han var driftig, rastløs og virksom, hun var blid, stille og udholdende. I de første to eller tre Aar var 6 Cents alle de rede Penge de eiede. Med de faa Produkter, som de kunde spare, reiste han 70 Mile over

den vilde udyrkede Egn til Milwaukee for at kjøbe Livsnødvendigheder. Da han var borte blev hun hjemme i Loghytten med sine Børn, og havde nu og da en Indianer som Gjest. Deres Bestræbelser lønnedes tilsidst og i ti Aar havde de første 40 Acres formeret sig til 230 Acres frugtbart Land. Men netop da Pionerlivets Strid var endt, kom en ny Fiende. I Sommeren 1850 rasede Koleraen i Settlementet og Bjørn Anderson og en Søn døde deraf. Ni Børn efterlevede ham, af hvilke otte endnu er ilive. Hans ældste Søn, Andrew A., er en velstaaende Farmer i Goodhue County, Minn.; Abel B., er Præst i Muskegon, Michigan; Brown Anderson er Handelsmand i Spring Grove, Minn.; Prof. Rasmus B. Anderson er, som allerede sagt, Minister i Danmark. Deres fire Døtre ere alle gifte; tre bor i Minnesota og den fjerde i Iowa. Enken blev gift i 1854 med Ingebrigt Amundsen. Han døde i 1861 efterladende en Søn."

XXXII.

Tollessons Erfaringer.

En Farmer, G. Tollesson, som kom til Amerika i 1843 og nu bor i Dane County, skriver en Artikel i et engelsk Blad om sin Erfaring ved Ankomsten til Amerika, hvoraf

her hidsættes følgende: Ankomne til New York gav en Mand ved Navn Bakke Fripas for Tollefsson-Familien og Følget til Milwaukee, hvorhen de kom i god Behold. Denne By var da paa Udkanten af Civilisationen og der var kun faa Norske i Wisconsin. Tollefsson og hans Familie reiste med Lars Dommerud til Muskego, hvor de mødte iblandt andre Landsmænd, Even Heg, Reimert og Bakke. En Tid derefter drog han længere vestover og arbeidede for en Sherwood, der boede nær Clinton, i Rock County. Tollefsson siger: "Jeg splittede 600 Rails forat faa laane Sherwoods Oxer og Vogn, saaat jeg kunde bringe mine Forældre til Rock County. Da jeg ikke var vant til at drive Oxer og da jeg ønskede at se mine Forældre snarest muligt, drev jeg Teamet for fort. Det varede ikke længe før Oxerne blev trætte og saa lagde de sig ned og jeg formaaede ikke at faa dem at røre sig fra Stedet. I denne Forlegenhed gav jeg dem Maisax og efter en Tid stod de op og gik fremad efter mig. Dette gjentoges flere Gange, indtil det blev saa tilsidst, at naar de vilde have Mais lagde de sig blot ned og førend de fik det kom de ikke af Stedet. Jeg kom saa paa den Ide, at hænge et Maisax paa Ryggen og gaa foran Dyrene. Paa denne Maade lokkede jeg dem fremad og endelig kom jeg til mine Forældre. Paa Hjemreisen drev vi mere langsomt. Jeg har ofte tænkt, at Sherwood havde usædvanlig Tillid til mig,

en Fremmed og dertil en Nykommer, idet han laante mig Oxespandet for saa lang en Reise, uden at vide om jeg kunde drive dem eller ikke.

"Da jeg ønskede at eie mit eget Land saa snart som muligt, reiste jeg til Primrose i 1849. Her mødte jeg Niels Einarson. Der var nok af Land, men hvorledes at finde Numer for det jeg valgte, var Spørgsmaalet. Efter megen Undersøgelse fandt vi et stort Egetræ, et kort Stykke Øst fra der hvor Norman Randal bor. Paa dette Træ var tydelig at se de følgende Bogstaver og Nummere: N. W. ¼, S. 23, T. 5, N. R. 6 E. Der var hverken Pen eller Papir at faa uden at gaa mange Mile, og noget maatte strax gjøres. Jeg laante en Øxe af Einarson, huggede ned et lidet Aspetræ, og efterat have gjort det fladt paa begge Sider saaat det blev ganske tyndt, tog jeg min Lommekniv og skar i det Bogstaverne og Numerne akkurat som de vare i Egetræet. Med denne Aspestok under min Arm gik jeg til Landkontoret og lagde Stokken og Pengene paa Disken til Embedsmændenes store Moro. De forstod Beskrivelsen og jeg fik Landet."

XXXIII.

Den første Præstestrid.

De første Settlere i Dane County pleiede at gjøre sig lystige over en Tildragelse mellem deres første Præst Dietrichson og en Bonde ved Navn Funkelien. Denne Funkelien synes at have været en Spøgefugl og en Nar. Han fandt sin Fornøielse i at forarge Præsten, hvem han stadig laa i Strid med. Præstens svage Side var, at han snart blev vred og tabte sin Selvbeherskelse. Tilsidst kom det saavidt, at han forbød Funkelien at komme i Kirken. En Søndag opfordrede han derfor Medhjelperne til at kaste Funkelien paa Dør, da denne trods Forbudet var kommen i Kirken. Medhjelperne forholdt sig imidlertid rolige. Dette bragte Præsten ud af Fatning, og han gik selv ned paa Kirkegulvet for at kaste Funkelien ud. Denne modsatte sig og der blev stort Spektakel i Kirken. Funkelien sagsøgte Præsten, og den før omtalte Bjørn Anderson, der var en Slags Sagfører, optraadte som Funkeliens Advokat, og Præsten maatte finde sig i at betale Mulkt. En anden Nykommer, som jeg kjendte personlig, kunde ogsaa fortælle, at han engang havde sendt sin Kone over til Præstegaarden i et Ærinde, som forargede Præsten. Han greb hende saa haardt i Armen for at jage hende paa Dør,

at der viste sig fire blaa Mærker efter hans Fingre paa Konens Arm. Derfor blev han ogsaa sagsøgt og maatte bøde 50 Dollars. Man ser heraf at "Præstestriden" mellem de Norske i Amerika begyndte tidlig, og det anføres her som formodentlig den første Ytring af denne Slags iblandt dem.

XXXIV.

En Nybyggers Hytte i Columbia County.

Det var i Sommeren 1845, at Forfatteren reiste sin Nybyggerhytte i det nuværende Columbia County og var maaske den nærmeste Anledning til at de herlige Landsomraader—Springprærie, Bonnetprærie, Lodi og Omegn kom i de Norskes Besiddelse, thi den amerikanske Indflytningsstrøm var begyndt at sprede sig mod Nord med stærke Skridt. Hermed gik det saaledes til: Da jeg i 1843 kom til Yorkville Prærie, Racine County, var det bedste Land optaget, de 80 Acres Prærie jeg kjøbte, ansaas for at ligge for lavt og jeg var ikke tilfreds med det. Jeg og en anden ung Mand, Niels Torstensen, for hvem jeg havde betalt Overreisen, besluttede derfor at reise vestover for at søge Land. Med et Par staute Oxer og Vogn, forsynet med en liden Kogeovn, Proviant, Sengklæder og andet nødvendigt

Tilbehør for Leirlivet, drog vi afsted i August Maaned, 1845, og satte mod Vest veiledet af et Kort over Wisconsin og et Lommekompas. Vi kjørte direkte til Koshkonong Prærie, hvor vi havde været et Par Gange før, og det var egentlig derfra Landsøgningen skulde begynde. Jeg havde nemlig faaet den Ide, at den samme Præriestrækning fortsatte sig længer mod Nord. Vi fulgte den slagne Landevei til Madison, hvor der intet indbydende var for en Præriefarmer. Madison havde intet mærkeligt undtagen sin Naturskjønhed, og den store Territorial-Bygning der saa meget røselig ud blandt de smaa Træhuse—nu derimod vilde den tage sig meget forladt ud ved Siden af den prægtige Capitol-Bygning, Staten eier.

Vi kjørte en Mil fra Byen, men skræmtes af de bratte Bakker, hvor Statsuniversitetet nu ligger, og vendte om mod Øst, hvor vi slog ind paa den gamle Vei til Fort Winnebago. En Landsmand ved Navn Amund Rasseland, som kom herover i 1837 og med hvem jeg var kjendt fra Norge, havde jeg hørt var flyttet herud tidligere og jeg vilde nu besøge ham. Han skulde have nedsat sig i Nærheden af "Dells" ved Wisconsin River, nogle Mil fra Fort Winnebago. Landet omkring Fortet var i flere Mils Omkreds lavt, sumpigt og uhyggeligt. Efter en høist besværlig og kjedelig Vandring over Sandrygge med

Skrubeg og Sumper naaede vi endelig en Eftermiddag frem til Stedet. Vi traf en halv Mil fra Huset, en norsk Mand som holdt paa at rage Hø, og han var saa lidet meddelsom, at vi neppe kunde faa mere at vide af ham, end at Amund var reist bort og ventedes ikke hjem paa nogle Dage. Dette, tilligemed Landets Beskaffenhed, bestemte os til at vende om; men da baade vi og Oxerne var trætte, slog vi Leir for den Dag, et Stykke nedenfor, hvor der fandtes Vand. Vi var jo som hjemme hos os selv i Vognen og det samme var Oxerne paa den rige Græsmark. Vi bagede vore Kager, stegte vort Flesk, kogede vor Kaffe og spiste med en Appetit, som en Fyrste kunde misunde os. Vi tog samme Vei tilbage, omkring 20 Mil til et Sted, hvor en intelligent Amerikaner, ved Navn Young, netop holdt paa at bygge sin Hytte. Han sagde os, at naar vi bøiede af nogle faa Mil mod Østen, vilde vi finde hvad vi søgte, nemlig godt Prærieland ved Siden af Skovland. Vi fulgte hans Raad og kom snart til et Landskab afvexlende med Skov og Prærie. Vi traf her et Par Amerikanere, som ogsaa holdt paa at bygge sine Huse. Den ene af dem, en gammel Pioner, ved Navn Gilbert, vilde sælge os sin Claim, men da vi nu fandt, at vi havde frit Valg af ligesaa godt Land som hans, og tillige besad den samme Ret til at tage Claim, kjørte vi et Par Mil længer Syd, og vor største Vanskelighed bestod i at træffe et Valg, da der var

Overflod af tilfredsstillende Steder at vælge imellem. Vi traf endelig vort Valg, begyndte at bygge vor Loghytte og snart kunde vi med Digteren Sagen synge:

"I Dalens Skjød en Hytte laa
Ved Bredden af en Kilde,
Dens Væg var Ler, dens Tag var Straa,
Dens Hegn var Roser vilde."

Det led nu ud i September Maaned og vor første Omsorg var at slaa Hø og bygge Stald mod Vinteren for vore Oxer. Saaledes blev Begyndelsen lagt til de rige og blomstrende norske Settlementer paa Springprærie, Bonnetprærie, Lodi, og de andre omliggende deilige Præriestrækninger. Der kom ikke nogen andre norske Nybyggere til Stedet den Høst. Vi syslede med at sætte istand for Vinteren indtil første November. Vi hørte, at der var kommen en norsk Mand, som hed Kleppen, og havde taget Land noget Syd for det Sted, hvor vi nedsatte os, men vi saa ham aldrig. Han var et Slags folkesky Eneboer, som ikke pleiede Omgang med andre Mennesker. Det næste Foraar havde han solgt sin Claim. Da jeg senere paa Høsten reiste til Milwaukee for at udtage Pre-emption Papirer paa Landet, omtalte jeg Stedet for Folk paa Koshkonong, som jeg kjendte, og da Indvandringen fra Norge paa den Tid var meget stor, kunde det forudses, at Nykommerne den næste Sommer vilde strømme indover de norske Settle-

menter i Dane County. Jeg skrev ogsaa Breve til Venner og Bekjendte i La Salle County, Illinois, hvilket havde tilfølge, at et Par af dem flyttede derud det næste Foraar. Den næste Sommer blev en travl Tid i det nye Settlement. Ved Besøget i Milwaukee bragte jeg med nogle af de nødvendigste Redskaber, saasom Plov, Harv og lignende. Tidlig om Foraaret kom en personlig Ven af mig, Peder Frøland, som var kommen over til La Salle County i 1837, derud og bragte med sig to Par Oxer med Vogn og andre Redskaber. Vi to slog os da sammen om Arbeidet. Da det led udi Juni Maaned begyndte norske Emigranter at ankomme i Skarer over Koshkonong. Et Selskab af dem havde leiet Ole Trovatten, en gammel bekjendt Mand paa Koshkonong, til at komme med dem for at udtage Land. Jeg var allerede før bleven bekjendt med denne Mand, og da han fandt, at ogsaa jeg kunde udtage Land, blev han snart kjed af at trampe om over Skov og Prærie, uden anden Erstatning end Tak for Hjelpen, og han gik glad tilbage til sit Hjem, og overlod mig Strævet. Alt det Land, man ansaa værdt at tage i hele Egnen, kom snart i Nybyggernes Hænder. Jeg og Per Frøland havde nu et Team paa 4 Par Oxer og pløiede den Sommer omkring 100 Acres Prærieland for Nykommerne.

XXXV.

Et Indianerbesøg.

Her havde jeg min første og sidste Erfaring mellem Indianerne. En varm Sommerdag, da jeg var ude paa en Myr for at slaa Hø, fik jeg se en Hob Hjorte komme i flyvende Fart henover en Høide paa Prærien og strax efter fulgte nogle vilde Jægere tilhest. Hjortene syntes dog denne Gang at have altfor stort Forsprang til at komme dem paa Skudvidde. Snart efter viste der sig paa Prærien, i samme Retning, en lang Række Hestfolk og Fodfolk. Det var en Bande Winnebago Indianere, som havde forladt sin Reservation og gjort et Streifetog til de sydlige Countier i Staten. Her havde de gjort sig skyldige i nogle Overgreb, og Authoriteterne havde befalet dem at vende tilbage til deres Hjem. Det var denne Bande som nu, paa Veien nordover til deres Reservation, kom her forbi. Et Par af deres unge Mænd kom hen til mig og gjorde Tegn til at de var tørstige. Jeg havde en liden norsk Kaffekjedel med Drikkevand staaende i Græsset, og de pegede paa den og gjorde Tegn til at ville drikke. Heldigvis var der en prægtig Kilde henne ved Myrkanten, en halv Mils Vei fra os. Jeg viste dem derhen med Tegn saa godt jeg kunde. Derpaa drog de fornøiet derhen, slog Leir

og forblev der i tre Dage. De farvede Amerikanere behandle deres Kvinder ligesaa haardt som de hvide Amerikanere behandler dem godt og bærer dem paa Hænderne. Mændene red stolte i Spidsen for Følget, med Riflen over Knæerne, medens Kvinderne fulgte efter tilfods, belæssede med Proviant, Leirekvipering, o.s.v. Da jeg gik hjem om Aftenen, ledte min Nysgjerrighed mig gjennem Indianernes Leir, for at se hvorledes de stelte sig. Der var i Banden en Halvblodsindianer, som talte lidt Engelsk. Han lod mig forstaa, at jeg ikke maatte komme i Leiren. Jeg lod mig ikke dette sige to Gange, da jeg var alt andet end vel tilmode over disse vilde Naboers Nærværelse. Et Par af deres Kvinder kom dog den næste Dag til vor Hytte, og vilde bortbytte Dyrekjød for Brød og Poteter. Indianerne tilbragte de tre Dage, de opholdt sig paa Stedet, med at jage i Skoven og paa Prærien og opførte sig forresten fredeligt.

XXXVI.

En ubehagelig Reise.

Her endnu en Episode fra det andet Aar, jeg boede paa Stedet: En Dag, sent om Høsten, skulde jeg gjøre en Tur til Madison, som laa 16 Mile borte og var en stiv Dags-

reise frem og tilbage med Oxeteam. Jeg havde faaet mange Smaaærinder af Naboerne, og jeg tilbragte mere Tid i Byen end paaregnet. Paa Hjemreisen, som gik over en stor ubanet Prærie, blev jeg overfaldt af et voldsomt Tordenveir. Natten var kulsort, og jeg maatte lide paa Oxerne, for at finde Veien hjem. Dette slog imidlertid feil, thi jeg vidste ikke af før de standsede midt i et langt Græs, som gik dem over Ryggen. Jeg havde nu intet andet at gjøre, end at komme op paa Prærien og spænde fra for at afvente Dagslyset. Regnen begyndte at falde i Strømmevis, og jeg lagde mig under Vognen, men her blev det snart saa koldt, at jeg ikke kunde sove. Oxerne havde lagt sig ved Siden af Vognen, med Aaget paa. Jeg greb da den fortvivlede Udvei, at lægge mig saa lang jeg var mellem Oxerne. Dette hjalp, thi jeg blev snart varm og sov den Uskyldiges Søvn indtil Dagslyset. Jeg har anført disse Smaatræk, for at vise vore Efterkommere, hvorledes det ofte gik til i Nybyggerlivets første Dage.

Alt det gode Land var nu bleven optaget og der var mange Nykommere med Familie, som foretrak at kjøbe Claims af dem, som havde bygget Huse og var villige at sælge. Jeg solgte da min Claim tilligemed Oxer og andre Kreaturer, som jeg imidlertid havde anskaffet, og flyttede tilbage til Racine County.

I den Tid her omtales, anlagdes ogsaa norske Settlementer ved Pine Lake, Rock River, Wiota, Mineral Point og andre Steder, men da jeg her kun omtaler personlige Erindringer, kan jeg ikke fortælle Noget specielt om dem, uden for saavidt, at den bekjendte norske Storthingsmand Hans Gasman var en af de første, som (1843) nedsatte sig i Rock River Settlementet, og levede der med sin Familie til sin Død.

XXXVII.

Indvandringen til Texas og Cleng Peersons Død.

Den bekjendte Redaktør Reierson fra Kristiansand, som var paa en Reise gjennem Veststaterne i en tidlig Periode af den norske Indvandring, kom ogsaa til Texas, som da netop var kommen ind i den amerikanske Union som Stat, og tilbød Indvandrerne meget fordelagtige Betingelser. Hans Skildring af Landet og Forholdene i Texas ledte til, at enkelte Udvandringsselskaber gik direkte fra Norge over New Orleans til Texas. Efterfølgende Brev fra O. Canuteson i Waco, Texas, giver nogle nærmere Efterretninger om de første norske Settlementer, og Cleng Peersons Ophold og Endeligt dersteds:

"Cleng Peersons Færd iblandt os i de 13 à 14 Aar han tilbragte her, kjender jeg saa godt som Nogen, da han tilbragte sin meste Tid med mig og Fader. Han var en Olding paa 83 Aar da han døde, og saa kunde han ikke virke med den Kraft som en yngre Mand, men hans Landsmænds Interesser og Velfærd var hans Livs Opgave til hans Dødsdag. Jeg hjalp til ved og lukkede selv hans Øine i Dødens Blund. Han fortalte os om alle Settlementer og Tildragelser, som han havde oplevet, og det hele kunde have været paa Papir, men i den Tid havde jeg ingen Anelse om, at noget saadant nogen Tid vilde blive efterspurgt, og desuden laa Madstrævet os som næsten alle Nykommere saa nær, at der ikke var Tanke om nogen sammenhængende Beretning om disse Tildragelser. Fader og jeg kom fra Norge i 1850 og under vort Ophold hos vore Slægtninger i Illinois, kom gamle Cleng der. Vi kjendte ham før, da han var i vort Hus i Norge paa et af sine Besøg. Han var nu just kommet tilbage fra sin første Tur til Texas. Han tilraadede os at gaa herned, da vi her kunde kjøbe deiligt Land for 50 Cents pr. Acre, og saa drog vi afsted. Han blev med os, da han troede dette Klimat bedre passede ham paa hans gamle Dage. Han var født paa Gaarden Hesthammer, i Tysvær Sogn, Stavanger Amt. Reierson maa ansees som den Mand, som anlagde det første norske Settlement i Texas. Hans

yngste Broder lever endnu i Basque Settlement. Alle andre af hans Brødre her i Staten er døde, saavidt jeg ved, dog tror jeg han har en Broder, som bor i Chicago. Jeg har ikke selv været i de to Settlementer i det østlige Texas, da gamle Cleng ikke vilde vi skulde stoppe, før vi kom vestenfor Trinity Elven, thi han paastod, at Landet og Sundhedstilstanden, begge Dele vare daarlige i østlige Texas, sammenlignet med længere mod Vest, og heri havde han storligen Ret, som senere Erfaring har fuldkommen godtgjort. Han havde nemlig paa sin første Tur været saa langt Vest som til Johnsons Station, omtrent 30 til 40 Mile Vest for Dallas i Udkanten paa det bekjendte Cross Timber, og kun nogle faa Mile fra den nu blomstrende Jernbaneby Fort Worth. Vi har altsaa Cleng at takke for, at vi kom ind i det bedste Strøg som Staten præsterer. Hvad Settlementet i Basque County angaar, var jeg den første Nordmand, som gik did, dog ingenlunde i den Tanke, at anlægge Settlement, men kun at finde vakant Land for mig og Fader og en Nabo. Land kunde da faaes af Staten for Ingenting, kun at have samme maalt og betale 10 til 20 Dollars for en halv Sektion af det bedste uopmaalte Land, som kunde findes inden Statens Grændser. Snart kom flere Landsmænd fra det østlige Texas og Norge og det blev saaledes det betydeligste norske Settlement i Staten. Jeg boede der i 15 Aar og drev for det

meste med Jordavl og nogle Kreaturer. Jeg boede i Dallas County 3 Aar, før jeg gik ud til Basque og har nu boet her i Waco County 15 Aar. Jeg maa ikke forglemme at fortælle, at den første Nordmand, som nedsatte sig i Texas som virkelig Settler, er udenfor al Tvivl Johan Nordbo fra Østerdalen eller Gudbrandsdalen i Norge. Han var dengang en meget gammel Mand og var nok tidlig kommet til Amerika, da han havde været i Settlementet ved Lake Ontario og kjendte Cleng Peerson fra den Tid. Han havde ogsaa været i Iowa og Missouri, men drog saa tilsidst til Texas paa Grund af de liberale Landgrants til Settlere. Vi kom til hans Hus, 6 Mile Syd for Dallas, i December 1850 og han havde da boet der, saavidt jeg husker, 12 til 15 Aar. Han kom saa tidlig, at han fik en Sektion Land af Staten og en halv Sektion for hver af sine Børn, flere i Tallet, endog for en Datter, som da boede i Illinois. Hun agtede at komme her, men døde. Hendes Børn kom med os og fik Landet som Arv efter sin Moder."

Henimod '50 Aarene var de Norske ogsaa begyndt at flytte ind i Iowa og Minnesota; men da dette, som ovenfor bemærket, ligger udenfor min personlige Erfaringskreds, overlades Beretningerne om Indvandringen dertil til andre Hænder.

XXXVIII.

Ole Rynnings Skrifter.

Den Mand, som efter de første Udvandrere fra Stavanger Amt har udøvet den største Indflydelse paa den norske Emigration, er udenfor al Tvivl Student Ole Rynning fra Snaasens Præstegjæld i Throndhjems Stift. Hvad han i 1838 skrev hjem fra Amerika, cirkulerede i tusindvis udover alle norske Landsbygder. Som et Bevis for, hvorledes han røgtede dette Kald, anføres her nedenstaaende forkortede Uddrag af hans Skrifter:

De første to Spørgsmaal, Rynning besvarer, er med Hensyn til, hvorledes Landet blev bekjendt. Det tredie er: "Hvordan er dette Land i det Hele beskaffent, og hvad er Aarsagen til, at saa mange Folk reise did og vente at finde Levebrød der?" Hertil svarer han, at de Forenede Stater er et meget stort Landskab, den meste Del fladt og dyrkbart, men at dets Udstrækning er saa stor, at der ogsaa er stor Forskjel med Hensyn til Veirets Mildhed og Jordbundens Godhed. I de østligste og nordligste Stater er Klimat og Jordbund ikke bedre end i det sydlige Norge; i de vestlige Stater derimod er Jorden for det meste saa fed, at den

bærer ethvert Slags Korn uden Gjødsel; og i de sydlige Stater avles endog Sukker, Risengryn, Tobak og flere Ting, som udfordre en stærk Varme. Rynnings fjerde Spørgsmaal er: "Er det ikke at befrygte, at Landet snart vil blive formeget opfyldt med Folk? — Er det sandt, at Regjeringen der vil forbyde flere Folk at komme?" Som Svar udpeger han, at de Forenede Stater i Udstrækning er mere end 20 Gange saa stort som Norge, at den største Del af Landet ikke engang er paabegyndt at dyrkes, og at det er saa frugtbart, at det kan modtage mere end 100 Gange saa mange Mennesker som der findes i hele Norge. Det er ikke at befrygte, mener han, at Landet vil blive opfyldt i de første 50 Aar. Rygtet om, at Regjeringen i de Forenede Stater ikke vilde tillade Flere at indvandre did, er, siger han, falskt. Den amerikanske Regjering ønsker netop, at arbeidssomme, driftige og sædelige Folk ville indvandre til dem, og derfor har den heller ikke ladet noget Forbud udgaa i denne Henseende.

Det femte Spørgsmaal er: "I hvilken Del af Landet have de Norske nedsat sig? Hvilken er den bekvemmeste og billigste Vei til dem?" I sit Svar hertil siger Rynning, at de Norske findes omspredte paa mange Steder i de Forenede Stater. I New York, Rochester, Detroit, Chicago, Philadelphia og New Orleans skal man træffe enkelte

Norske. "Dog ved jeg," tilføier han, "kun 4 til 5 Steder, hvor flere Norske paa en Gang have nedsat sig. Disse Steder ere: 1) Morri Town, Orleans County, New York State, hvor det første Indvandringsselskab af Norske nedsatte sig i 1825. Der er nu kun 2 til 3 Familier tilbage; de øvrige ere dragne længere ind i Landet, hvor de have nedsat sig i 2) La Salle County, Illinois State, ved Fox River, omtrent 1½ norsk Mil nordøst for Byen Ottawa, og 11 til 12 Mile vestenfor Chicago. Her bor 16 til 20 Familier af Norske. Denne Koloni stiftedes i 1834. 3) White County, Indiana State, omtrent 10 norske Mile Syd for Michigan Sø ved Tippecanoe River. Her bor endnu kun to Norske fra Drammen, som tilsammen eie henved 1,100 Acres Land. 4) Shelby County, Missouri State, hvor en Del Norske fra Stavanger nedsatte sig om Vaaren 1837. Jeg ved ikke hvormange Familier der er. 5) Iroquois County, Illinois State, ved Elvene Beaver og Iroquois. Her nedsatte sig en stor Del af dem, som kom over sidste Sommer. Der er nu 11 til 12 Familier." Spørgsmaal No. 6 er: "Hvorledes er Landets Beskaffenhed, hvor de Norske have nedsat sig? Hvad koster en god Jordvei der? Hvilke ere Priserne paa Kreaturer og Levnetsmidler? Hvor høi er Dagløunen?" Rynning beskriver i sit Svar Prærviernes Herligheder og Frugtbarhed. "Prisen paa Regjeringsland," siger han, "har hidtil været

1¼ Dollars pr. Acre, hvad enten Jorden har været af bedste Sort eller af ringere Godhed. Prisen vil nu nedsættes og Jorden inddeles i tre Klasser efter dens forskjellige Godhed, hvorefter ogsaa Prisen vil rette sig. Saaledes har jeg hørt, at der for Jord af tredie Klasse alene skal fordres ½ Dollar pr. Acre." Her giver Rynning klar Underretning om, hvorledes Land var beskrevet og udtaget. Det følgende Uddrag af Svaret angaaende Priserne paa Kreaturer og Levnetsmidler i den Tid vil være af Interesse: "Her ved Beaver Creek koster en taalelig god Hest 50 til 100 Daler; et Par gode Arbeidsoxer 50 til 80 Daler; en Firehjulsvogn 60 til 80 Daler; en Melkeko med Kalv 16 til 20 Daler; en Sau 2 til 3 Daler; et middels Svin 6 til 10 Daler; Flesk 3 til 5 Skilling Marken; Smør 6 til 12 Skilling Marken; en Tønde fineste Hvedemel 8 til 10 Daler; en Tønde Kornmel (Mel af Mais) 2½ til 3 Daler; en Tønde Poteter 1 Daler; et Pund Kaffe 20 Skilling; en Tønde Salt 5 Daler. I Wisconsin Territory ere Priserne 2 til 3 Gange høiere. Ti Mile Syd for os og i Missouri ere Priserne paa de fleste Ting billigere. Daglønnen er ogsaa meget forskjellig paa de forskjellige Steder og staar temmelig nær i Forhold til Priserne paa andre Ting. Heromkring kan en duelig Arbeider om Vinteren fortjene fra ½ til 1 Daler om Dagen og om Sommeren næsten det dobbelte. Aarslønnen er

fra 150 til 200 Daler. En Tjenestepige har 1 til 2 Daler om Ugen og intet Udarbeide undtagen at malke Køerne. I Wisconsin Territory er Dagløunen 3 til 5 Daler; i New Orleans og Texas er den ogsaa meget høi, men i Missouri er den igjen mindre. Her ved Beaver Creek kunne vi faa Folk til at brække Prærie for os for 2 Daler pr. Acre, naar vi alene holde dem med Kosten."

Til det syvende Spørgsmaal: "Hvad Slags Religion er der i Amerika? Er der nogen Slags Orden og Regjering i Landet, eller kan enhver gjøre, hvad han lyster?" svarer han, at her kan enhver have sin egen Tro og dyrke Gud paa den Maade, han anser for den rette; men han tør ikke forfølge nogen, fordi han har en anden Tro. Til Trøst for de Kleinmodige forsikrer han dem, at her er Love, Regjering og Øvrighed ligesaavel som i Norge, men at alt her er beregnet paa at haandhæve Menneskets naturlige Frihed og Lighed. Om Slavehandelen siger han: "De nordlige Stater arbeide ved hver Kongres paa at faa Slavehandelen afskaffet i de sydlige Stater; men da disse altid modsætte sig og beraabe sig paa deres Ret til selv at ordne deres indre Anliggender, vil der sandsynligvis enten snart blive Skilsmisse mellem de nordlige og sydlige Stater eller ogsaa blodige indvortes Stridigheder." Da dette blev skrevet 22 Aar førend Krigen begyndte, maa det ansees for mærkværdigt.

Spørgsmaal No. 8 er: "Hvordan er der sørget for Børnelærdommen og for de Fattige?" Som Svar til dette fortæller han om det frie Skolevæsen og Amerikanernes Omsorg for sine Børns Undervisning og Dannelse. Blandt de Norske ved Fox River, siger han, er der oprettet frie Skoler, hvor Børnene lære Engelsk; men det norske Sprog synes der at ville uddø med Forældrene. Fattigvæsenet roser han som ypperligt. Det niende Spørgsmaal, som han besvarer er: "Hvilket Sprog tales i Amerika? Er det vanskeligt at lære?" Han siger, at formedelst Immigrationen findes mange forskjellige Sprog, men at det engelske Sprog er overalt det herskende. Man kan, tilføier han, ved daglig Omgang med Amerikanerne snart lære saa meget, at man hjælper sig godt. Spørgsmaal 10 er: "Er det farligt med Hensyn til Sygdomme i Amerika? Har man noget at befrygte for vilde Dyr eller af Indianerne?" Rynning fordølger ikke Sandheden, men siger, at det uvante Klimat almindelig foraarsager Nybyggerne en eller anden Sygelighed i det første Aar, saasom Diarrhoe og Koldfeber. De er dog ikke meget farlige. Af farlige Rovdyr fandtes der ingen paa de Kanter, hvor de Norske havde bosat sig. Af Slanger var der mange, men kun faa, som var giftige. Indianerne vare allerede transporterede langt mod Vest, og ingensteds i Illinois var man udsat for Overfald af dem. Det ellevte Spørgsmaal

er: "For hvad Slags Folk er det raadeligt at reise til Amerika, og for hvem er det ikke raadeligt? Advarsel imod urimelige Forventninger." Han raader den norske Bonde, Haandværksmand og Handelskarl at komme. Smede, Skræddere, Dreiere, Snedkere, Vognmagere og lignende Haandværksmænd kunne let faa lønnende Arbeide; men for Drankere og de, som hverken kan arbeide eller som ikke have Penge til at udføre Spekulationer, er der ikke Plads. "Den, som ikke kan eller vil arbeide," siger han, "maa aldrig vente, at Rigdomme og Velleventet her staa aabne for ham. Nei, i Amerika faar man intet uden Arbeide; men sandt er det, at man ved Arbeide her kan vente engang at komme i bedre Kaar. Mange af de Nykommere have stødt sig over de usle Hytter, som ere Nybyggernes første Boliger; men de gode Folk skulde dog betænke, at de ved at flytte ind i et udyrket Land ikke kunne finde Huse færdige for dem. Førend man har sat sin Jord i en saadan Stand, at det kan føde sin Mand, er det neppe klogt at lægge sin Formue i kostbare Husbygninger."

"Hvilke Farer kunne især møde paa Havet? Er det sandt, at de som føres til Amerika bliver solgte som Slaver?" Disse ere de sidste Spørgsmaal, som han besvarer. Om Havets Farer siger han, at de ikke ere saa forfærdelige, som mange forestiller sig. Naar man har et godt

Skib, en duelig Kaptein og flinke, paapasselige Søfolk, mener han, at saa faar man forresten slaa sin Lid til Herren. Om Slaverygtet siger han: "Et taabeligt Rygte troedes af mange i Norge; nemlig, at de, som vilde udvandre til Amerika, bleve førte til Tyrkiet og solgte som Slaver. Dette Rygte er aldeles grundløst. Derimod er det sandt, at mange, som ikke selv kunde bekoste sig over Søen, alene paa den Maade er komne over, at de have solgt sig selv eller deres Tjeneste paa visse Aar til en Mand her i Landet. Mange skulle derved være komne i slette Hænder, og have ikke havt det bedre end Slaver. Ingen Norsk, saavidt jeg ved, er kommen i saadanne Omstændigheder, heller ikke er det at befrygte, naar man gaar med norske Skibe og sine egne Landsmænd."

XXXIX.

"Nordlyset," det første norske Blad i Amerika.

Det var allerede i Aarene 1844 og 1845 kommen paa Tale mellem de mere oplyste af de indvandrede norske Bønder, at vi her, i dette Avisernes Land, ogsaa burde have en norsk Avis, og det var to Aar senere, nemlig i Aaret 1847, at D'Hrr. Heg og Reymert, begyndte Udgivelsen af

"Nordlyset," den første norske Avis i Amerika, i deres Hjem i Norway, Racine County. Even Heg var en velstaaende Mand, nylig kommen fra Norge, og var nok den, som egentlig gjorde Pengeudlægget til Presse og Trykkeri. James D. Reymert, som blev Redaktør, var en oplyst ung Mand, med store Begavelser og var bleven opdraget dels i Skotland, dels i Norge, da han fra Modersiden nedstammede fra Skotland. Den mindeværdige Free Soil Bevægelse mod Slaveriets Udbredelse, var paa den Tid meget levende i Wisconsin. Reymert havde optaget dette Partis Principer og "Nordlyset" skulde være Partiets norske Organ. Det gik i Begyndelsen godt med at faa Abonnenter paa Bladet, saaat deres Antal i Aarets Løb voxede op til 200 eller derover, men det var trange Tider for Indvandrerne, og da Betalingstiden kom, forekom Sagen dem ikke fuldt saa romantisk og mange af dem glemte at indsende sin Kontingent. Det demokratiske Parti havde ogsaa et stærkt Anhang mellem de norske Indvandrere, og "Nordlyset"s Free Soil Politik modarbeidedes af mange. Da Bladet havde været holdt gaaende i næsten to Aar med betydelige Pengetab, blev Trykkeriet nedlagt. "Nordlyset" var et firesidet Blad med fire Spalter paa hver Side. Det blev udgivet inde i et Landdistrikt og kunde ingen Støtte faa ved Avertissementer. En af Even Hegs Sønner besørgede for det meste Sætning og Trykning, og da det

lille Blad kun udkom engang om Ugen, var Udgifterne vistnok ikke saa betydelige, men med et stadigt Pengetab kunde det dog ikke holdes gaaende. Foretagendet var øiensynligt kommen for tidligt. "Nordlyset" kom dog Reymert til Fordel forsaavidt, at det bragte ham ind paa den politiske Bane. Han blev nemlig sit Partis Elektor ved Præsidentvalget i 1848, blev Medlem af Konstitutionskonventionen i 1847, samt valgt til Medlem af Legislaturen i flere Aar efter hinanden og spillede idetheletaget en ikke ubetydlig politisk Rolle i Wisconsin.

XL.

"Demokraten."

Det var i Slutningen af Aaret 1849, at jeg begik den Daarskab at kjøbe Trykkeriet af Heg og Reymert, og med O. J. Hatlestad som Medeier flyttede vi det til Racine, og begyndte i 1850 paany at udgive "Nordlyset." De demokratiske Blade i Wisconsin havde været skaanselløse i deres Kritik over "Nordlyset." De sagde, at dernede i Muskegos Sumpegne var en Lygtemand, som vandrede omkring og vildledte de norske Vælgere ud i ufremkommelige Free Soil Moradser. Dette var en Satire over Bladets Navn og havde i Grunden intet at betyde, men vi kjendte den Gang intet til Partipolitikens Skik og Brug,

og skræmtes over at Bladets Navn blev gjort Nar af. Havde vi havt nogen politisk Erfaring, maatte vi vidst, at saadant hører til Dagens Orden i de politiske Blade. Som det var, førte dette til, at vi forandrede Bladets Navn fra "Nordlyset" til "Demokraten". Vi brugte dog ikke det sidste Navn i sin Partibetydning, da det skulde vedblive at være en Free Soil Demokrat, et Folkestyrets Organ. I Begyndelsen gik alt over Forventning godt. Subskriptionslisten forøgedes til 300; men vi gjorde snart den samme Erfaring som vore Forgjængere, at Bladet ikke kunde udgives uden Penge. Venligsindede og oplyste Landsmænd skrev og opmuntrede os og udtalte sig vel tilfreds med Bladets Virksomhed; men Penge var ikke at opdrive. Med en dygtig Forretningsfører er det muligt, at vi kunde have slaaet os igjennem; men da vi selv besørgede Arbeidet ved Redaktion og Trykkeri, og ingen af os var Finantsmænd, blev Indkasseringen overladt til velvillige Agenter rundt om i Settlementerne. Det begyndte snart at gaa op for mig, at vi havde anskaffet os en Elefant, som kun fortærede og intet gav tilbage. Med andre Ord: som politisk Blad var det kommet for tidlig.

XLI.

"Maanedstidende."

Jeg havde imidlertid indgaaet Overenskomst med Præsterne Clausen, Preus og Stub om at trykke deres kirkelige Organ, "Maanedstidende," og da Hatlestad ogsaa ønskede at udgive en Kirketidende, blev vi enige om at dele Trykkeriet. Der var nemlig Udsigt for, at religiøse Tidender vilde finde bedre Understøttelse, da den første Indvandrerbefolkning hovedsagelig bestod af Folk fra Landsbygderne, som for en stor Del ikke var vant til at læse andet end deres Religionsbøger, og mange af dem ansaa det endog for en Synd at læse politiske Blade. Det var i '50 Aarene, at den mindeværdige Kamp gik for sig i den amerikanske Kongres angaaende Loven om bortrømte Slaver og Slaveriets Udbredelse i Territorierne Kansas og Nebraska. Vort lille norske Blad tog en levende Andel i disse Forhandlinger. En Række Taler af Mænd som Seward, Giddings, Durkee, Hale, Chase og flere, hvis Navne ere skrevne med udødelig Skrift paa den amerikanske Histories Blade, bleve oversatte og tilsvarende Redaktionsartikler meddelte. Det var Selvstyret og Folkefriheden i Kamp med Slaveriets Overmagt, det her gjaldt at forsvare. Det er sandsynligt, at jeg behandlede denne Sag altfor udfør-

ligt og maaske ensidigt; thi det var en Materie, som stemte overens med min personlige Tilbøielighed. Nok er det, "Demokraten" fik ikke den fornødne Understøttelse og blev derfor, efter at være holdt gaaende et og et halvt Aar, nedlagt.

XLII.

En gammel Abonnentliste.

Vi giver nedenfor en Liste over Abonnenter paa "Nordlyset" og "Demokraten". Denne Liste vil være af Interesse for disse Mænds mange Efterkommere omkring her i Vesten. Det er en Liste over oplyste og frisindede Fremskridtsmænd, hvis Minde fortjener at opbevares, saalænge deres Efterkommere bor i Amerikas Vesten. Mange ere nu samlede med deres Fædre, men der er ogsaa mange endnu ilive og erindrer vore første Forsøg paa at grundlægge et norsk Blad i Amerika, og det vil maaske ogsaa glæde dem, at de var med om at fremhjælpe en god Sag, nemlig den norske Literaturs Opbevarelse i dette Land.

Wisconsin.

Norway og Muskego, Racine County.

Anders Kløve.
G. Larsen.
Thorsten Sjøgaarden.
Knud B. Pedersen.

Johannes E. Skoftestad.
Mathias Heimo.
Helge Torsen.
Ole Haagensen.
Niels Nærum.
Jens O. Hatlestad.
Peder Jacobsen.
Bjørn Hatlestad.
Ole Tollefsjorden.
Halvor Lonar.
Niels Brownson.
Ole Mikkelsen.
Thron Thordsen.
Thorkild Hansen.
Syvert Ingebretsen.
Thorsten Hougaasen.
Gunder Goutesen.
Gitle Danielson.
Svennung Johannesen.
Christian Halloffsen.
Christian Christiansen.
Thormod Thorstenser
Rev. H. A. Stub.
Niels Hansen.
Tyke Hendriksen.
Gudmund Samuelsen.
Halvor Guttormsen.

Rochester, Racine County.

Dr. Blood.
Herbrand Anstensen.
R. E. Ela.
Johnson Syvert.

Beloit, Rock County.

Rev. C. L. Clausen.
T. Tollefsen.
Tollef Numland.
Paul H. Gallager.
H. Ommested.
Hans Christopherse
Hans Smedrud.
Knud Skjerve.
Hans H. Hansemoen.
Svend Larsen.
Peter Halvorsen.
Peder H. Gaarden.
Gisle Halland.
Gullik O. Gravdal.
C. Halvorsen.
David Anderson.
T. G. Fladeland.
Halvor H. Folkestad.

Cambridge, Dane County.

Windberg & Jørgensen.
Knud Eriksen.
Ole Lawrence.
Ingebret Homstad.

Christiana, Dane County.

Lars Johannesen.
Niri Herbjørnsen.
Iver H. Leimle.
Niels A. Berg.
Stad Sivertsen.
Anfind Storksen.

J. Hoff.
Brynhild H. Lønne.
Johannes L. Hole.
John Olson.
Ole Christiansen.
Peder L. Svartskul
C. Corneliusen.
Andrew Ellingsen.
O. T. Torgesen.
Lars P. Haugelia.
Ole K. Frovattn.
Dr. Madsen.
Rev. Dietrichson.

Clinton, Rock County.

Ole Knudsen.
Elling Eielsen.
Ansten Knudsen.
Knud Nielsen.
Gullik Knudsen.
H. Paulsen.
Christ Newhouse.
Jens Gulbrandsen.
Peder Thomsen.
Thorsten Nielsen.
O. A. Haadtvet.
Erik Gulbrandsen.

Columbus, Columbia County.

Lars Johansen.
Anders Dælan.
Mons Johnsen.
Peder Langeland.

Deerfield, Dane County.

Ole K. Bakketun.
Ole Olsen Tveten.
Ole Syvertsen.
Aslak Olsen Lie.

Delafield, Waukesha County.

Hans Gasman.
Hans Rasmusen.
Ellef Bjørnsen
Chr. Olsen.

Dodgeville, La Fayette County.

John Lie.
Niels Arneson.
Syvert Tallerssen.

Door Creek, Dane County.

Niels Saem.
Osmund Lunde.
Christian O. Holo.

Fulton, Rock County.

Johan Niels Luuraas.

Cedar Grove, Sheboygan County.

Endre Michelsen.
Ole Michelsen.
Knud Aaberg.

Madison, Dane County.

Erik Andersen.
Lars Johnson.
William Andersen.

Manitowoc, Manitowoc County.

C. Andersen,
Ole Andreasen.
Jacob Madsen.
L. Nordboe.
Hans M. Hansen.

Milwaukee, Milwaukee County.

C. E. Jenkins.
Lars Bæver.
P. L. Morin.
Jens Lund.
Abraham Sørensen.
Tønnes Sæveland.
S. Gabrielsen.
C. Sørensen.
M. N. Olsen.
R. Reinertsen.

Mineral Point, Iowa County.

Peder Stenerson.
Ole Thorsen.

Neenah, Winnebago County.

John Nielsen.
Anders J. Dalen.
Aslak Brynildsen.
Søren Wilson.
Ole P. Klokkerengen.
Svend T. Husetoft.

Oconomowoc, Waukesha County.

H. B. Paus.
David Førre.
Thron Thronsen.
Amund Aamodt.
Ole Iverson.
Johs. Lie.
Gunder Naas.
Ole Olsen.
Jørgen Olsen.

Palmyra, Jefferson County.

Sjur Flettre.
Tollef Brynildsen.

S. S. Berkorg.
Rasmus Jacobsen.
Lars Johnsen.
Iver W. Grintland.

Pine Bluff, Dane County.

Thor J. Spaanem.
Halvor Halvorsen.

Sun Prairie, Dane County.

Sjur Johnson.

Spring Valley, Rock County.

Halvor Monson.
G. Guttormsen.
John E. Solem.

Tolands Prairie, Washington County.

Niels Lønningen.
Jørgen Lüberg.
Hans Christophersen.
Halvor Halvorsen.
Christian Moen.
Martin F. Sørensen.

Utica, Dane County.

Bottel Lunde.
K. S. Okere.
Niels Drougsvold.
John O. Herredal.

Port Washington, Washington County.

Amund Olsen.
Salve Tallaksen.

Racine, Racine County.

Andrew Johannesen.
H. Rasmussen.
O. Hedejord.
Knud Lunden.
H. Hansen.
John Larsen.

Yorkville, Racine County.

Mons K. Aadland.
Aslak S. Aa.
Elias Stangeland.
Arentz Wigeland.
Johannes Bjøs.
Ole J. Landsværk.
Peter M. Andsjøn.
Knud A. Aarethun.
John C. Spellum.
Gunder Lunden.
Hans Landsværk.
Steen Sanderson.

Wiota, La Fayette County.

Knud Knudsen.
Niels Nielsen.
Arne Anderson.
Ole Andersen.
Niels L. Finne.
Erik Ingebretsen.
Peter Davidsen.
Helge Olsen.

Illinois.

Amazon, Boone County.

Thor Trahjem.
Kittil K. Moland.
Knud Tveten.
Niels Johannesen.
Kittil O. Blomhaugen.

Belvedere, Boone County.

Hans Anderson.

St. Charles, Kane County.

John Anderson.

Chicago.

Knud Larsen.
Niels Sjursen.
Regina Wigeland.
Lars Dygestien.
Torger Olsen.
Iver Lawson.
Rev. Paul Anderson.
Anders Pederson.
Magnus Nordboe.
Ole Nordhuus.
Jens Gulbrandsen.
Haagen Paulson.
N. P. Løberg.
Lars A. Bryn.
S. G. Bøe.
John Ammundsen.
S. Arentz.
Jacob Hodnefjeld.
Bernt Abrahamson.
E. Stephenson.
Bjørn Nielsen.
Endre Nielsen.
Anders N. Brække.
Niels Johnson.
John Johnson.

Dorr, McHenry County.

Andreas A. Schjeie.
Erik Knudsen.
Mikkel J. Bryn.

Lisbon, Kendall County.

Erik Skjeldal.
Thorkild Henrysen.
K. A. Bouge.
Lars Skjeldal.
John Hill.

Freedom, La Salle County.

Hellik C. Furlie.
Tjerran Osmundsen.
Kittil Kittilson.
Ole Andersen.
Geo. Pedersen.
Helge Olsen.
Made Madesen.
Knud Thomson.

Mission Grove, La Salle County.

Ole Olsen.
Ole Pearson.
Osmund Tuttlie.
Hermand Osmunsen.
Halvor Pedersen.
Christian Olsen.
Ole Knudsen.
Knud Williamson.
Gunlik Johnson.
Peder Ormsen.
Niels N. Nielsen.
Ole Anderson, jr.
Anders Knudsen.

Norway, La Salle County.

Gudmund Hougaas.
Niels Nielsen.
Halvor Nielsen.
Nels Andersen.
Niels Thomsen.
Rev. Ole Andrewson.

Ottawa, La Salle County.

Henry L. Hellmann.
Mr. Thomson.

Rock Run, Stephenson County.

Ole Olsen Sunne.
Lars O. Andersen.
Ole Andersen

Wilmoth, Boone County.

Ole Pehrsen.
Peder Torkelsen.
Ole Torkelsen.

Iowa.

Keokuk, Lee County.

Jacob Olsen.

Indiana.

Monticello, White County.

Peter B. Smith.

Missouri.

St. Louis.

Hans Sandberg.

New Washington, Franklin County.

L. A. Hansen.

New York.

Kendalls Corner, Orleans County.

Ole Osland.

New York City.

F. Knauft.
John Holfeldt.
A. Løvenskjold.
Chr. Hansen.

Rhode Island.

Providence.

N. B. Schubarth.

Efterfølgende er en Liste over de amerikanske og tydske Blade som byttede med "Nordlyset" og "Demokraten": New York Weekly Sun, New York; Christian Advocate and Journal, New York; Western Citizen, Chicago,

Ill.; Daily Wisconsin, Milwaukee, Wis.; The National Era, Washington, D. C.; The New York Weekly Tribune, New York; Ohio State Tribune, Columbus, O.; Racine Advocate, Racine, Wis.; Wisconsin Argus, Madison, Wis , Wisconsin Free Democrat, Milwaukee, Wis.; Wisconsin Express, Madison, Wis.; Southport Telegraph, Southport, Wis.; Buffalo Telegraph, Buffalo, N. Y.; "Volksfreund," Milwaukee, Wis.; Wisconsin Banner, Milwaukee, Wis.; Western Star, Elkhorn, Wisconsin.

XLIII.

Andre norsk-amerikanske Blade.

Efterat vi havde delt Trykkeriet, begyndte Hatlestad at udgive sin "Kirketidende" og sled sig igjennem for en Tid i Racine og flyttede derpaa til Leland i Illinois, hvor Udgivelsen fortsattes, indtil Bladet gik over i Ole Andrewsens Hænder. Han flyttede det til Norway, La Salle County, hvor det endelig nedlagdes efter flere Aars møisommelig Kamp for sin Tilværelse.

Paa Pastor Clausens Foranledning besluttede jeg at flytte mit Trykkeri til Janesville for der at fortsætte Tryk-

ningen af "Maanedstidende". Vor Overenskomst var nemlig, at Præsterne selv skulde læse Korrektur, og Clausen mente, at dette meget lettere kunde ske i Janesville end i Racine. Korrekturlæsningen havde nemlig foraarsaget os mange Ubehageligheder saalænge vi var i Racine. Saavidt jeg nu erindrer, var det i Sommeren 1852, jeg flyttede til Janesville. Denne Flytning faldt ud til at være en Feiltagelse; thi istedet for at faa større Understøttelse, fik Trykkeriet fordoblede Udgifter. For at kunne sætte "Maanedstidende" trængte jeg flere Typer. En Landsmand i Madison, Ole Torgerson, havde i nogle Maaneder udgivet et norsk Blad i Whig-Partiets Interesse, men været saa forstandig at nedlægge det, førend det ruinerede ham. Jeg gik derfor derned og kjøbte hans Typer og bragte dem til Janesville. Foruden en ung Dreng, som vilde lære Bogtrykkerkunsten, og som senere er bleven en fremragende Præst iblandt sine Landsmænd, havde jeg en norsk Bogtrykker, som hed Conradi, en Broder til den bekjendte Professor af samme Navn. Denne Conradi var en snild og godslig Mand, men offrede altfor meget af sin Tid til Bachustjenesten Der var dengang stor Mangel paa norske Bogtrykkere, og denne Mangel gav os ofte meget Bryderi.

XLIV.

"Emigranten."

Da den første Aargang af "Maanedstidende" var udkommet, ønskede jeg at sælge Trykkeriet, og da Præsterne skulde have sit Organ trykt, slog de sig sammen om at oprette et Aktieselskab. Dette kom snart istand, og jeg solgte Trykkeriet til dem. Det blev derpaa flyttet til Inmansville i Rock County, hvor Pastor Clausen da boede. Præsterne havde den bedste Anledning til at samle Støtte for Trykkeriet, da de stadig færdedes blandt Folket omkring i Settlementerne. Det nye Aktieselskab besluttede derfor foruden deres kirkelige Organ ogsaa at udgive et politisk Blad, "Emigranten". Pastor Clausen skulde være Redaktør for "Emigranten", og Trykkeriet skulde staa under den bekjendte Emigrantagent John Holfeldts Bestyrelse. Jeg blev hos dem i Inmansville et Par Maaneder for at faa Trykkeriet igang, og flyttede derpaa tilbage til min Farm i Racine County. Begyndelsen i Inmansville blev gjort i Januar Maaned 1853, og Trykkeriet dreves i en kort Tid under Holfeldts Bestyrelse. Pastor Clausen blev snart træt af Arbeidet, og Holfeldt var meget upopulær blandt den norske Emigrantbefolkning paa Grund af sin

Virksomhed som Emigrantagent. Senere kom Trykkeriet i Konsul K. Fleischers Hænder, og det syntes at bære sig taalelig, indtil det efter nogle Aars Forløb flyttedes til Madison, hvor det senere gik over i C. F. Solbergs Hænder som Privateiendom. "Emigranten"s senere Historie ligger os for nær til her at behøve Omtale. Den blev endelig forenet med "Fædrelandet" i La Crosse og existerer nu under Navnet "Fædrelandet og Emigranten" og udkommer i La Crosse og Minneapolis.

Mindes jeg ikke feil, var det i 1850 at et norsk Blad, kaldet "Frihedsbanneret", begyndte at udkomme i Chicago. Det gik nogle Maaneder, men maatte standse, efterat Finantserne vare komne i Norden. Dette Blads Venner sendte en Mand til Racine for at faa mig derned og tage fat paa Sagen; men da jeg netop var draget ud paa min Farm, undgik jeg heldigvis at falde i en ny Fristelse.

XLV.

"Den Norske Amerikaner."

I 1856 begyndte den bekjendte Elias Stangeland at udgive "Den Norske Amerikaner" i Madison, Wis. Han havde som Handelsmand erhvervet sig nogle Penge, men

var kommen i Forlegenhed for en Redaktør for sit Blad. Da jeg var personlig bekjendt med ham, formaaede han mig til at komme derud og hjælpe ham med Redaktionen. Dengang James Buchanan af det demokratiske Parti i Baltimore blev nomineret til Præsident, var Stangeland tilstede ved Konventionen. Politikerne havde lovet ham Guld og grønne Skove, hvis hans "Norske Amerikaner" vilde understøtte deres Kandidat. John C. Fremont var Republikanernes Kandidat og alle mine Sympathier hørte hjemme i dette Parti. Jeg kunde derfor ikke redigere Stangelands Blad, da han besluttede at understøtte den demokratiske Kandidat. Jeg forlod ham derfor i al Venskabelighed, og da Politikerne holdt deres store Løfter paa sædvanlig Vis, gik Stangelands "Norske Amerikaner" snart al Kjødets Gang og samledes med sine Fædre.

Det er Avertissements-Forretningen, som for en stor Del støtter vore nuværende gigantiske norske Aviser her i Landet, og derfor ser vi dem hovedsagelig at samle sig i Storbyerne Chicago og Minneapolis. Store Byer betinges af Handelen, Handelen igjen af en stor Befolkning ud over Landdistrikterne. Disse Betingelser manglede under vore første Forsøg med norske Aviser. Ogsaa udlærte Bogtrykkere og erfarne Forretningsførere manglede. Det Billede, jeg her har udkastet af den norske Avissags Barn-

dom i Amerika, er derfor ikke smilende, men sandt. Avisforretningen har nu voxet sig stor og mægtig, og der er ingen Fare for en heldig Opposition mod vore kjæmpestore norske Blade.

Det var de ovenanførte Betingelser i Chicago, som i Begyndelsen gav "Skandinaven" det bedste Fodfæste og gjorde, at de Ligtaler, som tidlig blev lovet den, aldrig kom til at blive holdte. Med "Skandinaven"s Udgivelse begyndte en ny Æra i vor Avisliteratur, og det er stadig gaaet fremad dermed til, hvad den nu er.

XLVI.

De Norskes Fremtid i Amerika.

At den norske Indvandrer-Befolkning har været ualmindelig heldig med Hensyn til det Strøg, hvorpaa den har nedsat sig, vil fremgaa tydeligere af efterfølgende Fremstilling: En Amerikaner skrev for et Par Aar siden en Artikel, hvori han anførte nogle interessante Beregninger angaaende Missisippi-Dalen og Antallet af Indbyggere, som der kan finde Hjem i Fremtiden. At denne Del af Amerika vil blive tæt befolket, kan Ingen betvivle, da Landet er næsten overalt meget frugtbart, og af Kul er der i

Illinois alene tre til fire Gange saa meget som i hele Storbritannien. England har idag 500 Personer pr. Kvadratmil; Belgien har omtrent det samme Antal og nogle af de kinesiske Provindser har 700. Det store Hvedeland paa dette Kontinent kan ansees for at strække sig fra det østlige Ohio til det vestlige Nebraska og fra det sydlige Kentucky til Peace River i Britisk Amerika. Beregnende dette Distrikt til 1,500 Mile fra Øst til Vest og 2,000 Mile fra Syd til Nord faar vi et Areal af 3,500 Kvadratmile af godt og frugtbart Land. Noget lignende findes ikke andetsteds paa Jorden. Dersom vi nu antager, at 1,000,000 af disse 3,000,000 Kvadratmile er kun en Trediedel saa tæt befolket som i de ovenanførte Exempler, eller at der er omtrent 200 Personer pr. Kvadratmil, saa har vi en Befolkning af to Hundrede Millioner. Naar man betænker, at de Forenede Staters Befolkning nu blot er sexti Millioner, kan man faa en nogenlunde klar Ide om Mississippi-Dalens store Fremtid. At denne Del af Amerika vil i Tidens Løb overgaa Østen og Stillehavskysten ikke alene i Folkemængde, men ogsaa i Rigdom og Indflydelse, kan ikke betvivles. Skulde nu dette Fremtidsbillede realiseres, er der stor Sandsynlighed for, at Chicago vil blive for Nordamerika, hvad London nu er for Europa, Handelens og Pengeomsætningens Midtpunkt, en myldrende Verdensstad med mange Millioner Indbyggere, som det pulserende Forret-

ningslivs Centrum. Hermed være det nu som det vil. Tiden fører ofte uventede Forandringer med sig, som omstøder de bedste Beregninger; men vist er det, at de første Indvandrere var mærkværdig heldige med Hensyn til Valg af Tid og Sted for deres Kolonisation, ligesom de og deres nærmeste Efterslægt har vist sig denne Lykke værdig ved den Fremskridts- og Foretagsomheds-Aand, de allerede har lagt for Dagen, saavel paa Økonomiens, Industriens og Handelens som paa de videnskabelige og kirkelige Omraader, saa at Tusinder af dem i Velstand, Oplysning og Dannelse nu kan stilles i Række og Geled med Jordens bedste Mænd og Kvinder.

Som et Middeltal mellem de forskjellige Angivelser af vor Befolknings Antal i Amerika sættes 500,000 (en halv Million). Dette forudsætter, at hver ti Indvandrere har forøget sig med syv siden de kom hertil. Der er ingen sikre Data at holde sig til, men dette Tal er neppe for høit. Mange af disse er indkomne i de senere Aar og kunne ikke regnes med som bidragende til de Fremskridt, vi her omtale. Hvad deres Velstand angaar, kan Farmer- og Haandværksklassen antages at eie fra $5,000 til $30,000 for hver Familie, medens Kjøbmænd og Fabrikanter hver eier mere end dobbelt saa meget. Hvad Opdragelse og Intelligents angaar, da finde vi deres unge Slægt vel repræsen-

teret som Præster, Læger, Advokater, Redaktører, Ingeniører, Telegrafister og andre vigtige Stillinger, som forudsætter en omhyggelig Forberedelse og et langt Fagstudium. Ligeledes er de talrigt repræsenterede som Skolelærere og Professorer ved høiere Læreanstalter. Selv i den amerikanske Kongres har vi to Repræsentanter og en anden i Landets diplomatiske Korps, som alle gjør deres høie Stilling Ære. Naar man betænker Vigtigheden af det Landomraade i Missisippi-Dalen, som er givet dette vort Folks Efterkommere til Tumleplads gjennem mange kommende Tider, da vil det visseligen indrømmes, at det er gaaet godt for vore første Indvandrere, og at de endnu gjenlevende af dem med Tilfredshed kan se tilbage paa Resultatet af det vovelige Skridt, de gjorde, da de kastede løs fra gamle Norge og reiste til Amerika.

I kirkelig Henseende er det dog især at Fremskridt har været forbausende. Med runde Tal kan de lutherske Præster blandt de Norske ansættes til noget over 400 med et Medlemsantal af 125,000. Hele Norge har ikke over 600 Præster for en Befolkning af næsten 2,000,000. Efter disse Angivelser skulde vi derfor her i Amerika være langt bedre forsynet med Præster i Forhold til Medlemsantallet end i Norge, og dog klages der stadig over Præstenød, og der oprettes alt flere og flere Præsteskoler. Dette maa

være et tilstrækkeligt Bevis for vort Folks store Interesse og Offervillighed for kirkelige Anliggender. De Tal, vi her har angivet, udgives ikke for at være nøiagtige, men de komme Sandheden nær nok som Bevis paa de store Fremskridt, vort Folk gjør i kirkelig Udvikling.

Anden Del.

I.

En Udvandrers Erindringer fra Livet i Norge og Amerika.

Da jeg paa Opfordring af en Del trofaste Venner begyndte efterfølgende Skildring, henlaa jeg ved et Tilfælde arbeidsløs i Chicago. Førend jeg var rigtig færdig med det, som angaar Livet i Norge, kom jeg atter i Arbeide, og disse Erindringer blev lagt tilside, og siden har jeg hverken havt Tid eller Tilbøielighed til at fortsætte dem. Det er derfor alene paa Forlæggerens indstændige Opfordring, at jeg nu i Korthed har fortsat for at bringe Sammenhæng i Fremstillingen. Dette forklarer da ogsaa den Omstændighed, at meget af Erindringerne fra Livet i Amerika fremkommer spredt paa flere Steder foran i denne lille Bog. Den Del, som angaar Amerika, er blevet meget kort og ufuldstændigt behandlet paa Grund af min Helbredstilstand i den senere Tid. Jeg har nemlig ikke selv kunnet føre Pennen, men har maattet bruge en Amanuensis.

Det er en usmykket og troværdig Fremstilling af Hverdagslivet i Norge og Amerika, dels saaledes som jeg selv

har oplevet det og dels saaledes, som det iøvrigt i disse 60 Aar har vist sig for mine Iagttagelser, jeg her agter at nedtegne. Jeg har modtaget mange Opfordringer fra mine Venner om at gjøre dette, da man troede, at saadanne Livserindringer ikke blot vilde læses med Interesse, men at der ogsaa i et langt og bevæget Livs Erfaringer kunde være adskillige nyttige Lærdomme at hente, medens der ved samme Anledning kunde vindes et lidet Udbytte for den norske Udvandrings Historie. Naar jeg nu imødekommer disse Opfordringer. sker det ikke, fordi der i mine Erindringer ligger noget mere særegent eller usædvanligt end i saamange andre af mine udvandrede Landsmænds, men dels for at udfylde nogle ledige Timer, hvoraf jeg hidtil har havt meget faa, dels for at yde et lidet Bidrag til den norske Udvandringshistorie.

Den Unges Liv inde i Fjordene i det vestlige Norge kunde vist for mange være behageligt og romantisk nok, i den yndige, grønne Vig, i det frugtbare lille Dalstrøg, ved den venlige Fjord, ved den end venligere stille Indsø, ved den skummende Fos, i de bratte Birkelier, i Stenuren, ved den steile Klippevæg og paa den skyhøie Fjeldtinde—overalt i Klippelandets herlige Natur, hvor Plantelivets Vellugt er saa sød, og hvor Fuglesangen er saa fortryllende, kunde den opvakte Aand ikke være andet end glad og lykke-

lig og den livsglade Yngling ikke andet end føle sig greben af Beundring for det skjønne og poetiske i denne Natur og af Tilbedelse for Naturens Herre. Men det var her som overalt i Verden: kun den Oplyste kan aabne Naturens Bog og forstaa dens Sprog; for Massen af Landets Børn var den en lukket Bog. Ved Siden af Moderens surrende Spinderok lærte vel Dalens Søn at fremsige sit "Fadervor", i den tarvelige Omgangsskole lærte han vel de fem Parter af sin lille Katekismus udenad paa det han nogle Aar senere kunde komme for Præsten og blive optaget i Kirkens Skjød; men hermed maatte han da ogsaa lade sig nøie. Han var neppe ti Aar gammel, før al hans Tid og alle hans Kræfter maatte anvendes paa legemligt Slid og Slæb—paa et Madstræv, der hver Dag vendte tilbage med lige uforsonlige og uafviselige Krav. Det dyrkbare Jordmaal i de trange Dale var lidet, Befolkningen forholdsvis stor, og dette fattige Land formaaede ikke mere. I Løbet af de sidste 400 Aar havde Landet tillagt sig en talrig dansk-tydsk Embeds- og Handelsstand, som havde Magten i sine Hænder. Lovene havde givet denne importerede Klasse Monopol paa alt undtagen Odelsjorden, og denne blev efterhaanden saa udstykket formedelst Overbefolkning og saa betynget med Skattebyrder til en ødsel Regjering og for at holde den herskende Klasse paa Magtens og Oplysningens Høider, at Armod og Uvidenhed blev den norske

Almues almindelige Lod. Den gamle norske Helteaand, som gjennem Aarhundreder knugedes og kuedes under disse Forholde, havde med utrolig Seighed endnu bevaret nogle svage Rester af sin fordums Storhed. I Begyndelsen af vort Aarhundrede bestod den fornemmelig i en mageløs Kamp for det daglige Brød og i en medfødt Modbydelighed for at komme paa Fattigkassen eller gribe til Betlerstaven.

Dette er en haard Skildring, og kun den, der ligesom jeg har maattet gjennemgaa Kampen fra Tiaarsalderen og seet Tusinder Andre gjøre det samme, vil indrømme, at jeg her taler Sandhed uden Overdrivelse. Hvad Under da, om den fattige Bondedrengs Øie var lukket for "det deilige Hardangers" Naturskjønhed, som en Wergelands Begeistring har besunget og en Tidemands Pensel afbildet; hvad Under, om hans unge Sjæl blev sløvet og forknyt under Opvæxten, medens han hver Dag i Armodens lasede Dragt barfodet traskede om for at erhverve noget til Livets Ophold; ja, hvad Under, om han kom til at leve og dø uden at kjende sin Skjæbnes Haardhed, uden andre Længsler og Aspirationer end at tilfredsstille Bugens skarpe Krav som ethvert andet Jordens Dyr? Jeg voxte op paa et Sted, hvor jeg havde Anledning til at se Præstens, Sorenskriverens, Kompagnichefens og Landhandlerens unge Sønner

oplæres under en Huslærer (Kandidaten, som vi kaldte ham), og det var udentvivl Synet af disse velklædte, sorgløse, muntre Drenge, der intet andet havde at bestille end at lege og samle Kundskaber, som først gjorde, at det smertelige Spørgsmaal, lig det skarpe Staal, trængte sig frem til mit unge Hjerte: "Hvad har jeg gjort, og hvad har disse gjort, at der skal være saa stor en Forskjel mellem os?" Og naar de saa haanede mig for mine revne Klæder og lo og pegede Fingre ad mig og raabte: "nei, se han!" naar jeg bøiet og kroget under en svær Byrde gik med Næsen mod Jorden, da græd jeg og bandte og forargedes.

Jeg har ofte senere seet tilbage paa denne Scene som det første egentlige Eftertankens Lysglimt i den mørke forkuede Sjæl, og selv i denne Stund tror jeg fuldt og fast, at Forsynet i sin Visdom vendte til det Gode, hvad disse Herremandssønner tænkte til det Onde; thi uagtet jeg i min Forargelse i mit Hjerte anklagede Gud for Uretfærdighed, bevarede han mig dog fra Fortvivlelse og gav mig Mod og Kraft til i en vis Grad at overvinde og Taalmodighed til at bære en haard og ubarmhjertig Skjæbne. Da jeg var 12 Aar gammel kunde jeg kun maadelig læse indenad i Katekismen og Evangeliebogen, som var de eneste Bøger (foruden ABC'en) jeg havde Adgang til. Udenad kunde jeg foruden Fadervor og nogle Bordbønner de ti Bud og de tre Tros-

artikler, og naar jeg læste det fjerde Bud, brød jeg ofte mit Hoved over, hvorfor Landhandlerens Søn, der slet ikke var nogen snild eller lydig Dreng mod sine Forældre, skulde have det saa godt, medens jeg, der endnu aldrig havde tænkt paa at sige Nei til det, min Far eller Mor bad mig, skulde have det saa inderlig slet. Min Fader havde i Fædrelandets Tjeneste faaet en Kugle i det ene Knæ og dette var blevet aldeles stivt. Denne Vanførhed, kan jeg godt erindre, var ham til stor Uleilighed; han kunde ikke reise sig med en "Børe" paa Ryggen, og jeg skulde da altid være ved Haanden for at hiælpe ham op. Jeg var den yngste af ti Søskende og det var trangt for os. Fader havde en liden Jordvei til Brug paa Livstid, men eiede den ikke. Efterhvert som mine Søskende voxte op, maatte de ud og foretage noget paa egen Haand, og allerede da jeg var 13 Aar, døde min Fader i en Alder af 53 Aar. Trods al hans Sparsomhed og rastløse Arbeiden sad min Moder nu igjen paa et meget indskrænket Levekaar, der med stor Uvilie og Plageri blev hende tilstaaet af Gaardpartens Eier. I sit sidste Leveaar havde Fader, da han mærkede min store Lyst til Læsning og Skrivning, anvendt en stor Del af Søndagene med at give mig Undervisning; saaledes skrev han ofte Tal og lette Regnestykker med Kridt paa Bunden af en Melkeringe og jeg var nu kommen saa vidt i Indenadslæsning, at jeg kunde læse meget af de for mig

dengang saa overordentlig interessante Fortællinger i det gamle Testamente.

Jeg kan ikke sige med Vished, hvor langt jeg mindes tilbage. Den første Begivenhed, som har paatrykt sig Erindringen med et uudsletteligt Præg, er, da jeg blev vænnet fra Moderbrystet, og da var jeg vist omkring tre Aar gammel. Den næste Episode, som jeg klart erindrer fra den Tid, er, da min Søster en Søndag havde vovet at klippe mit lange Haar, som Moder holdt saa meget af; det var nemlig nu kommet paa Mode at lade sit Haar klippe, og Søster likte ikke, at jeg skulde være anderledes end de andre Smaadrenge; men Moder vilde ikke give sit Samtykke. Da jeg hin Søndagaften kom hjem minus mit lange Haar, græd min Moder. Det var første Gang jeg havde seet hendes Taarer, og Indtrykket deraf har Tiden ikke formaaet at udslette af Mindets Tavle. I fire-fem Aars Alderen forsaa jeg mig nok af og til mod Moders strenge Regler (idetmindste syntes jeg de var unødvendig strenge), men saalænge jeg vidste mig skyldig, tog jeg Straffen med Taalmodighed. Ved disse Tider havde jeg en stærk Tilbøielighed til at prøve alskens smaa Haandarbeider og var maaske ikke uden visse mekaniske Anlæg. En Dag havde Moder tabt en af sine Strikkepinder, og da hun vidste, at jeg altid stod i Forlegenhed for saadanne bekvemme Sager,

blev jeg uden videre beskyldt for at have taget den, og da jeg bestemt negtede at have begaaet denne Brøde, fik jeg en ret alvorlig Straf. Jeg vilde rimeligvis have glemt dette med saa meget andet fra denne Tid, dersom jeg havde været skyldig; men at blive saa haardt straffet i Uskyldighed, gjorde et dybt Indtryk, hvilket desuden meget forøgedes, da min Moder strax efter fandt sin Strikkepind i Asken ved Ildstedet, hvor hun rimeligvis havde tabt den, og blev saaledes greben af Anger over den Uret, hun havde tilføiet mig, at store Taarer trillede nedover hendes Kinder. Men nok med dette.

II.

Forberedelse til Konfirmation.

Efter min Faders Død skulde jeg endnu forblive hos Moder i det gamle Faderhus et Aar for at gaa til Præsten og af ham forberedes til Konfirmationen, og derpaa drage ud i Verden for at skjøtte mig selv som saa mange Andre af mine forsvarsløse Standsforvandte. Det var endnu ganske maadeligt bevendt med mine boglige Kundskaber; det eneste jeg kan sige derom er, at jeg kunde læse nogenlunde ordentlig i Bog og havde begyndt at regne lidt i hele Tal. Jeg vilde nu ogsaa gjerne lære at skrive, men det var trangt om Undervisningen. En Onkel af mig var i

sine Ungdomsaar kommen til Bergen, hvor hans ualmindelige Begavelse havde vakt et Par Skolemænds Opmærksomhed, og de havde gjort sig en Fornøielse af at give ham adskillig Privatundervisning. Han havde derved fattet den dristige Beslutning at gaa den studerende Vei, hvilken han dog senere maatte opgive, da den belovede Pengeunderstøttelse slog feil og han selv intet havde at skyde til. Nogle formaaende Velyndere af den herskende Stand anvendte da sin Indflydelse og forskaffede ham Ansættelse i en ledig Lærer- og Vakcinatør-Post i vort Præstegjæld. Han var en ivrig Oplysningsven og arbeidede med stor Dygtighed i sit Kald som Lærer; men hans Distrikt var ikke i det Sogn, hvor jeg var hjemme, og jeg havde derfor ikke nydt Fordelen af hans Undervisning, hvorimod vor Omgangsskolelærer var en Krøbling baade paa Legeme og Aand, fuld af en jamrende religiøs Fanatisme, der bestyrkede Almuen i dens almindelige Fordomme, blandt andet, at det f. Ex. var Synd for Folk af den tjenende Klasse at ville lære at skrive og regne, eller at læse i andre Bøger end Bibelen og Evangeliebogen, at saadant kun var tilladt Folk, som tilhørte den herskende Klasse — Storfolket, som man kaldte dem — osv. Med disse Anskuelser fremherskende blandt Folket blev naturligvis Skolegjerningen saameget mageligere for dette dovne Menneske, der faldt isøvn hver anden Time paa Dagen, og han vandt desuden derved

uendelig meget i sin Foresatte, Præstens, Anseelse, som var en af Standens loyale Mænd, der ikke taalte, at nye Ideer opstod i Faarenes Hoveder, hvilket jo — som den herskende Stand dengang overalt udtrykte sig — kun vilde gjøre dem "næsevise" (plante Visdom i Næsen?). Vor Omgangsskole var altsaa ikke Stedet, hvor jeg kunde lære at skrive og regne. Jeg fandt en hel Masse gamle Papirer og Brevskaber efter min Fader, der med Hensyn til Intelligents og Kundskaber havde været en Undtagelse fra sin Stand — noget, der syntes at have gaaet tilbage gjennem mange Slægtled. Om der i Familien fandtes skrivekyndige dengang Fædrene for en fire- til femogtyve Aarhundreder siden kom vestover fra det nordlige Ruslands Skove, drog nedad den norske Kyst og bosatte sig langs Fjordene, skal jeg ikke kunne sige; isaafald maa det vist have været Runeskrift de brugte.

Den gamle gothiske Skrift, min Fader havde brugt, var de eneste Mønstre, jeg havde til min Veiledning; der fandtes desuden ikke et Alfabet, og jeg havde ikke først lært at skrive de enkelte Bogstave. Jeg kunde naturligvis ikke læse Skriften og maatte foreløbig kun lade mig nøie med at kopiere den saa godt jeg kunde. Hermed anvendte jeg da saa meget af Søndagene, at min Moder begyndte at irettesætte mig: "Du ved jo, at Du til Vaaren skal for Præsten, og

han spørger nok ikke, om Du kan skrive; saalangt derfra vil det maaske holde haardt, om Du 'slipper frem', dersom han faar høre, at Du forøder din Tid med at skrive. Du faar nu holde Dig til Spørgsmaalsbogen og lære den godt udenad, ellers bliver Du ikke engang indtegnet." Hun tog dog feil med Hensyn til Skrivningen, thi det var den unge Kapellan, som skulde overhøre Konfirmanterne, og han var en langt mere liberal og folkeligsindet Mand end den gamle drukne Sognepræst. Nu vel, med Spørgsmaalsbogen gik det inderlig trangt; Indholdet var for svært for min indskrænkede Forstandsudvikling, og det var tørt som Sand, papegøiemæssigt at lære udenad, hvad jeg ikke forstod, saa jeg faldt rent i Fortvivlelse over den Opgave, som nu forelaa, og jeg troede bestemt, at jeg kom til at gaa for Præsten mindst tre Aar, før jeg kunde blive konfirmeret. Det var ved denne Tid, at min ovenomtalte Onkel kom fra Nabosognet i Besøg til os; min Moder fortalte ham om mine Særegenheder og ytrede megen Bekymring for mig; jeg vilde kun læse Historier i det gamle Testamente og sidde hele Søndagene og kopiere min Faders gamle Breve. Den Skoggerlatter, min Onkel satte i med, da han hørte dette, skal jeg aldrig glemme, saa skamfuld og bange blev jeg. Men han kom hen til mig, lagde Haanden paa mit Hoved og sagde: "Vær ikke bange, min Gut; Du er et Skud af den gode gamle Stamme. Læs ikke formeget i det gamle

Testamente; Sproget er jo saa forkjert; det fordærver aldeles Din Smag. Jeg skal laane Dig nogle Bøger, og saa skal Du faa Forskrifter af mig og lære den nyere Skrift." Havde jeg eiet et Kongerige, havde jeg i min Taknemmelighed vist givet ham det. Han havde nu Ferie fra sin Skole, og i sin Hengivenhed for Folkeoplysningens Fremme besluttede han et Par Uger at gjøre et Forsøg med en Skriveskole i vort Naboskab, og trods Almuens Fordomsfuldhed lykkedes det ham ved sindige Argumenter og Overtalelser at faa 7–8 unge Gutter til at deltage i den Skriveskole, som han uden Betaling vilde holde for dem. Han var en af Naturen høit begavet, men noget excentrisk Mand, med en levende Interesse eller rettere en mærkværdig Enthusiasme for Almueungdommens Undervisning. Uagtet han havde en talrig Børneflok at forsørge og levede i den yderste Fattigdom, var han dog saa inderlig glad og lykkelig ved uden Betaling at kunne udbrede Oplysning og vække Folket til Eftertanke, vække dem af den skjæbnesvangre Uvidenheds søde Søvn, hvori Aarhundreders Misregimente og fremmed Aag havde neddysset det. Med Skriveskolen gik det herligt. O, det var lykkelige, men desværre altfor korte Dage. Han havde særegne sjeldne Egenskaber til at gjøre sin Undervisning behagelig og lærerig. En Aften kan jeg især erindre, da han havde modtaget et Brev fra en ung Mand i et Nabosogn, der

havde nydt hans Undervisning og nu var bleven Omgangsskolelærer. Han var ingen god Stilist og undskyldte sig derfor i Brevet, men tilføiede endelig, at "jeg haaber at drage mig." Dette var formeget for vor gode gamle Lærer; han udbrød med sin karakteristiske Skoggerlatter, lagde sig paa Maven paa en Langbænk og begyndte at trække sig fremover, sigende: "Jeg haaber at drage mig! Jeg haaber at drage mig!" og saa lo han igjen. Saaledes var det han vilde indprente os rigtige Begreber om Ordenes Betydning og rette Brug.

Da hans Ferier vare udløbne, vendte han tilbage til sit Distrikt. Før han forlod os, foreslog han for dem af Drengene, der maatte ønske at fortsætte sine Skriveøvelser, at sende ham Stiløvelser i Breve, saa skulde han rette Feilene og sende dem tilbage ved Leilighed; thi, sagde han, at lære at skrive Bogstaver og Ord er kun Midlet, men den egentlige Hensigt med Skrivningen er at meddele sine Tanker, og at gjøre dette paa en klar og grei Maade, er langt vanskeligere og udkræver meget større Øvelse og Forstandsudvikling, end den blot mekaniske Færdighed at kunne skrive Bogstaver og Ord. Saavidt jeg ved, var der kun faa af Drengene, som benyttede sig af det venlige Tilbud, maaske af misforstaaet Frygt for, at han skulde le over deres Feil. Jeg for min Del lod mig ikke afholde af nogen saadanne

Skrupler og skrev derfor en Masse Stiløvelser over forskjellige lette Hverdagsemner, hvilke jeg noksaa punktlig fik tilbage med Lærerens Rettelser. At se disse Rettelser blive alt mindre og ubetydeligere eftersom Tiden skred frem og Øvelserne fortsattes, var ikke lidet smigrende for min Forfængelighed, ligesom jeg vistnok ogsaa deraf med Rette kunde drage en fornuftig Opmuntring til fortsat Arbeide.

Da Vaaren kom skulde jeg, som sagt, til Præsten for at indskrives blandt Konfirmanterne, og jeg tror sikkert, at mangen Forbryder i sit Fængsel imødeser den Dag, han skal hænges, med mindre Frygt og Angst end jeg imødesaa den Dag, jeg første Gang skulde overhøres af Præsten. Mon ikke ogsaa han vilde være meget haard og skaanselløs, ja maaske gjøre sig lystig over mig og pege Fingre ad mig, ligesom de unge Herremandssønner ofte havde gjort, fordi jeg var saa daarlig klædt og var saa dum og klodset og forknyt, naar jeg kom i Nærheden af dem, som hørte til den høiere Stand. Endelig kom den frygtede Dag. De fleste af Konfirmanterne ledsagedes af sin Fader og bragte Foræringer med til Præstens Kjøkken. Jeg, som ingen Fader havde mere, kom alene og havde desværre heller ingen Foræring — en meget pinlig Omstændighed, som næsten berøvede mig den Smule Samling, jeg endnu havde tilovers. Jeg blev opmærksom paa en besynderlig Manøvre blandt

flere af de tilstedekomne Fædre under Ventetiden før Indskrivningen begyndte; jeg saa nok, at den gik ud paa at komme først ind, men kunde ikke vide hvorfor. En af vore Naboer, hvis Datter ogsaa skulde indskrives, og som havde lovet min Moder at tage mig med ind til Præsten, hviskede til mig, at disse Mænd vilde alle se at komme først ind, for at deres Sønner skulde komme først paa Listen og derved komme til at staa øverst i Rækken under Overhøringen. Dette havde nu ikke jeg tænkt paa. Af Naturen et lidet frygtsomt Væsen ønskede jeg helst at være blandt de sidste og blive saa ubemærket som muligt. Da Naboens Datter ikke var meget flink i Bogen, brød heller ikke hun sig om at være blandt de Første, og hun mente, at det ogsaa for mit Vedkommende var meget bedre at blive flyttet op end ned paa Konfirmationsdagen. Der var desuden adskillige, som vare selvskrevne at være først, hvoriblandt Handelsmandens Søn, Medhjælperens Søn samt en Søn af Præstegaardens Forpagter osv. Da de mest æresyge havde været inde, kom da ogsaa Turen til os, medens der endnu var nogle tilbage. Heldigvis traf det sig nok saa, at flere af dem, som næst foran os havde været til Overhøring, kun havde bestaaet sin Prøve ganske maadelig, og da vor Nabos Datter, som først blev afhørt, ogsaa læste med en hel Del Ustøhed og Besvær, tog min Indenadslæsning sig formedelst Kontrasten ganske fortrinlig ud, og den Ros,

jeg derved høstede, gav mig meget af min Fatning tilbage og støttede mine Nerver i den Grad, at jeg næsten ganske ophørte at skjælve, og kunde nu give saa fornuftige Svar, hvad Udenadslæsningen angik, som om det havde været min egen Moder, der spurgte. Da jeg sagde, at jeg kun havde læst udenad saa langt som den første Tavle i Pontoppidans Forklaring, syntes Præsten nok dette var lidet i Forhold til min raske Indenadslæsning. Jeg maatte gjøre den oprigtige Tilstaaelse for ham, at de Stykker, jeg forstod, kunde jeg erindre, naar jeg havde læst dem et Par Gange; men de, som jeg ikke forstod, glemte jeg igjen, om jeg saa havde læst dem mange Gange. "Det skal vi nok komme over," sagde Præsten venlig og tilføiede, at jeg fik nu tage fat for Alvor, og naar jeg saa kom igjen til Overhøring, skulde han forklare. Ved Indskrivningen anmærkede han de Foræringer, hver Konfirmant havde medbragt, og her blev min Stilling meget pinagtig, thi jeg havde ikke bragt ham Noget. Hvorfor havde jeg da ikke det? Jeg tilstod, at jeg ikke vidste det; maaske havde min Moder forglemt det. Hun havde kun omtalt for mig, at jeg om Sommeren maatte bort i Arbeide, paa en Tid der ikke hjemme var noget nødvendigt, for at fortjene en Speciedaler, som tilkom Præsten, naar jeg blev konfirmeret. Jeg lovede oprigtig at bede Moder om en Foræring, og jeg haabede, hun vilde tilveiebringe noget. Dermed slap jeg da fra det for

denne Gang. Det forholdt sig dog ikke saa, at hun havde glemt Foræringen; hun vidste god Besked om Skikken, da hun allerede havde sendt 9 af sine Børn til Konfirmation; men Sagen var den, at denne Skik, der i sin Tid, før Præsten havde begyndt at faa regelmæssig Pengebetaling for at læse med Konfirmanterne, kunde have været noksaa smuk, betragtet som en kjærlig Paaskjønnelse af den Flid, han anvendte paa Ungdommens Kristendomsundervisning, medens den nu var bleven til en Uskik, der benyttedes af den mere velstaaende for at faa sine forsømte Børn konfirmerede uden den fornødne Forberedelse, hvorimod den fattiges Børn, selv om de læste bedre, fik den Byrde og Tidsspilde at gaa to eller endog tre Aar til Præsten, fordi de ikke havde kunnet bringe ham de fornødne Foræringer — kort at sige: dette Uvæsen var nu ikke andet end ved en Foræring til Præsten at frikjøbe sine Børn fra at lære noget. Min Moder og en ældre Broder, som var hjemme og drev Gaarden med hende, mente derfor, at jeg fik lære min Bog godt, og naar saa Præsten fik sin Daler, fik dette være nok. Ved den næste Overhøring havde jeg den Fornøielse at give rigtige Svar paa et Par Spørgsmaal, som de Andre havde strandet paa; men uheldigvis fik den gode Mand det Indfald med det samme at spørge mig i den hele Forsamlings Paahør, om jeg idag havde bragt den Foræring, jeg havde lovet ham. Denne Ydmygelse gik mig saa nær, at jeg øn=

skede jeg kunde synke gjennem Jorden, hvor jeg stod. Grædefærdig tilstod jeg, at jeg ikke havde faaet noget med denne Gang; men jeg havde gjort, hvad jeg lovede: bedet Moder om noget til Præsten. Han holdt nu en kort Straffeprædiken for mig, sagde, at vi ikke kunde undskylde os med Fattigdom, flere af mine Søskende hørte blandt de mest velstaaende Folk i Bygden, og at han altsaa ikke kunde taale, at der skede nogen Undtagelse for min Skyld; det var at sætte et slet Exempel og opmuntre andre til Efterligning. Jeg havde først følt mig ydmyget og beskjæmmet; nu løb mit hidsige Blod til Hovedet, og jeg blev forarget, men taug. Kun i Tanken gav jeg min Harme Luft: At De finder det stemmende med Deres Værdighed at tigge, kan maaske have sin Rigtighed; men jeg kan ikke tigge hverken hos mine Søskende eller Andre; kan jeg ved ærligt Arbeide fortjene saameget over, hvad jeg behøver til Føde og Klæder, vil jeg med største Fornøielse give Dem en Foræring, om ikke af Kjærlighed, saa dog for at undgaa Skam og Fortræd.

Konfirmanternes første Fællesmøde havde altsaa for mig været sørgeligt; jeg var skamfuld og nedtrykt, medens de Andre vare glade og lykkelige, og dog havde jeg ved Katekisationen staaet mig saa godt som nogen af dem; men min Katekisation havde hovedsagelig dreiet sig om For-

æringen, og der var jeg kommen bedrøvelig tilkort. En heldig Virkning havde dog den første fælles Overhøring udøvet paa mig: min Ulyst til Udenadslæsning var forsvunden. Jeg havde seet, hvorledes det stod til med de andre, og vi havde nu Alle den samme fastsatte Lektie, som skulde læres til næste Møde; dette var Opmuntring nok. Der var ikke hengaaet to Dage, før jeg havde hvert Ord af Lektien paa mine Fingerender, og jeg kunde ikke forstaa, hvorledes det var gaaet til; det var kommet som af sig selv.

III.

Arbeide og Læsning.

Jordarealet paa vor Gaard hjemme var meget indskrænket; derimod havdes en udstrakt, men fjerntliggende Udmark. Didhen (omkring ¼ norsk Mil) maatte vi ofte gaa, saasnart Sneen var væk om Foraaret, dels for at istandsætte Gjærder, Hesjer, Hølader osv., dels for at gaa længere op til Sætren for at berede Brænde og andre Ting til den Tid Budeierne skulde flytte derop med Buskapen. Paa Veien til og fra denne Udmark læste jeg da bestandig mine Lektier i Pontoppidans Forklaring, saa jeg slet ikke behøvede at spilde den ringeste Tid dermed, og det var forbausende, hvor let dette gik for mig; under Læsningen

vidste jeg ikke af, før Veien var tilbagelagt, uagtet jeg bar en svær "Nistetine" paa Ryggen, og under Gangen vidste jeg ikke af, før Lektien var læst. Der var kun en Ubehagelighed ved dette Slags Søvngjængeri; man gik nemlig her bestandig barfodet om Sommeren, og under Læsningen stødte jeg uafbrudt mine Tæer mod de skarpe Stene, som overalt bedækkede Fodstien i disse klippefulde Bjergegne, saa Blodet randt. Værst var det, naar de gamle Saar opreves; men "det Onde med det Gode maa annammes alle Dage." Fordommen havde endnu ikke saavidt veget Pladsen for Fornuftens Lys — Overtroen havde endnu ikke givet den syndige Nutids Ingeniørvidenskab Lov til at rydde Kjøreveien til disse Udmarker, skjønt jeg slet ikke tror, man havde behøvet andet end en Smule Muskelarbeide med simple Hverdagshænder for at gjøre mange af disse Fodstier farbare med Vogn eller Slæde. Den allerstørste Del af Høet for flere Nabogaarde blev samlet oppe i disse Bjergegne, som bestaar af bratte Lier og trange Dale. Lierne har kun lidet Skov, men desto mere Sten, og skjønt Græsset er temmelig frodigt, samles dog Høet med stor Vanskelighed paa Grund af den Mængde Sten. Det Græs, som bliver slaaet i Lierne, maa bæres paa Ryggen ned i Dalen til de smaa Bakkeheld, hvor Hesjerne befinde sig, og naar det nu er Regnveir, hvilket paa disse Kanter er meget almindeligt, har man det hyggelige Arbeide at

bære det vaade Græs, medens det kolde Vand løber en nedad Ryggen. Da Veien derop er lang og tager altfor megen Tid, ligger man gjerne flere Nætter i Rad i Høladerne, medens en halvvoxen Gut eller Jente gaar hjem efter mere Proviant, som gjerne bestaar af Havregrød med Fladbrød og Graabensild. Melk bringer derimod Sæterjenten hver Morgen fra den modsatte Kant, hvor Sætren ligger; hun arbeider derpaa den ganske Dag til henimod Solnedgang, da hun vender tilbage til Sætren, og har endda ofte en lang Vei at gaa for at finde Buskapen, malke Kjørene og stelle fra sig i Sætren. Skjøndt alle Bønder paa disse Kanter tilbringe Livet i det yderste Slaveri, hvad angaar Arbeide, Mad og Klæder, saa tror jeg dog, at Sæterjenterne her har det værst af dem.

En af vore Nabokoner havde Navn for at være meget gjerrig, og dersom Eilert Sundt havde seet hendes Husstel, vilde han vist have erklæret hende for en ualmindelig skidden So. En Morgen tidlig, da hun skulde i Marken, kunde hun ikke finde noget Kar til at øse Middagsgrøden i, og da hun tilfældigvis saa en gammel haard Skindbuxe, som tilhørte hendes Mand, fik hun det heldige Indfald at øse Grøden i det ene Buxelaar, bandt for ved den nedre Ende, slængte den derpaa over Skuldrene og drog afsted til Udmarken, hvor Mandsfolkene havde opholdt sig i flere

Dage. Da man skulde faa sin Middagsmad af den i sig selv ikke meget appetitlige Havregrød, der befandt sig i denne sindrige Beholder, gjorde Tjenestekarlen Revolt og negtede at spise, hvilket man maaske ikke kunde fortænke ham i. Han erklærede ligefrem, at naar han ikke kunde faa spiselig Mad, kunde han heller ikke arbeide, og beredte sig derfor til at tage sig det mageligt paa sin tomme Mave. Det havde været en varm Solskinsdag, og nu begyndte en Tordensky at trække hurtig op fra Vesten med alle Kjendetegn paa en af de for Landmanden saa uheldsvangre Regnstyrtninger, som dette ustadige Klima er saa rigt paa. Tilfældigvis havde man en Mængde tørt Hø liggende spredt over Marken, hvilket man om Eftermiddagen netop skulde til at samle i Hus. Konen stormede naturligvis ivei for at rage sammen paa Liv og Død for at faa bjerget saa meget af det tørre Hø som muligt, før Regnen kom, og hvad der bragte hendes Raseri til det Yderste var, at den ubønhørlige Tjenestekarl blev siddende ganske rolig og saa paa. Forgjæves bad og skjældte og græd og truede hun; han holdt paa sit, at "den, som ikke faar Mad, kan heller ikke arbeide." Endelig begyndte de svære Regndraaber at styrte ned, og Dagens Kamp var afgjort. Kun lidet af Høet var kommet sammen, og i sin Fortvivlelse sank Konen ganske forsprængt ned paa Marken, udbrydende: "Vor egen Magt er intet værd; vi ere snart overvundne!"

Som man ser, var Livet i disse Egne ingen Leg; den, som her skulde slaa sig igjennem, fik ikke vandre paa Roser. Levemaaden var knap og Arbeidet yderst haardt og besværligt; dog var Sommeren her, ulig saa mange andre Steder, ikke at sammenligne med Vinteren i Besværlighed. For at gjøre dette forstaaeligt, behøver jeg blot at nævne, at alt det Hø, som om Sommeren blev samlet i disse Udmarker, maatte om Vinteren bæres hjem paa Ryggen, og naar man ved, at Veiens Længde var fra ¾ til 1 norsk Mil, og at den gik igjennem dybe Bjergkløfter, over store Urer, op og ned over bratte Lier og Aaser, belagte med Is og Sne, som ofte gjorde Vandringen over disse Stier livsfarlig selv for den, som intet havde at bære, vil man let kunne gjøre sig et Begreb om, hvad Livet her var for den, som næsten hver Dag i al Slags Veir maatte gjøre denne besværlige Tur. Det har ofte forundret mig, naar jeg har seet tilbage paa dette Liv, hvorledes det gik til, at jeg ikke blev til Krøbling under denne Disciplin, der allerede begyndte med Tolvaarsalderen. Medens jeg nu vistnok ikke bør undervurdere Værdien af en saadan Livsskole for det unge Menneske, som fra en tidlig Alder skal begynde at bryde sin egen Bane, maa jeg dog bevidne, at der virkelig var stor Fare baade for Liv og Helbred forbundet med dette Vinterarbeide, hvor alvorlige Ulykkestilfælder ikke vare sjeldne, og jeg har ofte senere tænkt paa, hvilken lykke-

lig Omstændighed det var for mig, at min Moder opgav Gaarden, da jeg var bleven konfirmeret og havde fyldt mit 14de Aar. Derved kom jeg idetmindste bort fra dette Sted, og ihvorvel Lykken ikke altid siden førte mig med kjærlig Haand, tror jeg dog, at det vilde have gaaet mig meget værre, om jeg var forbleven længe paa mit Fødested. Ihvorvel den Egn, jeg her har omtalt, maaske hører til de mere besværlige og uheldigt stillede i Fjorddistrikterne i Bergens Stift, er den dog ikke den værste, og jeg tager ikke meget feil, naar jeg mener, at Bondens Liv deromkring omtrent kan ansættes som Gjennemsnits-Maalestok for Forholdene i Bergens Stift. Mange smukkere, bedre og letvintere Gaarde gives der jo, men paa den anden Side ved jeg ogsaa, at der gives ligesaa mange mindre, fattigere og værre stillede end de, jeg her med faa Træk har søgt at skildre.

Efter denne Exkursion til vore Udmarker, vende vi et Øieblik tilbage til Konfirmationen. Jeg gjorde denne Digression for at give Læseren et Billede af det Liv, jeg ved Konfirmationstiden var underkastet.

Det gjorde et meget nedslaaende Indtryk paa mig, at jeg fremfor enhver anden af Konfirmanterne skulde staa tilskamme som den, der ikke vilde bringe Præsten en Foræring. I mine egne Tanker kom jeg derved til at staa paa

et lavere Trin, i en mere foragtet Stilling, og var baade en fattigere og slettere Dreng end alle de andre. Jeg havde ikke før vidst, at alle de øvrige Konfirmanter havde bragt Gaver til Præstens Kjøkken, men da jeg nu var den eneste, som blev vanæret med en offentlig Irettesættelse, blev det mig klart, at jeg var den eneste, som ikke havde udført denne Bodshandling. Jeg gjorde derfor de kraftigste Forestillinger hos min Moder, og med mine Taarers Veltalenhed søgte at gjøre hende det begribeligt, hvor ulykkelig jeg følte mig, og hvor krænkende det var for min lille Æresfølelse, saaledes at blive offentlig prostitueret for en ringe Ting, som jeg dog mente ikke behøvede at koste saa meget. Mine Argumenter, hvor gode jeg end selv syntes de vare, lod dog ikke til at udøve nogen synderlig Virkning, og jeg maatte atter møde frem uden at bringe den saa meget ønskede Gave med mig. Hermed forblev det da, til det led ud paa Sommeren, da min Moder en Dag begyndte at tale til mig omtrent saaledes: "Min Søn, det bedrøver mig meget at se dig saa fuldstændig at forsømme din Forklaring, medens du saa ihærdig tilbringer Søndagene og dine andre Fritimer over disse verdslige Bøger, som din Onkel har laant dig. Jeg føler mig næsten forvisset om, at du ikke bliver konfirmeret iaar, og jeg har derfor bestemt foresat mig ikke at lade dig faa nogen Gave til Præsten; thi jeg vil aldeles ikke have, at det skal faa

Udseende af, at jeg kjøber dig frem, da jeg ved, at du kan lære dine Religionsbøger, naar du vil; det vilde jo ogsaa være en Uret baade mod Præsten og mod dig, om jeg saaledes kjøbte dig frem, var du derimod en ret flink Konfirmant, vilde Sagen faa et langt bedre Udseende." "Men jeg har da lært de foresatte Lektier hver eneste Gang, Moder, og de andre ere ikke bedre; De kunde jo høre mig engang imellem for selv at faa Vished i Sagen," svarede jeg. Det havde hun ikke Tid til, og mente desuden, at det var en selvgiven Sag, at jeg ikke kunde lære mine Lektier uden at se i Bogen. Den næste Søndag havde Præsten bestemt at katekisere Konfirmanterne i Menighedens Overvær i Kirken, da fik man da høre, hvorledes det forholdt sig med os allesammen. Paa denne Kant følte jeg mig fuldkommen tryg i min Sag; vi havde nu gjennemgaaet Bogen en Gang og havde begyndt forfra paany; jeg havde ikke blot lært Bogen fra Ende til anden, men havde ogsaa de Forklaringer, Præsten ved hver Lektie havde givet, fuldkommen i Hukommelsen. I alle Ting, som ikke angik Pungen og Kjøkkenet, syntes os Præsten at være en meget retsindig og snild Mand. Under Overhøringen stillede han altid sine Spørgsmaal særskilt til hver især, saaat den høirøstede Skraaler ikke, som jeg ofte har seet, fik tage Ordet af Munden paa den flinkere, men undselige og sagte Elev, naar denne havde begyndt Svaret, men enhver maatte

aflægge Regnskab for sig selv; og naar Nogen, efter gjentagne Forsøg og Vendinger i Spørgsmaalet, endelig blev Svaret skyldig, blev Ordet først givet frit. Derved fik da den flinkeste ikke alene Anledning til at svare for sig selv, men ogsaa for andre, og naar det kneb rigtig, havde Præsten tilsidst faaet den Vane med et Vink at henvende sig til et vist Sted nede i Rækken. I Menighedens Paahør var han naturligvis altid taknemlig for et rigtigt Svar, naar alle syntes at staa fast, thi ikke at kunne faa noget Svar, betragtede han i en vis Grad som et Nederlag for sig selv.

Den Søndagaften var min Moder meget glad og tilfreds, og næste Gang vi mødte hos Præsten, fik jeg en prægtig Ost med til ham. Efter at have ventet saalænge syntes han nok det var lidet (Smør var egentlig den rette Gave), og satte op et surt Ansigt, hvortil jeg vovede at bemærke, at Osten var fød. Denne halvskjulte lille Vittighed havde sin Virkning; munter tog han en Kniv for at smage paa Osten og lod til at finde, at jeg havde Ret. Jeg var igrunden i Sommerens Løb kommen til at staa paa en fortrolig Fod med ham, han havde vist forlængst glemt Affæren med Foræringen og givet mig mangt et lille Bevis paa Velvilie, især ved sine udførlige Forklaringer ved Katekisationen, og jeg kan desaarsag, saavelsom for hans senere beviste Godhed, aldrig andet end mindes

denne Mand med Taknemlighed. Under Overhøringerne var af og til min Forfængelighed bleven smigret, ved at jeg havde besvaret Spørgsmaal, som vare rettede til Landhandlerens eller Medhjelperens Søn, uden at blive besvaret. Paa Konfirmationsdagen kom jeg derfor til at staa næst efter disse Notabiliteter. Medhjelperens Søn, var igrunden en Dosmer, men hans Fader var en meget ærekjær (rangsyg!) Mand, og det vilde have været en utilgivelig Fornærmelse, at stille hans Søn nedenfor Enkens fattige Søn. Saa smaaligt og indskrænket var Synet dengang, selv blandt Almuens ledende Mænd. Da jeg betalte min Daler for Konfimationen, havde Præsten den Godhed at spørge, om jeg ikke havde Lyst til at blive Skolelærer. Selv havde han, som Kapellan, ikke den Sag i sine Hænder, men havde faaet Paalæg af Sognepræsten at indberette til ham, hvem af Konfirmanterne han ansaa for passende Subjekter til i Fremtiden at kunne beklæde disse Hæderssposter. Jeg havde ikke tænkt paa dette, men svarede, at jeg vilde betænke mig derpaa, efter at jeg først havde hørt min Moders og nogle Venners Raad. Visselig havde jeg megen Lyst til, at lære alle mulige Ting, men al min Tid gik med til at erhverve Klæder og Føde. Søndagene havde jeg vistnok fri, men kunde hverken betale for Bøger eller Undervisning. Hermed forblev det da dengang. Min Tanke var, om muligt at faa min Moder

til at udruste mig, saaat jeg den Vinter kunde opholde mig hos min Onkel, for at nyde Fordelen af hans Undervisning; men strax efter Konfirmationen, havde jeg det Uheld at faa et meget farligt Øxehug i det venstre Ben, hvorved Musklerne foran paa Ankelledet var bleven saa beskadigede, at man troede sikkert, jeg kom til at faa en stiv Fod. Denne Ulykke holdt mig ved Huset den største Part af Vinteren, men lykkeligvis lægedes dog det slemme Saar uden at efterlade sig nogen permanent Skade. Den Tid, jeg saaledes ikke kunde være med at bære Hø eller hugge Brænde, benyttede jeg, saa godt jeg kunde, til at fortsætte mine Læse-, Skrive- og Regneøvelser; men desværre kun paa egen Haand. Der fandtes efter min Fader en gammel tydsk Bibel; denne tog jeg nu fat paa, og uden Ordbog, uden Grammatik eller mundtlig Veiledning, arbeidede jeg ufortrødent for at lære det tydske Sprog, ved at sammenholde Vers for Vers, den tydske med den norske Oversættelse.

Til Foraaret agtede Moder at opgive Gaarden, og jeg vilde da kunne drage, hvorhen jeg lystede. Da hun kjendte mit naturlige Hang til Bøger, modsatte hun sig ikke min Forberedelse til at blive Lærer. Hun delte sin Samtids Fordomme og ansaa en Omgangslærers Stilling for en af de allerdaarligste, en Stilling, som kun faa andre end

vanføre og uduelige Personer søgte; slet lønnede (10 Spd. om Aaret) og end slettere ansete, vare de et Slags Straf, som Bonden kun fandt sig i at modtage, fordi han maatte, og det var i mangt et Hus tvivlsomt, om Skolelæreren eller Lægdslemmet burde indtage første Rang. Men hun ræsonerede saaledes: Dette Bogvæsen passer for Bonden omtrent som det tørre Land for Fisken; som denne maa opgive Aanden af Mangel paa Vand, saa maa Bonden, mellem sine Bøger, opgive Aanden af Mangel paa Brød. Boglærdommen tilhører Stormanden; alle de lette Næringsveie tilhøre ham og hans Slægt; og naar du, min Søn, vil blande dig i en fremmed Bestilling og pryde dig med laante Fjædre, gaar det dig som det gik Kragen blandt Paafuglene; du bliver udstødt af de Stores Selskab, medens dine egne Standsbrødre ville foragte dig og nægte at optage dig i sin Kreds. Er der et Lærer- eller Lensmandsombud, som kan føde sin Mand, er en Stormandssøn med en svag Hjerne sikker paa at faa det. En rask Karl kan som Husmand stræbe sammen nok til nødtørftigt Brød, og være agtet blandt sine Ligemænd; men en Omgangsskolelærer maa finde sig i at stilles i Klasse med Svein Lægdslem og ingen rask Pige i Bygden vil dele Armod og Elendighed med ham. Men da du nu maa seile din egen Sø, og jeg ikke mere har Arbeide og Brød at give dig, vil jeg ikke tvinge dig. Jeg ved at din Far-

broders Gjerning som Lærer har været ædel og skjøn; jeg ved han har opofret egen Bekvemmelighed og egen Fordel for sine Medmenneskers Bedste, og at en rastløs Arbeidsomhed, Ærlighed og Sparsommelighed altid har betegnet hans Vei; men dette har ikke kunnet redde ham fra Opinionens Magt. Hans gode Villie er bleven upaaskjønnet og hans Arbeide ubelønnet. Alt fordi hans Lærdom og Tænkemaade har fjernet ham fra hans egen Stand, medens hans Herkomst gjorde det umuligt for ham at blive optaget i den herskende Stand. Jeg kan altsaa kun give dig det Raad at lære godt, hvad du begynder at lære, og udføre med Flid og Troskab, hvad du paatager dig at gjøre, og forresten finde dig med Taalmodighed i den Uret og Tilsidesættelse, som vor Samfundsorden synes at paalægge. Mørk som denne Skildring var, og sand som den med Hensyn paa hendes indskrænkede Synskreds var, troede jeg dog, eller idetmindste haabede, at den var en Smule overdreven. Det ungdommelige Syn ser stedse saa meget deiligt og ønskeligt i det, som man har sat sit hele Hjertes Attraa til. Som det gaar et Par fattige elskende, der ikke ser den Armod og Elendighed, som truer dem, hvis de gifte sig, saa gik det ogsaa mig; jeg var over Ørene bleven forelsket i norsk Stiløvelse og Ordbeskrivelse, og intet kunde afskrække mig fra at kaste mig i deres Arme.

Saasnart jeg var bleven rask, reiste jeg derfor til min Onkel, dels for at raadføre mig med ham, og dels for at forhøre mig hos ham, om han ikke vilde lade mig arbeide for min Kost, medens han i Fritimerne gav mig Undervisning. Det bør her bemærkes, at mine ældre Brødre havde altid fraraadet mig og ofte drevet en bitter Spot med min affindige Lyst til Bøger, saaat jeg stundom blev greben af en bange Anelse om, at jeg maaske spillede en Rolle ligesaa latterlig som Don Quixote, da han gav sig i Kast med Vindmøllen, om jeg ellers dengang havde kjendt hans Heltebedrifter.

IV.

En haard Skole.

Det var imidlertid ikke Skolelærer jeg ønskede at blive. Udsigterne paa den Vei vare altfor mørke og lidet lovende. I Grunden havde jeg slet ikke nogen vis Bestemmelse i saa Henseende. Hvad det var, som drev mig til boglige Sysler, ved jeg ikke; jeg vil kalde det en naturlig Tilbøielighed; maaske var det en endnu ubevidst ærgjerrig Stræben efter at blive, hvad den sunde Fornuft maatte tilsige, at jeg ikke kunde blive, eller en svag Afsky for at være, hvad Stand og Fødsel havde bestemt mig til at blive; nok er det, jeg

maatte og vilde sysle med Læsning og Skrivning, hvor haardt min Moder og mine Brødre end irettesatte mig for det. Min Onkel havde nu forladt Skolegjerningen, havde faaet sig en liden Husmandsplads, paa hvilken han kunde holde et Par Kjør og avle nogle Poteter, men drev et Snedkerverksted som sin egentlige Næring. Han var et af disse Mennesker, som man i Amerika kalder Public Spirited Men, og besjæledes af en inderlig Længsel efter at indføre nyttige Reformer blandt Landmændene. Ligesom han tidligere, som Lærer, havde arbeidet ad den intellektuelle Vei ved Almenoplysning og Aandsudvikling at bortrydde Fordomme, vilde han nu ved Indførelsen af forbedrede Redskaber og Arbeidsmethoder fjerne mange skadelige Fordomme og gamle bagvendte Vedtægter ved Agerbruget og Landbovæsenet i Almindelighed. Til den Ende havde han indrettet en Smedje ved Siden af sit Snedkerverksted, skjønt han selv ikke var Smed, forat kunne levere Plove, Harve, Kjærner, Spader, Hakker og en Mangfoldighed af Sager, som endnu ikke var kommen i Brug paa disse Kanter af Landet og ikke engang var at faa, uden at forskrives fra et eller andet Fabrik paa Østlandet. Da jeg om Foraaret besøgte ham, havde han Hænderne fulde med Forberedelser til den egentlige Drift, som endnu ikke var kommen i Gang. Han sagde mig, at jeg kunde faa nok af haardt Arbeide og en simpel Kost,

men anden Undervisningstid kunde han ikke ofre for mig, end den han nødvendig maatte anvende til sine egne Børns Undervisning, og selv denne maatte han for Øieblikket meget indskrænke, men haabede dog, at det hermed vilde blive bedre, naar Værkstedet var kommen istand. Jeg gik naturligvis ind paa enhver Betingelse, thi her var dog idetmindste noget at lære, som ikke forekom hos den almindelige Jordbruger; hvad der hos denne var at lære, syntes jeg nok at jeg havde lært altfor vel. Han nærede endnu, som før, en varm Interesse for Undervisningsvæsenet, og skjønt han selv var bleven lønnet med stor Utak for sine Opofrelser i Almueskolens Tjeneste, vilde han dog ikke fraraade mig at slaa ind paa denne Vei, dersom jeg senere hen kom til at finde for godt at vælge den. Der var nemlig, i 1827 tror jeg, udkommet fra Storthinget en ny Skolelov, som noget forbedrede Lærernes Lønning, og søgte at hæve dem i Samfundets Stilling ved at kræve en større Dannelse og Dygtighed af dem. Under denne Lov skulde de tidligere Klokkerembeder inddrages, efterhvert som Indehaverne døde, og den bedst skikkede blandt Sognets Lærere skulde blive Kirkesanger, for ved denne lille Indtægtskilde at bøde paa hans usle Løn, samt ved den med denne Post formentlig forbundne Ære at hæve Lærerstanden en Smule i Almuens Agtelse, noget der rigtignok var en høist fornøden Betingelse, saavel for at

gjøre dens Virksomhed gavnlig, som for at formaa flinke, begavede unge Mennesker til at vælge denne Stand. Denne Lov gjorde nu foruden Læsning ogsaa Skrivning og Regning til faste Undervisningsfag; men Hovedsagen var og forblev dog, som hidtil, Religionsundervisning, og Folkelærerens Gjerning bestod i Katekismus-Overhøring, der forudsatte nøie Bekjendtskab med Troslæren efter de fem Parters Inddeling.

Efter at have givet mig denne Forklaring, fortalte min Farbroder, hvor uheldig det var gaaet ham, da han ved den gamle Klokkers Død havde søgt Ansættelse som Kirkesanger og Lærer ved Hovedsognets faste Skole. Det var blandt Bønderne da som nu en almindelig Skik at diskutere om Troslærdommene ved deres selskabelige Sammenkomster. Den, som var mest belæst i Bibelen og kunde bedst forklare de vanskelige og tildels hemmelighedsfulde Steder i Skriften, gjaldt for den klogeste Mand. Farbror var en Menneskeven, fuld af Kjærlighed og Medlidenhed for Andre, og fandt derfor i Kristus et herligt Mønster for sine Ideer, men kom altid i Forlegenhed overfor de Extra-Orthodoxe, naar de fremholdt deres hjerteløse Trostheori uden Gjerning og Menneskekjærlighed. Han var et Slags Henry Ward Beecher, der helst vilde se Frugter af en kjærlig Kristentro i Menneskets daglige Omgjængelse og vilde, for at

være konsekvent, ikke hænge sig fast i de vanskelige Knuder, hvorefter han kom til at fordømme gode Kristne og retsindige Mennesker, der i et eller andet Punkt kunde tænke anderledes end ham — med et Ord: han var for liberal i sin religiøse Anskuelse for den Tids mørke Livsanskuelse. Nogle ubetænksomme Udtalelser angaaende den hellige Skrift havde bragt ham et Par Fanatikeres Fiendskab paa Halsen, hvoraf den ene var en gammel afskediget Skolelærer. Disse Mænd forfulgte ham med den uforsonligste Bitterhed, hvilken de naturligvis kaldte Nidkjærhed for den "rette Tro" eller hvad man nu kalder den "rene Lære". Hans Ord bleve i deres Mund fordreiede og mistydede og de udbredte snart de forfærdeligste Rygter om hans Vranglærdom og Kjætteri. Den talrige Ungdom, der havde nydt godt af hans fortræffelige Undervisning og kjærlige Omgang, vare ham inderlig hengivne, og de allerfleste af Forældrene havde ham kjær og agtede ham langt anderledes end sædvanligt var med de usle Omgangslærere; men hans Fiender gik frem med megen Trædskhed og fik i al Hemmelighed udfærdiget en Klage imod ham, som de forsynede med en Del Underskrifter, hvoraf dog flere tilhørte Mænd, som intet Begreb havde om, hvad de egentlig underskrev. Denne Klage blev indleveret til Sognepræsten, der var en gammel fordrukken Mand, som levede i Dovenskab og Overdaadighed og principielt helst

ønskede at se Almuen saa uvidende og overtroisk som mulig. En Søn af den netop afdøde Klokker var den anden Ansøger om Kirkesanger- og Lærerposten under den nye Skolelov. Han var omtrent ligesaa vel skikket til at lede Kirkesangen som Farbror, men i Kundskab, Dannelse, Lærerdygtighed saavelsom i varm Interesse for Undervisningsvæsenet var han kun som et Barn i Sammenligning med ham. Sognepræsten ønskede naturligvis Klokkersønnen, hvis Fader havde tilhørt Rumpen af Herrestanden. Da de to Ansøgere samtidig skulde møde hos Provsten for at blive prøvede, affendte Sognepræsten foruden en varm Anbefaling for Klokkersønnen ogsaa hin Anklage mod Farbror for Kjætteri. Klagen var bleven saa fuldstændig hemmeligholdt, at sidstnævnte intet vidste derom, før Provsten, efterat Exrminationen var forbi oplæste den for ham og forklarede, at han ved sine Kundskaber og sjeldne Lærerdygtighed vilde have været selvskreven til den Post, han søgte, men formedelst dette Vidnesbyrd imod ham var han bleven umulig som Folkelærer. Onkel følte sig bittert skuffet over denne Tilsidesættelse for en doven og uduelig Lærer; men mest krænkende var det dog, at han af sine egne Standsfæller var bleven overlistet paa en saa foragtelig Maade ved en hemmelig Klage, for hvis Falskhed og Ondskab han kunde have bragt et Hundrede respektable Mænds Vidnesbyrd for hver af de inkompetente Mennesker, som

havde underskrevet den, dersom han havde vidst af Klagen. Det var dog hverken første eller sidste Gang Bigotteriets misforstaaede Iver havde forført Folk til at give sine egne bedste Interesser et farligt Saar. Næsten hvert Blad af Kristendommens Historie har Exempler af dette Slags efter en langt større Skala at opvise. I næsten nitten Hundrede Aar har Forfølgelser for religiøse Meninger fortsat sig. I vor Tid brænder man ikke Kjættere paa Baalet eller stener dem som i de forbigangne Tider; i vor Tid og i vort Land sker Forfølgelser mere i Ord end i Gjerninger. Indbildte Vildfarelser ere saalænge blevne forfulgte med Ild og Sværd, at de religiøse Fanatikeres blodtørstige Hevn har frembragt en almindelig Afsky hos Folkene, og de mildere Sæder har forandret den offentlige Opinion, indtil det er blevet umuligt for det religiøse Rethaveri at bringe Nogen paa Baalet. At strække Vranglærere paa Pennens Pinebænk, eller sætte dem i Prædikenens Gabestok, er nu det høieste, man kan bringe det til.

Naar det var gaaet saaledes til med det grønne Træ, hvad skulde der saa blive af det tørre, tænkte jeg ved Slutningen af hans Fortælling; thi som Lærer var han dengang i mine Øine virkelig det grønne Træ overfor det tørre, imod hvad jeg nogensinde turde haabe at blive. Havde jeg før havt Ulyst til Lærerfaget, fik jeg det endnu

mere nu. Jeg blev nu i tre Maaneder hos Onkel og fik virkelig gjøre Ret for min Kost, thi han var et ualmindelig arbeidsomt, tarveligt Menneske. Med al sin Hjertensgodhed kunde hans Filosofi undertiden bringe ham til en ren Urimelighed baade mod sig selv og dem, som arbeidede med ham. En Morgen tidlig, før Solen stod op, drog vi saaledes afsted før Frokosten, roede en Fjerdingvei over Fjorden, gik derpaa nok en Fjerding ind i Skoven for at hugge en Del Materialier, som Manden, der eiede Skoven, skulde kjøre ned til Søen. Dette Arbeide bleve vi ikke færdige med før udpaa Eftermiddagen og kom ikke hjem før det var bleven mørkt, medens vi den ganske Dag havde arbeidet af alle Kræfter. Da jeg blev udmattet af Hunger og ofte var færdig at segne til Jorden, lo han med sin sædvanlige egne Latter og sagde, det vilde gjøre os godt baade paa Legeme og Sjæl; thi Hvilen er ikke sød, uden man er træt, og Maden smager ikke, uden man er hungrig; heller ikke kan man tænke klart med en Mave fuld af sletfordøiet Føde. Jeg mente dog, at det vilde have været menneskeligt, om vi havde faaet lidt Frokost, før vi tog hjemmefra. Arbeidede og svedede man haardt hele Dagen uden Middagsmad, kunde jeg ikke skjønne, at Tankens Klarhed vilde fordunkles af en med ufordøiet Føde overfyldt Mave, om vi havde faaet en Ske kold Havregrød med lidt sur Melk til om Morgenen, før vi tog ud. Men jeg

var jo kommen i Skole og maatte ikke vise Insubordination mod min Lærer. En anden Gang havde vi med en stor Baad roet udad Fjorden til nogle bratte Skovlier for at hugge Almetræ til Vognmateriale. Passende Træer for hvad vi søgte fandtes kun høit oppe i Lien, hvorhen man ikke kunde komme med Hest. Det var en varm Foraarsdag; vi arbeidede haardt, og Skjorten blev gjennemvaad af Sved; vi havde intet at drikke, og Tørsten var næsten utaalelig. Dengang havde vi rigtignok Middagsmad med, men den bestod af salt Fisk og Brød uden Mælk eller Vand. Da vi skulde spise, foreslog jeg derfor at ville løbe ned til en Elv, som rigtignok flød en halv Fjerdingvei nedenfor os i Dalen, forat hente Drikkevand, ellers kom vi til at sætte Livet til, om vi nu spiste den salte Fisk. Min Læremester var dog af en anden Mening. Mennesket er lykkeligvis saaledes indrettet, at det ved Vanen næsten kan lære Alt; vi burde vænne os til Udholdenhed, lære at overvinde Vanskeligheder i vor Ungdom, saa vilde slige Ting ikke besvære os, naar vi bleve ældre; ved en stærk Viliekraft skulde vi styrke de legemlige Svagheder og holde Lidenskaberne i Tømme. Saa rigtig denne Filosofi var, kunde jeg dog ikke efterleve den i den urimelige Udstrækning, han vilde give den. Jeg brød dennegang gjennem alle Skranker og løb ned til Bækken efter Vand. Uden dette er jeg næsten vis paa, at vi ikke den Dag kunde have fuldført det herku-

liske Arbeide, som endnu stod tilbage. Efter at vort Materiale nemlig var hugget og opkløvet i svære Blokke, skulde de rulles eller trækkes nedover de steile Lier til Søen, der lastes i Baaden og derpaa ro næsten en norsk Mil tilbage om Natten. Havde jeg ikke allerede fra Tolvaarsalderen været hærdet i en lignende, skjønt mindre urimelig Skole, hvad Mad og Drikke angik, vilde jeg naturligvis ikke kunnet udholde Prøven.

Da de tre Maaneder var omme, kunde jeg saavidt bruge Bilen, Sagen og Høvlen, at han tog mig med til en rig Bonde, hvor han havde paataget sig at opføre en Saugmølle og gav mig Anledning til at arbeide for Dagløn. Nu syntes jeg da, det allerede saa smaat begyndte at lysne. Den Kost, vi her fik, forekom mig kongelig imod, hvad vi før var vant til, og det var desuden en ret interessant Familie, med hvem Omgangen var meget behagelig. Opholdet paa dette Sted staar endnu som et Lyspunkt i min Erindring fra denne halvmørke og vaklende Tid af mit Ungdomsliv. Jeg led nu ofte af Melankoli og Modløshed, der satte et forstemt Præg paa mit hele Væsen. Inden i mig var der en stærk fremadstræbende Aand, hvis Flugt hindredes og hemmedes saa aldeles af ydre haarde Kaar, at jeg kom til at staa mellem disse to Kræfter som et nedtrykt og vaklende Væsen. Jeg har derfor stedse siden

vedblevet at mindes den venlige Deltagelse og Opmuntring, jeg fandt blandt de unge Medlemmer af den Familie, jeg her var kommen i Berøring med.

Da Slaataannen begyndte, drog jeg tilbage til min Hjembygd og arbeidede hos min Svoger, der havde en god Gaard. Ved Arbeidet paa Saugmøllen havde jeg havt en større Løn end jeg efter min Alder kunde vente, og min Svigerbroder var god nok til at give mig den samme Løn for Sommerarbeidet, saa at jeg om Høsten havde sparet sammen nogle Dalere, og min Moder vedblev endnu at forsyne mig med det nødvendigste til Klæder. Min Formynder lod nu bortsælge ved offentlig Auktion det Løsøre, som ved Skifteretten tilfaldt mig, da min Moder opgav Gaarden; hun havde nemlig indtil da siden min Faders Død siddet i uskiftet Bo, som man kaldte det. Ved denne Auktion blev Varerne solgte for en høi Pris og udbragte 80 Spd. istedetfor 54 Spd., som var den af Retten udlagte Vurderingssum. Denne lille Arv kunde jeg ikke modtage, før jeg var 18 Aar gammel, og den blev derfor hensat paa Renter i Overformynderiet. Om Høsten kom jeg atter tilbage til Farbroder, der nu havde faaet sit Værksted i fuld Gang og slog sig saa vidt igjennem, at han kunde opoffre lidt mere Tid paa sine Børns Undervisning og jeg fik da samtidig lidt Undervisning. Jeg skulde nu betale noget for

min Kost og tillige forrette en Del Arbeide. Paa denne Maade tilbragtes Vinteren. Min Lærer sagde mig nu rentud, at det vilde være forgjæves for mig at lægge mig efter Skjønskrivning, da jeg dog aldrig kunde bringe det til nogen stor Fuldkommenhed i den Henseende. Selv havde han ved Tegning og Skjønskrivning vundet stor Beundring dengang han frekventerede den bergenske Søndagsskole, som da var en Slags polyteknisk Anstalt for fattige Haandværksdrenge, og han maatte derfor ansees for en god Authoritet i saa Henseende. Jeg beskjæftigede mig derfor den Vinter især med Regning samt norsk og tydsk Sproglære, i hvilke Fag han fandt stor Tilfredshed med min Fremgang.

V.

Paa Bergens Verelskole.

Jeg var nu 15 Aar gammel, og om Foraaret maatte jeg fatte en bestemt Beslutning for Fremtiden. For at hjælpe mig til at komme til en Beslutning, reiste Farbror med mig til Bergen og havde den Godhed at tage mig med til flere af sine gamle Velyndere blandt Bergens fremragende Skolemænd, hvoriblandt den bekjendte Digter Lyder Sagen. Jeg havde ytret stor Tilbøielighed til at komme paa Handelsskolen for at blive Kontorist og derfra at arbeide mig

frem til Handelsstanden. Da gamle Sagen hørte dette, spurgte han hvormange Penge jeg kunde regne paa at faa, naar jeg blev myndig. Ikke over firsindstyve Speciedaler, var Svaret, og der vilde udkræves langt mere end det for at kunne absolvere Kjøbmandsexamen under det da gjældende strenge Reglement. Jeg kan aldrig glemme, hvor knusende hans Svar faldt over mig: "En Kjøbmand uden Penge og en Violin uden Strenge ligne hinanden meget." Han vilde raade mig alvorlig fra at tænke paa Handelsstanden; et Haandværk, f. Ex. Kunstdreier, mente han vilde passe noksaa bra for mig. Nu havde jeg hørt hans Mening, og jeg maa oprigtig tilstaa, at den var i fuldt Maal nedslaaende for ikke at sige afskrækkende. Hos Hr. Winding, som dengang var Lærer ved Realskolen, gik det ikke meget bedre. Han var nok villig til at give mig privat Timeundervisning i de til Handelsexamen fornødne Fag (Regning, Bogholderi og tydsk Handelskorrespondance), men gav mig en ligesaa mørk Skildring af den pengeløse Kontorists forlorne Stilling som Hr. Sagen havde gjort, og for ret at faa mig i Fortvivlelse, som han troede, spurgte han, om jeg kunde bruge Dixlen og arbeide som Sjouer med at paafylde og tilslaa Sildetønder, efterat jeg havde taget Examen, fordi det var saa uhyre vanskeligt at faa Plads som Bogholder. Omtrent paa samme Maade gik det mig hos et Par andre af min Onkels Bekjendte, med hvem vi søgte at raadføre

os, og det blev mig nu klart, at Døren var lukket for mig, og at man instinktmæssig, som om man var kommen overens om det, paa alle Kanter udestængte mig paa Grund af min Stand. Hr. Winding var dog saa artig, paa Grund af Kjendskabet til min Farbror, at paatage sig for 70 Spd. at forberede mig til Examen. Jeg indgik paa dette, skjønt jeg ikke raadede over saa mange Penge, endsige det dobbelt saa store Beløb, som var fornødent til et saa langt Ophold i Byen. Jeg vilde nu engang prøve Lykken og trøstede mig med den Tanke: Kommer Tid, kommer Raad.

Men da jeg et Par Maaneder senere kom tilbage, for at begynde mine Forberedelser, og allerede havde leiet et lidet Værelse, hvor jeg agtede at besørge min egen Husholdning, medens en gammel Kone, der var Husholderske hos den Politiofficiant, der eiede Huset, paatog sig for en meget liden Betaling at besørge min Vask—havde den gode, gamle Hr. W. glemt den hele Akkord, lod ikke til at kjende mig igjen, og spurgte meget naivt, hvem min Onkel var, om han ogsaa var Bonde o.s.v., og erklærede endelig, at jeg maatte tage feil, og at han ikke var Manden, skjønt han jo vidste, at det var plat umuligt for Nogen, der engang havde seet den særegne lille pukkelryggede Mand at tage feil af ham. Her stod jeg da atter, ligesaa forlegen og raadvild som nogensinde, ja var i en vis Grad værre

faren, thi jeg kunde ikke slippe fra at betale den omakkorderede Leie for mit Værelse, der rigtignok kun udgjorde 6 Spd. for sex Maaneder, men selv dette var for et ungt Menneske i min Stilling ikke saa lidet at kaste bort, især da mit hele Foretagende i Bergen havde mødt den mest afgjorte Misbilligelse hos min Moder og mine Sødskende, af hvem jeg altsaa slet ikke kunde vente nogen Hjelp, uagtet flere af dem stod sig ganske godt. De ansaa min hele Stræben for en ungdommelig Daarskab, en Vildfarelse, der sent eller tidlig, efter deres Mening, ufeilbarlig maatte lede mig i Ulykke. Midt i denne min Forlegenhed traf jeg en Dag paa Gaden den Landhandlers Søn, som var bleven konfirmeret sammen med mig. Med faa Ord forklarede jeg ham min Stilling og hvor ærgerligt det forekom mig at maatte opgive mit Forehavende og vende tilbage til Hjembygden, skuffet og ydmyget, med uforrettet Sag. Han var meget forekommende og ytrede megen Deltagelse for mig, bad mig følge ham hjem til hans Logis, hvor han da fortalte mig, at han netop havde faaet sin Examen fra Handelsskolen, og tilbød sig, da han ikke havde synderlig at bestille, at overtage min Information for de 70 Spd. og dimittere mig til Examen. Jeg takkede forbindtligt for dette venlige Tilbud, og udbad mig Betænkningstid til den næste Dag, da jeg atter skulde lade høre fra mig. Sagen var, at jeg nærede stærk Mistillid til hans

Evne til at give mig den fornødne Forberedelse; thi hvorvel han selv netop havde bestaaet sin Prøve, fulgte dog ikke deraf, at han var kompetent til at lære fra sig saaledes, at jeg i en given Tid kunde opnaa den fornødne Dygtighed i alle Fag. Ved det forrige Besøg i Bergen, sammen med min Onkel, havde vi besøgt en Lærer B., som var Lærer ved den saakaldte Vexelskole, det vil sige, i en af Byens Friskoler for fattige Børn, hvor den saakaldte Vexelmethode var indført ved Undervisningen. Dette vil igrunden ikke sige andet end at Skolen var inddelt i mange Klasser, med en af de bedste Elever i hver Klasse som Lærer for sin Klasse, og hvori hver Elev ved Læseøvelserne fra en paa Væggen ophængt, med store Bogstaver trykt Tabel fremsagde hver sit Bogstav i Ordet og hver sit Ord i Sætningen, samt oplæste vexelvis hver sin Paragraf paa de forskjellige Tabeller, der selvfølgelig vare indrettede efter Klassens Fremskridt. Denne Lærer B., der var kommen fra Nordfjord i Bergens Stift, og mærkeligt nok tilhørte Bondestanden, uagtet han nu havde faaet Frakke og blanke Støvler paa, havde vist sig særdeles forekommende, da min Onkel og jeg besøgte ham. Erindrende mig dette, besluttede jeg mig nu til at raadføre mig med ham i min Tvivlraadighed og tog derfor Veien til "Krybben," som hans Skole (der oprindelig, saavidt jeg erindrer, havde været en eller anden velgjørende Stiftelse) almindelig

kaldtes. Ganske beleilig traf jeg ham netop da Skolen sluttede, og han hørte med deltagende Opmærksomhed paa Fortællingen om min Skuffelse hos Hr. W. og om mine Tvivl angaaende min unge Vens Tilbud. Førend et lykkeligt Tilfælde havde ført ham ind i den vellønnede Post, han nu indehavde, havde han et Par Aar været Skolelærer og Kirkesanger i sin Hjembygd, havde stedse fra Skridt til Skridt havt Lykken med sig—en gunstig Vind havde altid fyldt hans Seil, og han var, som det lod til, derved bleven en Smule stolt og forfængelig, men var dog ogsaa af Naturen en glad og godmodig Fyr. Han fortalte mig, hvorledes flere unge Mænd fra Landet vare blevne sendte ind til hans Vexelskole, dels for at lære denne nye Undervisningsmethode, dels for at uddanne sig videre for at modtage Skolelærer- og Kirkesanger-Poster paa Landet; han gjorde sig i det Hele taget megen Umage for at stille Lærerfaget i et saa fordelagtigt Lys som muligt og endte med at raade mig til at frekventere hans Skole i sex Maaneder for at uddanne mig for dette Fag, og havde derhos den Godhed at tilbyde sig at give mig et Par Timers Undervisning i Tydsk hjemme i sit Logis. Det behøvede ikke at koste mig mere, end hvad jeg selv fandt for godt at give ham, naar Tiden var omme. Hvad enten det nu var et høiere Forsyns Styrelse, det blinde Tilfælde eller Tingenes uundgaaelige Logik, som her greb ind og

forandrede min Livsretning, skal jeg ikke her befatte mig med at undersøge. Nok er det, jeg gik ind paa denne Mands Forslag og begyndte under hans Veiledning af alle Kræfter at forberede mig for en Almuelærers Gjerning.

Mit sex Maaneders Ophold i Bergen denne Gang bar neppe den Frugt, som jeg havde ventet; de Fremskridt, jeg gjorde, havde jeg mit flittige Selvstudium at takke for mere end den Hjelp, min Lærer kunde yde mig. I norsk Sprog og Regning var jeg ham fuldkommen voxen; i Tydsk hjalp han mig ikke saa lidet, da han netop selv holdt paa med dette og var kommen lidt længere frem end jeg; men det var egentlig i Sang og den praktiske Undervisningsmaade jeg i hans Skole gjorde mest Fremgang, og som jeg ikke ret vel kunde have tilegnet mig ved privat Undervisning. Han havde sat sig i Hovedet at gaa den studerende Vei og holdt nu paa at forberede sig for at komme til Universitetet. At blive Student var det store Maal, han nu sigtede til, og som ofte opfyldte hans Sind med den mest overdrevne Indbildning om Fremtidsstorhed. Havde han først faaet Examen Artium, var der, lod det til, intet, som kunde hindre ham fra at blive Statsraad eller hvad det skulde være. For Tiden var det Latinen, som satte ham graa Haar i Hovedet. En ung Mand ved Navn Sexe (fra mit Nabopræstegjæld), hvem Lyder Sagen, paa Grund af

en Skjæppe Hardangeræbler, havde skaffet Adgang til Latinskolen, kom til ham om Aftenerne for at læse en Timestid med ham. Denne Sexe, der senere som Mineralog har tiltrukket sig adskillig offentlig Opmærksomhed — især da han paa Grund af Intriger var bleven afsat fra sin Post ved Kongsberg Sølvværk og derfor af Storthinget blev tilstaaet 800 Spd. aarlig for at kunne fortsætte sine Studier i Bergvidenskaben — var en med sjeldne Evner udrustet ung Mand, som, dengang jeg saa ham give Privatundervisning hos Lærer B., snart skulde afgaa til Universitetet for at læse til Artium. Jeg kan erindre, hvorledes han undertiden gjorde sig lystig over Hr. B.'s Forfængelighed og Dumheder, men paa en saa fin Maade, at denne ikke mærkede den bittre Ironi, som laa deri. En Dag, ret som jeg paa det alvorligste stod og underviste en af de øverste Klasser i Skolen, medens Hr. B. sad fordybet over sin Latin, kom en af Skolens Inspektører, Hr. Pastor Flotman, Sognepræst til Nykirken, for at holde Visitats i Skolen. Forbauset over at se en fremmed beskjæftiget med Undervisningen — en fremmed i en fremmed Gjerning — kom han lige hen til mig og med en rigtig Herskermine spurgte, hvem jeg var og hvad jeg havde at gjøre her. Jeg, der ikke kjendte ham og ikke vidste, at han stod i noget særegent Forhold til Skolen, svarede ham ligefrem, at jeg agtede at blive Lærer paa Landet og var kommen herind

for at gjøre mig bekjendt med Vexelmethoden. Det lod til, at den gode Mand, uagtet han havde lært saare meget, endnu ikke havde lært at lægge Tømme paa sin egen Sindsbevægelse, thi han blev formelig vred og befalede i en barsk Tone: "Væk, unge Mand; vi oplærer ikke Bønder til Skolelærere her!" Og derpaa søgte han Læreren, som uheldigvis sad bag Disken og pugede over Badens latinske Grammatik. Jeg skjønnede nu, at det maatte være en af Skolens Foresatte og fjernede mig saa ubemærket som muligt, da jeg begyndte at faa en Anelse om, at Lærer B. ikke var bemyndiget til at gjøre, hvad han gjorde med mig og adskillige andre, som dels havde været der og dels ventedes. Hvorledes Hr. B. kom fra det med den bistre Præstemand, ved jeg ikke; han beklagede sig senere over den uheldige Affære, og jeg hørte ikke mere derom. B. blev i flere Aar ved Skolen og var ialfald heldig forsaavidt, at han ved sit Ægteskab gjorde et fordelagtigt Parti og kom derved i Besiddelse af en smuk Eiendom i Byen; men jeg hørte senere, at han faldt igjennem til Examen Artium. For ikke oftere at overrumples af Inspektøren brugte vi senere større Forsigtighed, men fortsatte dog som før vort Arbeide i Skolen. En Skolelærer fra Sogn kom nu ogsaa derind for at øve sig i Sang og gjøre sig bekjendt med den nye Undervisningsmethode. Vi skiftedes nu om at holde Vagt, men Hr. Pastoren kom ikke igjen, saalænge jeg var der.

VI.

Skolelærerlivet.

Hvad jeg under mit 6 Maaneders Ophold i Bergen havde seet og erfaret, og det nærmere Indblik, jeg havde faaet i Forholdene, selv blandt dem, som kunde kaldes den studerende Ungdom, havde mere og mere forliget mig med Tanken om at blive Lærer og den Fremtid, jeg paa denne Vei gik imøde — jeg havde, for at bruge et gammelt Ordsprog, seet med egne Øine, at det ikke alt er Guld, som glimrer. Selv i min endnu saa indskrænkede Erfaringskreds og med mine saa lidet udviklede Begreber om Livets Alvor, begyndte det allerede nu at opgaa for mig, at det beroede mindre paa, hvad vort Kald i Livet var, end paa, hvorledes vi opfyldte dette Kalds Pligter, hvorvidt vi kunde være glade og lykkelige her i Verden. Hemmet og atter og atter kastet tilbage hver Gang min ivrige Stræben efter Kundskaber havde bragt mig for nær Kastevæsenets skarpttrukne Grændse, gik det mig maaske noget nær som det gik Ræven, der opdagede, at Rønnebærene vare sure, da han saa, at han ikke kunde naa dem: jeg begyndte at opdage, at Standspartiet paa mange Steder lignede kalkede Grave, der udenpaa ere deilige at se til, men ere indenfor fulde af Raaddenhed og døde Ben. Det var dog flere Aar

efter denne Tid, at jeg først klart lærte at anvende det Skriftsprog, som siger: "Lader os ikke forlade vor egen Forsamling, som nogle have for Skik," paa de borgerlige Forholde, lærte at se, hvor bagvendt man handlede, naar man skræmt af det haarde Tryk, hvorunder Almuen sukkede, søgte at komme op i den herskende Stand for at faa det bedre, uden at tænke paa, at Trykket derved forøgedes. Man redder ikke Skibet ved at forlade det; det er Forræderi under Kampens Hede at gaa over til Fienden. At stille sig i Rækken med sine egne, ved Ord og Daad, ja ved Arbeide, Miskjendelse og Lidelser at søge at opmuntre, trøste, udvikle og løfte dem og sig selv alt høiere og høiere opad til den Selvstændighedsstilling, hvor det store Lighedsprincip gjælder som ufravigelig Lov for alle Samfundsklasser, er hvad Pligten byder, og her kan den simple Folkelærer ogsaa høste Laurbær. Et Folk, som i 400 Aar fra den ene Generation til den anden havde levet og døet i en forkuet, nedtraadt og forholdsvis retsløs Tilstand, kunde ikke under den i 1814 indtraadte Forandring i Forfatningen hæve sig til nogen almindelig Bevidsthed om sine Rettigheder; de faa ædle Mænd, som paa Eidsvold havde nedlagt i den nye Forfatning den Sæd, hvoraf de engang i Tiden haabede at se Folkefrihedens Træ fremspire, vare selv konservative og ønskede, at Frihedens Væxt skulde være langsom, og endmere konservative (nogle endog fri-

hedsfiendske) vare deres nærmeste Efterkommere i Styrelse og Lovgivning. Paa den Tid, jeg her omtaler, nemlig omkring 1830, havde den nye Forfatning endda ikke i den Del af Landet, hvor jeg var hjemme, frembragt nogen synlig Forandring i Forholdene. Folkets økonomiske Tilstand, Oplysning, Tænkemaade, Sæder og Skikke vare omtrent de samme, som de havde været ved det 18de Aarhundredes Slutning. Den herskende Stand bestod, som jeg tidligere har paavist, af importerede tydske og danske Embedsmænd og Handelsmænd og deres Afkom i nedstigende Linie og tilhørte saaledes ikke den norrøne Stamme, hvorfra det egentlige norske Folk nedstammede. Allerede den i vor Tid lovpriste (Tyran) Harald Haarfager fratog i det 9de Aarhundrede den norske Bonde en af hans fornemste Rettigheder, Beskatningsretten, og med sine blodtørstige Sønner drev han de bedste og mægtigste Slægter til at gaa i Landflygtighed hellere end at gjøre sig til Slaver af Kongemagten. Den Rest af Folkeretten og Minderne derom, som herskesyge Høvdinger og langvarige Borgerkrige ned til det 14de Aarhundrede ikke havde formaaet at tilintetgjøre og bringe i Glemsel, det fuldførte den under Foreningen med Danmark hidsendte tydske Junkerstand og dens Efterkommere noksaa trolig. Med Love, som fra Ende til Ende vare tilskaarne efter denne Stands Ønsker og Farve, med Embederne, Handelen og Magten

udelukkende i sin Haand, var det intet Under, at deres firehundredaarige Herskervælde havde bragt det engang saa mægtige og selvstændige norrøne Stamfolk til en Umyndighedstilstand, som de første halvhundrede Aar efter den nye Forfatning ikke formaaede at bortrydde. Naar man saa erindrer, at den herskende Stand endnu med nogle faa mærkværdige Undtagelser holdt trolig sammen i Styrelse og Lovgivning fra øverst til nederst for at bevare sine Privilegier og Forrettigheder mod den folkeligere Tendents, som smaaningom begyndte at ytre sig, kan man gjøre sig et Begreb om den Betydning, Almuelærerens Gjerning dengang maatte have i hans egen Bevidsthed, om han ellers forstod den og var den voxen. At en 16 Aar gammel Dreng, for hvis Blik kun enkelte Hovedtræk af dette Forhold begyndte at vise sig dunkelt som i et Halvmørke, ikke var den voxen, er unødvendigt at tilføie. En Lykke er det dog maaske, at neppe nogen af den Tids Folkelærere havde et klart Blik paa sin Gjernings umaadelige Betydning fra denne Side betragtet, thi ellers vilde Ansvaret og Bevidstheden om egen Svaghed skræmt dem bort alle tilhobe.

En Kirkesangerpost havde været ledig i et af Annexsognene i vort Præstegjæld ligesiden den gamle Klokkers Død, og Sangen under den offentlige Gudstjeneste var imidlertid bleven ledet af en af Præstens Medhjælpere, da

ingen af Sognets tre Skolelærere kunde synge. Da jeg opholdt mig ved Vexelskolen i Bergen, havde jeg skrevet til den Kapellan, som læste med mig til Konfirmation, og sagt ham, at jeg nu havde besluttet at søge Ansættelse som Lærer og Forsanger og ønskede helst at forblive i vort Præstegjæld, hvis der var nogen Vakance. Han havde underrettet sin Sognepræst derom, og man havde Plads i Beredskab for mig i omtalte Annexsogn. Da jeg var forsynet med Attest og en noget overdreven Anbefaling fra Lærer B., drog jeg paa Hjemreisen til Sognepræsten for at melde mig som Ansøger og udbede mig en Skrivelse til Provsten, til hvem jeg da agtede at henvende mig for at underkastes den fornødne Examination. Det led udpaa Eftermiddagen, og Sognepræsten var nu kommen saa dybt i Glassene, at der ikke var nogen Greie paa ham; men han havde nylig faaet sig en Personelkapellan, og denne unge, venlige lille Mand viste mit Andragende al fornøden Opmærksomhed. Forsynet med Sognepræstens Anbefaling og et meget fordelagtigt Konfirmations-Vidnesbyrd fra min Ven Kapellanen, drog jeg afsted til Provsten, der boede over fire norske Mil derfra. Den nye Personelkapellan kjendte nok ikke Affæren med Klagen for Kjætteri mod min Farbror, vidste heller ikke, at jeg var en Nevø af den anklagede Lærer, ellers kan det nok hænde, at han havde anseet det for sin Pligt at give Provsten et Vink i

saa Henseende. Den sidste lod det dog til ikke trængte noget saadant Vink, thi han underkastede mig en efter hvad jeg senere erfarede af Andre ganske uberettiget streng Examen i Religion. Bibelhistorien havde jeg paa Fingerspidsene, og hvad forøvrigt Læsning, Skrivning, Regning, Grammatik, Geografi, Historie og Sang angik, da var hans Spørgsmaal lette og ubetydelige undtagen Prøven i Sang, som han syntes at være personlig interesseret i. Ved Prøven i Regning og Grammatik syntes Svarene flere Gange at vække hans Forundring, uden at det blev mig klart, om det var til min Fordel eller anderledes. Den egentlige Troslære havde jeg siden min Konfirmation ikke læst over, men havde den dog saavidt i Hukommelsen, at jeg ved en almindelig Katekisation kunde have klaret mig med Lethed, men han lagde an paa at gjøre sin Spørgen saa indviklet og utydelig som muligt. Min Onkel havde slet ikke undervist mig i Religion, og den gode Lærer B. havde Hovedet saa fuldt af Deklinationer og Konjugationer, at han nok aldeles glemte, at Hr. Provsten maaske kunde falde paa at føre mig ned i Dogmatikens mystiske Dybder for at se, om jeg var smittet af Datidens Fritænkeri, og jeg vil gjerne tilstaa, at jeg paa dette Felt var mindre vel forberedt end i de andre Fag, skjønt mit Vidnesbyrd fra Konfirmationstiden syntes at vise det modsatte. Provstens Spørgen var dog meget vidtgaaende, og jeg blev ham flere Gange Sva-

ret skyldig, medens jeg ogsaa et Par Gange svarte galt. Hans Aasyn blev meget mørkt, og jeg saa nu tydelig, at han nærede Mistanke til min Rettroenhed. Efter en kort Betænkning sagde han: "Du har i de regulære Fag givet nogle forbausende Svar, og nu staar Du fast; jeg ved ikke, hvad jeg skal tænke om dette." Jeg spurgte, om jeg maatte faa Lov til at forklare mig, og gav derpaa en kort Resumé af Troslæren efter de 5 Parter og erklærede, at dette var min Børnelærdom, paa denne Tro og Bekjendelse var jeg bleven et Medlem af den lutherske Kirke, og dersom heri var noget Falsk, havde jeg lært det hos Pastor X., som havde forberedt mig til Konfirmationen, og til hvis Vidnesbyrd jeg maatte tillade mig at henvise. Rimeligvis havde jeg her vist formegen Varme; thi uagtet han slet ikke paapegede noget som afvigende i min Bekjendelse, vedblev dog det karakteristiske Mørke at hvile over hans Aasyn. Jeg sluttede derfor, at min Forklaring havde været rigtig, men mit Slutningsargument havde givet Fornærmelse. Jeg fik en ganske kold Afsked. Jeg spurgte ikke, og han værdigede ikke at svare enten Ja eller Nei til min Ansøgning, men sagde tørt, efterat jeg havde bukket og sagt Farvel, at han skulde tilskrive Sognepræsten. Jeg uddrog heraf den Slutning, at "min Onkels Nevø", trods Anbefalinger og gode Vidnesbyrd, var bleven forkastet, og med

mørke Skyer til Kammerater tiltraadte jeg den lange Tilbagereise.

To Uger efter min Hjemkomst (jeg betragtede endnu stedse min gamle Moders Hus for mit Hjem) modtog jeg skriftlig Befaling fra Sognepræsten om at indfinde mig ved angjældende Annexkirke den paafølgende Søndag for at blive indført i Ombudet og begynde mit Arbeide som omgaaende Skolelærer. Disse omgaaende Læreres Løn var egentlig 10 Spd. om Aaret og Undervisningstiden 38 Uger, men den af Sognets tre Lærere, som fik Kirkesangerposten, med hvilken den saakaldte Klokkertiende var forenet, skulde i Betragtning heraf kun faa 6 Spd. aarlig som Skoleløn. Dette var allerede tidligere af Præstegjældets Skolekommission bleven fastsat; men for den saakaldte Klokkertiende existerede ingen faste Bestemmelser, og det beroede ganske paa, hvorledes den nye Kirkesanger forstod at vinde Gaardbrugernes Yndest og Velvilie, hvorvidt denne Tiende blev Noget eller Intet. Jeg skulde altsaa i 38 Uger om Aaret gaa omkring fra Gaard til Gaard for at holde Skole og ved Aarets Slutning modtage 6 Spd. i Løn samt dagligt Brød i de Huse, hvor jeg holdt Skole. Om Søndagene var jeg tilpligtet at være ved Kirken og lede Sangen samt føre Lister over Kommunikanterne, Barnedaabs- og Vielseshandlinger osv., og hvorvidt jeg

kom til at faa noget for dette Arbeide, der ikke var saa lidet byrdefuldt endda, derom var der ingen Vished. Det var altsaa ikke noget fedt Embede, jeg var kommen i; men jeg havde nu engang begyndt at se Syner og var fast besluttet paa at søge min Lykke i den glade Bevidsthed, som efter min Mening skulde være Frugten af en almennyttig Virksomhed, og jeg trøstede mig med, at jeg i de 14 Uger, som jeg om Sommeren havde fri, skulde oparbeide nok til Klæder og Sko — Kost skulde jeg jo faa omkring i Husene. I Skolen gik det bedre end jeg ventede. Vel kunde jeg ikke gjennemføre Undervisningen fuldstændig saaledes som jeg havde lært den i Bergen, fordi jeg manglede det dertil fornødne Inventarium, og de forskjellige Lokaler, hvori jeg kom med min Skole, tillod det heller ikke. Men da jeg sjelden i nogen af de fire Roder, hvoraf Distriktet bestod, kom til at have over 20, oftest kun 10 til 15 Elever, var det heller ikke nødvendigt at anvende Vexelmethoden; i Grunden viste det sig snart, at den i sig selv ikke var nyttig, men kun en Nødhjælp, hvor en Lærer havde omkring 100 Børn at undervise. Klasseinddelingen kunde jeg anvende med Nytte ved Læseøvelserne, idet hver Klasse fik sin egen Lektie at indstudere og hver Elev i Klassen forelæste den efter Tur. Det samme kunde ogsaa til en vis Grad gjennemføres ved Skrive- og Regneøvelserne, saa at der kom mere Orden og System saavelsom større Liv, Virksomhed

og Kappelyst i Skolen, medens man ogsaa fik Fordelen af en delvis Vexelvirkning mellem Eleverne i hver Klasse. Jeg havde forresten under mit Ophold i Bergen allerede gjort mig saavidt fortrolig med Undervisningen og Skoledisciplinen, at jeg i saa Henseende ingen Vanskelighed mødte, og fra Børnenes Side var det saa langt fra, at jeg havde nogen Grund til at beklage mig, at jeg tvertimod i deres Flid, Lydighed og gode Opførsel mod mig fandt min bedste Trøst under den ellers saa prøvende og ofte ubehagelige omvankende Skolegjerning. De ældre Mænd og Kvinder i Distriktet erklærede ofte, at de aldrig havde seet nogen Lærer, der saaledes kunde tilvende sig Børnenes Fortrolighed og Kjærlighed og paa samme Tid blive saa fuldstændig agtet og adlydt. Den stadige Afvexling mellem Læsning, Skrivning, Regning, Sangøvelser og Katekisation gjorde Undervisningen behagelig og tiltrækkende; alt kjedsommeligt Pugeri søgtes undgaaet; de unge Hoveder holdtes i stadig Virksomhed ved Fremstillingen af en uafbrudt Række af nye Begreber og Tanker, som fremsattes og udvikledes altid i opadstigende Retning, eftersom Fatteevnen styrkedes og tiltog. Sognepræsten var et ligegyldigt Menneske, der forsømte Alt, som kunde forsømmes, og havde saaledes aldrig i den lange Tid, han havde været i Kaldet, ført nogetsomhelst Opsyn eller Kontrol med Skolegjerningen, hvis lovlige Værge han dog var; derfor var

Almueskolen i hans Præstegjæld ogsaa kommen i stort Forfald, og jeg fandt snart, at den stod betydelig tilbage for, hvad den var i andre Præstegjæld. Den residerende Kapellan var en virksommere Mand, der interessserede sig for min Skole. Han benyttede flere Gange Leiligheden til at besøge Skolen, naar han kom for at holde Gudstjeneste i vor Kirke. Ved disse Leiligheder gjorde jeg ham opmærksom paa, hvad der egentlig stillede sig som mine største Vanskeligheder, nemlig Mangelen paa passende Læsebøger, Tabeller, Regnebøger osv., og lagde især Vægt paa, hvor nødvendigt det vilde være, at Børnene i hver Klasse havde lige Bøger, og at jeg troede, de fleste af Forældrene vilde være villige til at kjøbe Bøgerne, men at jeg ikke kunde paatage mig at indføre Bøgerne uden Bemyndigelse fra rette Vedkommende. Dette ledede til, at Henvendelse blev gjort til Sognepræsten, og hans Personelkapellan, som nylig var ankommen, fandt da en Masse authoriserede Tabeller og Bøger omdelte af Departementet for Undervisningsvæsenet, men som den gode gamle Præst havde henlagt i sit Rustkammer og forglemt — desværre havde han ikke, som Digteren, gjenfundet dem paa Bunden af sit Krus, hvor ofte han end havde tømt det. Personelkapellanen fik ved denne Leilighed sin Opmærksomhed paa en særegen Maade henledet paa Almueskolen og blev fra denne Stund af min oprigtige Ven og Forsvarer, da jeg

senere kom i Kamp med Bigotteriet. Jeg fik nu, hvad jeg hidtil saa meget havde savnet: Tabeller med Stave- og Læseøvelser, Grøgaards Læsebog osv. Af Religionsbøger havde vi allerede den gamle ABC, Luthers lille Katekismus og Pontoppidans Forklaring, som alle brugtes ved Religionsundervisningen og lagdes til Grund ved den katekefiske Undervisning. Af Regnebøger, Tavler, Grifler, Papir, Blæk og Penne anskaffede jeg et godt Forraad for egen Regning og solgte til dem, som kunde kjøbe, og gav til dem, som ikke kunde.

VII.

En forbuden Frugt.

Jeg var nu kommen paa gode Veie og syntes det allerede begyndte at lysne. Jeg begyndte saa smaat at tænke paa at give de flinkeste blandt Drengene lidt Undervisning i Retskrivning og Grammatik samt Geografi; men desværre var dette en forbuden Frugt, som ikke fandtes i Skolekommissionens Kramkiste. At Gutterne lærte at skrive og regne, syntes en Del af de mere konservative Forældre var at gaa temmelig vidt, men de kunde dog ikke godt bortforklare den deri liggende praktiske Nytte og Nødvendighed for det daglige Liv, især naar jeg kunde overbevise dem

om, at de ved denne Afvexling i Undervisningen lærte mere Religion i en given Tid, end om de den hele Skoletid blev lænket fast til Religionsbogen alene; men naar Smaapigerne ogsaa begyndte at ville skrive og regne, og jeg ogsaa sagde Ja dertil, da blev det formeget. En slig Skandale kunde ikke taales. Dersom jeg ikke ophørte med dette Uvæsen — dersom jeg vedblev at ville indføre denne nye Vildfarelse, vilde jeg blive anklaget for Præsten. Jeg vilde, mente man, have godt af at mindes, hvorledes det var gaaet min Onkel. Jeg vilde nu engang slet ikke indrømme, at det var Vildfarelse eller Kjætteri at undervise Ungdommen af begge Kjøn i at skrive og regne, og dersom man endelig vilde anklage mig for dette, fik man saa gjøre. At blive afsat for en saadan Aarsag kunde jeg ikke have stort imod, og dagligt Brød med 6 Spd. om Aaret i Løn kunde jeg sagtens opnaa i en anden Livsstilling. Da Sognepræsten var Ex-Officio Formand i Skolekommissionen, vilde jeg i Forening med Sognets Medhjelpere forelægge ham Sagen til nærmere Overveielse. Førend dette kom til Udførelse, kom imidlertid en mere alvorlig Sag paa Bane. Grøgaards Læsebog, som blev brugt i min Skole, var ikke retlærende — den var kjættersk. Der stod ikke alene at læse om de fem Sandser og andre Naturlærdomme, men der stod endog, at Troldkvinden i Endor ikke havde formaaet at mane Samuel op fra de Døde, da

Kong Saul vilde raadføre sig med ham, men bedrog ham ved at lade en, som hun havde skjult i Nærheden, agere Samuel og svare paa Sauls Spørgsmaal. Ja, dette var rigtignok slemt, men jeg var da ikke Bogens Forfatter, og det var desuden Øvrigheden og Præsten, som havde anskaffet denne Bog til Brug i Skolen, og jeg skulde bruge den, indtil rette vedkommende fandt for godt at ombytte den med en anden.

Al denne Bevægelse førte ikke til noget Resultat; den unge Personelkapellan var afgjort paa min Side, og desuden havde jeg ved Flid og Arbeidsomhed i Skolen saavelsom ved en vindende Omgang, baade med Børn og Forældre, vundet et stort Flertals Bifald og Velvilie. Ved Kirkesangen indfandt der sig adskillige Vanskeligheder, hvilket saavel Præsten som jeg indsaa, at det vilde kræve lang Tid og megen Taalmodighed at overkomme. Flere af de gamle i Menigheden vilde ikke vide af de nye Koralmelodier, hvilke Overlærer Bohr i Bergen havde udgivet for at befordre en ordentlig, taktmæssig og ensartet Sang i Kirkerne, hvor de gamle Melodier efterhaanden vare blevne forvanskede og blev nu sunget høist forskjelligt i de forskjellige Kirker. Man vilde raade Bod paa dette, men stødte paa mange Vanskeligheder, som, da der viste sig Uvilie i Menighederne, ikke kunde ryddes af Veien paa

anden Maade end ved at oplære Ungdommen i et Par Generationer, saaledes at Fordommene forsvandt ubemærket. I vor Kirke var der næsten altid tilstede en kjæmpestor Mand med en Stentorstemme. Denne Mand var en rigtig gammelnorsk Viking, fuld af Stolthed og Trods. Han var blandt Andet meget forhippet paa de forandrede Salmemelodier, og naar nogen af disse Forandringer forsøgtes i Kirken, tog han saaledes i med sin "egen Melodi", at Kirkevæggene formelig rystede, og det var ikke alene forgjæves, men vilde jo være en ren Latterlighed at trodse ham. Vi maatte altsaa i dette Stykke temporisere. — Paa denne Tid havde jeg stadig i min Erindring den Sætning: "Den, som gjør Venner af sine Fiender, er større end den, som indtager en Stad." Jeg lagde an paa at komme i personlig Berøring med dem, som jeg ansaa for de værste Modstandere, for i en venlig Omgang at komme til at samtale med dem, læse med dem, synge med dem og ubemærket at faa dem interesseret i de foreliggende Spørgsmaal; paa denne Maade vandt jeg ad Venskabets og Overbevisningens Vei efterhaanden saa meget Terræn i mit Distrikt, at jeg sommetider smigrede mig med, at jeg maaske snart kunde tillades at virke uden Modstand i Folkeoplysningens Tjeneste.

Med Sangen i Skolen og blandt den konfirmerede Ungdom, hvoraf mange nu fik isinde at komme i Skolen

om Vinteren forat lære at skrive og regne, gik det langt bedre end i Kirken. Mange anskaffede sig de saakaldte Salmodika med de af Organist Bohr i Tal udsatte Koraler, og ved Hjælp af disse og ved flittige Sammenkomster om Vinteraftenerne i den Rode, hvor Skolen holdtes, havdes ved Enden af det første Aar et Sangkor, som med Takt og Præcision kunde synge enstemmig Sang efter den nye Methode. Ved enkelte Leiligheder gaves dem Anledning til at optræde i Kirken, men jeg vovede aldrig at drive det videre end til at give Prøver, medens de for Dagen bestemte Salmer ved Gudstjenesten stedse blev overladt til Menigheden at synge paa sin gamle Vis. Jeg saa nok, at det paa denne Maade vilde gaa meget langsomt med Kirkesangens Forbedring, ja at Forsøget ganske vilde mislykkes og mit Arbeide i den Retning være spildt, dersom ikke mine Eftermænd i Ombudet besjæledes af den samme Aand og fortsatte Værket; men da der ikke for Tiden viste sig nogen kortere eller sikrere Vei til Maalet, vedblev jeg dog taalmodig at gjøre min Gjerning, saa godt jeg kunde.

Hvad der ovenfor er bleven bemærket, om Modstand mod Skrive- og Regneøvelserne, mod Grøgaards Læsebog og mod Kirkesangen, maa ikke forstaaes derhen, at denne Modstand var almindelig blandt Folket i mit Distrikt eller

i Sognet. Dette vilde være at gjøre dem en skammelig Uret. Tvertimod var min Stilling som Lærer efterhaanden bleven langt hyggeligere, end jeg fra først af havde turdet haabe. Kun med Undtagelse af nogle enkelte, meget fordomsfuldes Misnøie, mødtes jeg overalt med den største Venlighed og Agtelse. Uagtet der ikke var saa liden Uleilighed forbundet med at have Skolen samlet i sin Dagligstue (og den var man om Vinteren næsten overalt henvist til) kappedes man dog om at faa mig til at komme i deres Huse. Saalænge Vinterkulden ikke gjorde en varm Stue nødvendig, fik jeg gjerne overladt mig en eller anden lys og rummelig saakaldet Storstue, hvor Skolen da vedblev at samles for flere af de omliggende Gaarde saaledes, at jeg vel gik til hver især af Gaardbrugerne for at spise i det bestemte Antal Dage, medens Skolens Samlingssted ikke forandredes. Man indsaa, at Bekvemmeligheden derved blev meget bedre for Undervisningen, da der jo i Bondens Dagligstue foregaar alskens forskjellige Arbeider, saavelsom Samtaler mellem Husets Folk, hvilket er til megen Hinder for Undervisningen, og fandt sig derfor i denne min Indretning, uagtet en Omgangslærer ikke havde Ret dertil. Det var nu kommen dertil, at man satte sin Ære i, at Skolen samledes hos dem, og man var tildels lidt misundelig paa den Nabo, som overlod mig sin Storstue til Skolens Brug. Om Vinteren derimod kom jeg næsten i

Hvermands Hus, uden forsaavidt man havde Forfald, og selv traf Overenskomst om en Forandring. Det var sædvanligt i denne Del af Landet, at ikke blot Kvindfolkene stadig drev sit Husflidsarbeide i Dagligstuen, saasom at spinde, væve, binde, sy, o.s.v., men ogsaa Mandfolkene drev her et eller andet Haandarbeide, især paa de Dage da de ikke kunde bestille noget udenfor. En kunde saaledes lave Tøndebaand, en anden kløve og hugge Stav, en tredie forarbeide Slæder eller Kjøretøier, en fjerde drive Skomagerarbeide, en femte Snedkerarbeide, o.s.v. Det er let at indse, hvor forstyrrende dette maatte være for Skolens Virksomhed og hvor ønskeligt det fra denne Side betragtet vilde være, om man overalt kunde have oprettet de saakaldte Rodestuer, hvor det ikke lod sig gjøre at indføre det i de fleste andre Lande brugelige Fastskolesystem. Men jeg for mit Vedkommende begyndte alt mere og mere at anse Omgangsskolen for meget anbefalingsværdig for den Lærer, som virkelig af Hjertet elskede sin Gjerning og betragtede den som noget ganske andet og høiere end et blot og bart Madstræv. Han kom nemlig derved i en langt anden venskabelig og fortrolig Omgang med Forældre, Børn og Sødskende i enhver Familie i Distriktet. Derved lærte man at forstaa hinanden bedre; man kom i Samtale, begyndte at tænke og udvikle for hinanden sine Meninger, Forhaabninger og Ønsker. Var Læreren ved sine Kund-

skaber, Dannelse og en forædlet menneskekjærlig Tænkemaade hævet over sin Omgivelse saaledes, som han efter sit Kalds Medfør burde være, fik han her en rig Anledning til ei alene at bortrydde gamle indgroede Fordomme mod et bedre og tidssvarende Undervisningsvæsen; men ogsaa paa tusinde forskjellige Maader at bearbeide Landboens Sindsstemning overfor nyttige Reformer i de økonomiske, sociale og politiske om ikke ogsaa kirkelige Forhold. Han kunde benytte de lange Vinteraftener paa en overmaade underholdende og belærende Maade, i den lune Dagligstue omgivet af den hele Familiekreds, ved at fortælle eller forelæse af gode Bøger om Agerbrug, Kvægavl, Husstel o.s.v. Han kunde til andre Tider benytte Reisebeskrivelser med de forskjellige Landes Folk, Sæder og Skikke, eller historiske Skildringer fra Fortid og Nutid o.s.v., og derved vække Sandsen for Læsning, Tænkning og Viden hos den yngre Slægt, som snart skulde indtage den gamles Plads paa Livets Skueplads. Traf han paa den modnere og mere tænksomme Landmand, kunde Aviser og statsøkonomiske Spørgsmaal give rigt Stof til hans Aftenunderholdning. Fastskolen tilbyder aldrig Læreren nogen saadan Anledning til en gavnlig Virksomhed. I de Lande, hvor Massen af Folket er naaet frem til et saadant Dannelsestrin, at Lærerens Overlegenhed indskrænker sig til hans Fagdannelse alene, som f. Ex. i de Forenede Stater, er det

anderledes. Men i Norge paa den Tid, vi her har for os, kan jeg ikke tænke mig nogen Stilling saa fuld af Interesse og saa rig paa den skjønneste Anledning til med Kraft at anvende Løftestangen for at lette Folkets Opreisning fra Aarhundredernes Kastevæsen og Undertrykkelse. Det vilde være umuligt i Livet at kunne glemme den Glæde og den Længsel, hvormed Bygdens unge Mennesker imødesaa den Tid, jeg atter ventedes til deres Huse med min Omgangsskole, eller den hjertelige Beklagelse, hvormed de igjen imødesaa den Tid, jeg skulde drage bort. Det Baand, der paa denne Maade var knyttet mellem den unge Lærer og hans jevnaldrende i Distriktet, var ganske anderledes helligt og varigt end det, som knyttedes i Dansestuen og i Bryllypslaget. Det førte med sig, at Husmødre og Fædre droges med af det samme Baand, og man vidste aldrig, hvor venligt man skulde behandle Læreren og gjøre ham Opholdet behageligt hos sig. Hvor ofte dvæler ikke Tanken med Velbehag ved hine, den unge Lærers lykkelige Tider, selv nu, da Alderens Sne har farvet hans Lokker hvide, hvor klart staar ikke Billedet af hine hengivne, elskelige Mennesker afspeilet paa Erindringens Tavle! Jo, der er Rigdom i dette, at kunne gjøre med Glæde, Troskab og Flid det, man tror, at Livets Pligt har paalagt os. I et Liv saa fuldt af Omskiftelser, af Glæder og Sorger, af Lykke og

Ulykke, er der intet, som under Tilbageblikket saaledes kan vække Glæde og Trøst som Minderne fra denne Tid.

I pekuniær Henseende gik det da heller ikke saa daarligt til, som det i Begyndelsen tegnede til, takket være den Velvilie og Paaskjønnelse, hvormed man overalt i Bygden betragtede min Lærervirksomhed. Den gamle Klokkertiende, som i det Aar ikke beløb sig til 5 Spd., gik i det andet og tredie Aar op til 20 à 25 Spd. Aaret, foruden det meget liberale Offer, hvormed man nu aldrig glemte mig, ved de kirkelige Forretninger. Ganske uventet fik jeg efter en 3—4 Aars Forløb en anden ganske god Indtægtskilde. Min Farbror havde nemlig været ansat som Vaccinatør for det hele vidtstrakte og folkerige Præstegjeld, men fandt nu, at hans Forretning led altfor meget ved den lange Fraværelse i den bedste Sommertid, da denne Gjerning skulde udføres. Han tilbød sig derfor at overgive den til mig, eller rettere, at fratræde i min Favør, anbefalende mig til sin Efterfølger. Saavel for at lære at bruge Lancetten rigtig og med den fornødne Færdighed, som for at lære at bedømme Vaccinationens Ægthed, opholdt jeg mig en Maanedstid i Bergen hos den bekjendte Dr. Wisbeck. Forsynet med hans Attest affendte jeg i al Stilhed min Ansøgning til Kirke- og Undervisningsdepartementet. Da min Farbror i de Par sidste Aar havde for-

sømt dette Gjøremaal og ganske undladt at foretage sine sædvanlige Vaccinationsreiser, var det kommen stærkt paa Tale at dele Forretningen sognevis, saaat hver Kirkesanger fik Vaccinationen i sit Sogn at forestaa. Jeg frygtede altsaa meget for, at hvis man fik at vide, at den gamle Vaccinatør var fratraadt, vilde man indgaa til Regjeringen med Ansøgning om den paatænkte Deling, og jeg ventede igrunden slet ikke at blive ansat for det hele Præstegjeld. Heldigvis var Tanken om en Deling nok ikke kommet til Regjeringen, rimeligvis fordi Amtet ikke ønskede at faa med saa mange vankundige Menneskers Regnskab at gjøre, og jeg modtog ganske rigtig Bestalling som Vaccinatør for hele Præstegjeldet. Lykken havde denne Gang staaet mig bi. Saasnart denne Ansættelse blev bekjendt, afgik Protester mod min Ansættelse for mere end mit eget Sogn, men det var nu for sent, Regjeringen vilde ikke kuldkaste sin egen Ansættelse. Da min Forgjænger i denne Befatning, som sagt, ikke havde røgtet sit Kald, havde jeg de to første Aar en temmelig rig Høst, idet mine Regninger, Skydsgodtgjørelse iberegnet, gik op til omkring 100 Spd. aarlig. Iøvrigt naaede jeg senere aldrig over 40 til 50 Spd. om Aaret for Vaccinationsforretninger. Dette var dog en stor Hjelp. Mine Sommerferier, som jeg hidtil havde anvendt i Arbeide hos en eller anden Gaardbruger, for at hjelpe lidt paa min ringe Løn, blev

nu fuldstændig optaget med Vaccinationsreiser. Paa disse Reiser fik jeg atter Anledning til at stifte mange interessante Bekjendtskaber, og for flere af Præstegjeldets mest oplyste og fremseende Landmænd at fremsætte mine Yndlings-Theorier om Folkeoplysningen og hvad dermed kunde staa i Forbindelse. Jeg har Grund til at tro, at den Sæd, som saaledes nedlagdes, heller ikke blev ganske uden Frugt. Idetmindste mindes jeg med stor Tilfredshed, hvorledes ledende Bønder kom lange Veie til de Steder, hvor mine Møder skulde afholdes, for at tale med mig om Ting, som det var en stor Glæde at høre dem omtale med saa megen Interesse.

VIII.

Reise til England.

I Foraaret 1835, efter at jeg var bleven myndig og havde modtaget min Arv og tillige sparet sammen det meste af min Fortjeneste, undtagen hvad jeg kjøbte Bøger for, fandt jeg mig i Besiddelse af nogle Hundrede Spd., hvoraf jeg saa smaat kunde gjøre mig bred, da ingen af mine jevnaldrende, saavidt bekjendt, kunde opvise saa mange Kontanter. Jo mere min Videbegjærlighed næredes ved nye Bøger, jo større og stærkere blev den. Bøger

kunde ikke længer tilfredsstille mig, jeg længtede efter at komme ud i Verden for at se og erfare noget af det, som gjennem Beskrivelsen var kommet til mig i altfor tynde og ubestemte Træk. Jeg fik en gammel Lærer til at indtage min Plads i Skolen, og en af Medhjelperne til at paatage sig Kirkesangen og henvendte mig derpaa til Sognepræsten om Tilladelse at være borte i 6 Maaneder. Personelkapellanen var mig altid en tro Ven, og da jeg forklarede ham, at en god Ven i Bergen, der i disse Dage agtede at afsende et Skib til Shields i England, havde tilbudt mig fri Reise derover i Selskab med hans Søn, som skulde derbort for at lære Sproget, udvirkede han uden stor Vanskelighed den fornødne Tilladelse hos den gamle Sognepræst, der iøvrigt var saa godslig af sig, at man næsten kunde overtale ham til hvad det skulde være, saalænge det kun gjaldt Pligtforsømmelser. Jeg erindrer engang paa et Visitatsmøde, da Biskoppen med Strenghed insisterede paa, at Sognepræsten skulde besøge Omgangsskolerne, at han i al Underdanighed spurgte om ikke Kapellanen maatte gjøre det for ham: "Nei!" svarede Biskoppen opbragt, "Du skal gjøre det!" "Det skal ske, det skal ske, Deres Høiærværdighed," svarede Sognepræsten, men tænkte forresten vist ikke i fjerneste Maade paa at lade det ske, thi det skete idetmindste ikke saalænge han levede.

Jeg havde allerede for et Aars Tid siden begyndt at læse Engelsk, hvortil de reisende Englændere, som allerede da havde begyndt at besøge Fjorddistrikterne i Norge, havde givet den største Anledning. Under mit Ophold i Bergen, før Afreisen til England, skulde jeg hos en af Byens Boghandlere kjøbe et Par engelske Bøger, i hvilken Anledning jeg kom til at sige, at jeg netop stod i Begreb med at foretage en Reise til Shields, Newcastle og nogle andre Steder i det nordlige England og derfor ønskede at gjøre mig lidt bedre bekjendt med Sproget. Han havde ikke de Bøger, jeg spurgte efter, og maaske var det dette, som satte ham i ondt Lune, men jeg frygter meget for, at det var den gode Mands Kastestolthed, der blev ubehagelig berørt; nok er det, han blev meget opbragt og udbrød i retfærdig Harme: "Du til England! Hvad skal du gjøre i England? En norsk Bonde til England—lære Engelsk! Din Næsevisthed gaar dog altfor vidt. Hold dig til Katekismen og Salmebogen, det passer dig bedst." Manden følte sig meget indigneret over, hvad han i Lighed med de fleste af sine Standsfæller ansaa for en ren Skandale, at høre slig Tale af en Bonde. Jeg anfører enkelte af de mange Tilfælde af dette Slags, som mødte mig under mine 30 Aar i Norge, og havde ikke saa liden Indflydelse paa min Tankeretning og senere Livsskjæbne, for det viste, hvorledes Stemningen paa den Kant af Norge dengang

var mellem den herskende og den underordnede Klasse; thi nu er jo Alt saa uendelig meget forandret i denne Henseende, takket være den yngre studerende Slægts og Maalmændenes heltemodige Bestræbelser for at udjevne Kløften mellem de to Klasser, uden hvilket man endelig har opdaget, at det er umuligt for Norge at følge med Tiden. Skade kun, at man et Par hundrede Aar for sent synes at have opdaget den Sandhed, at det kommer an paa Grundvolden om Bygningen skal staa fast og blive varig, at de manges Armod tilsidst vil fortære de faas Rigdom og, lig en prægtig Bygning paa en raadden Grundvold, falde sammen i en fælles Ruin.

Englandsreisen havde, saavidt jeg kan forstaa, en vigtig Indflydelse paa min Fremtidsbane; den blev den første, skjønt ikke eneste Aarsag til en radikal Vending i mit Livs Forsætter for Fremtiden. Vel havde jeg, som tidligere berettet, helst ønsket at komme i Handelen, men havde dog ikke vovet at se længere frem end til at blive Kontorist. Nu kom jeg derimod i en direkte Berøring med Skibsfarten og Udenlandshandelen, og her aabnede sig for mig nye Scener, Stillinger og Forholde, hvorom jeg før kun havde havt meget dunkle og ufuldstændige Forestillinger. Et Parti Ryper og andet Vildt fra Hardangerfjeldene, som jeg havde faaet Tilladelse at tage med, gav et meget op-

muntrende Resultat, idet de solgtes i det engelske Marked for mere end dobbelt af hvad Prisen var i Bergen. De Klædesvarer, jeg kjøbte og bragte tilbage for Beløbet, gav ogsaa et meget tilfredsstillende Resultat, og tjente derfor end mere til at bestyrke mig i en (som jeg senere fandt) overdreven Mening om Fordelen med Farten og Handelen paa Udlandet. Udreisen foregik under meget gunstige Omstændigheder. Havet var forholdsvis roligt og med en vedvarende nordøstlig Vind kom vi over Nordsøen i tre Døgn. Det var første Gang, jeg befandt mig paa Havet; det var første Gang, jeg saa mit Fædrelands Klippekyst hurtig forsvinde og skjule sig bag Nordsøens "puklede Ryg." Alt var herligt og skjønt og bekræftede Sandheden af den norske Digters Ord: "Havet er skjønt, naar det roligen hvælver staalblanke Skjold over Vikingers Grav." Jeg havde naturligvis min Køie forud hos Skibsmandskabet og fik saaledes en herlig Anledning til at blive bekjendt med Sømandsstandens Liv og Væsen, der hidtil havde været mig næsten fuldkommen ubekjendt. Det første Indtryk, jeg fik af Sømandens almindelige Karakter, har ved senere Erfaringer i det Hele taget bekræftet sig, og Wolf har Ret naar han siger: "Havet er herligt og herlige Sønner, stedse det fostred i kraftfulde Favn."

Om Opholdet i England kan jeg fatte mig meget kort. Næsten alt det, som her mødte Øiet, var nyt og forskjelligt

og lagde uafladelig Beslag paa min Opmærksomhed. En Vildthandler i Newcastle ved Navn James Pape viste mig megen Godhed og gik med mig til de fleste Seværdigheder i Byen, hvoriblandt Musæet var det vigtigste og havde for mig overordentlig Interesse, saa jeg ofte senere tilbragte et Par Timer om Dagen her. Man var dengang nylig begyndt med Jernbaner i England, og jeg fik her Anledning til for første Gang at prøve Farten med Jernbane fra Newcastle til Shields og tilbage. Det flade, herlige Land i Tynefloden Dalstrøg kunde ikke andet end have overordentlig Interesse for et Menneske, som aldrig før havde været udenfor det bjergrige og klippefulde Bergens Stift. Mine Udflugter, dels tilfods og dels med Postvognen, ud i Landdistrikterne, med Opholdet i de saakaldte Inns ved Veikanten, vare de behageligste af den Tid, jeg tilbragte i England. Sproget gav mig ingen Vanskelighed forsaavidt, at jeg godt kunde gjøre mig forstaaelig for Folket og fortælle dem, hvor jeg var fra, hvad jeg vilde osv.; men at forstaa dem, naar de, som det forekom mig, begyndte at lade Tungen løbe i Gallop, det havde desværre store Vanskeligheder og bragte mig i Førstningen ofte i alvorlig Forlegenhed. Det var let for Englænderen at gjenkjende Ordene, naar jeg udtalte dem som de skrives, men for mig at gjenkjende dem efter Lyden, der ofte er saa høist forskjellig fra Bogstaven, det fandt jeg alt andet end morsomt,

allerhelst naar jeg fangedes i dumme Feiltagelser. Efter den første Uge var dog det værste hermed overstaaet. Fruentimmerne var det altid lettere at forstaa, da deres Stemme er skarpere og klarere for det uvante Øre. Mr. Papes Kone, som stod for Udsalget i Mandens Fraværelse, og som altid havde saa meget at snakke om, var mig til stor Hjælp med Ordenes Udtale, ikke blot fordi hun altid snakkede, men ogsaa fordi hun lagde an paa at udtale hvert Ord klart og bestemt. Baade hun og Manden vare meget venlige og kristeligsindede Folk; de bad mig komme med dem til Kirken, hvor jeg for første Gang fik høre den engelske Gudstjeneste. Mr. Pape gik ogsaa en Dag med mig til en af Byens store Almueskoler, hvor jeg fik Anledning til at anstille nogle Sammenligninger med Hensyn til Undervisningsvæsenet, hvilket jeg forresten ikke fandt stort anderledes end i de ældre Skoler i Bergen.

Den unge Søn af det bergenske Rederi, med hvis Skib jeg var kommen over, og som havde været den nærmeste Anledning til min Reise, skulde forblive ved et Handelskontor et Aars Tid, og da vort Skib efter sex Ugers Forløb blev seilfærdigt for Tilbagereisen, blev Spørgsmaalet for mig, om jeg skulde gaa tilbage med samme Skib eller vove at blive, til der gaves en anden Leilighed. Opholdet var dyrt, og jeg syntes min lille under den strengeste

Sparsomhed opsparede Kapital blev temmelig haardt medtaget, ligesom mit sex Maaneders Forlov maaske kunde udløbe, før jeg fik en ny Leilighed til at komme tilbage over Nordsøen; dengang var der nemlig ikke Dampskibsfart mellem de to Lande, som der nu er. Just som jeg en Dag ombord i vort Skib, som skulde afgaa næste Morgen, stod og omtalte denne Sag med vor Superkargo—en stolt, egennyttig Mand, hvis Velvilie jeg dog paa en Maade havde vundet ved at løbe en Mængde Ærinder for ham i Byen — kom en anden Bergens Kaptein, der seilede for samme Rederi, ombord og fortalte, at han netop var kommen op fra Shields med Jernbanen og ventede sit Skib opad Roveret, saasnart Flodtiden indtraf. Han ventede at blive henliggende i flere Uger, før han fik losset, og atter indtage en Ladning Stykgods, der almindelig medtager en hel Del Tid. Jeg vilde altsaa faa en fortræffelig Leilighed til at følge ham tilbage, hvorom jeg da ogsaa strax traf Overenskomst med ham. Det var en meget interessant, venskabelig og frisindet Mand, med hvem jeg senere kom til at staa i et fortroligt Forhold, og hvem jeg har at takke for adskillige Tjeneste. Opholdet i England blev saaledes forlænget til over tre Maaneder, og Mr. Papes skaffede mig en Timelærer, som kom og læste med mig en Time daglig for en meget ubetydelig Godtgjørelse.

En Handlende fra Kjøbenhavn ved Navn T. Hansen var bosat i Newcastle og var Kommissionær for næsten alle norske og danske Skippere, som ankom dertil. Paa den Tid, jeg var der, ankom et betydeligt Antal danske Jægter med Kornladninger, da Korntolden formedelst Mangel paa Brødstof var midlertidig bleven ophævet. Denne Kjøbmand Hansen havde en Søn, der ogsaa viste mig adskillig Velvilie under mit Ophold i Byen. Det var en godslig, selskabelig ung Mand, som forresten lod til at være en Loafer, der Intet vilde bestille uden at more sig. Naar og hvor han traf mig, sagde han: "I wish to drink a glass with you," og saa trakterede han, men altid kun med et Par smaa Vinglas.

Jeg havde altid fundet, at Sprogstudier var det, jeg lettest kom afsted med, og mit Engelsk begyndte derfor ved Udgangen af de tre Maaneder at blive saavidt respektabelt, at Mrs. Papes med stor Tilfredshed kunde sige mig, at jeg nu ikke mere behøvede at ryste med Hovedet og sige: "nichts verstehe." Forsaavidt havde Reisen altsaa ikke været forgjæves; dog var Frugten i andre Henseender af langt større Vigtighed for mig end Sprogkundskaben, der maaske vilde blive af liden praktisk Nytte. Det var nu først rigtig gaaet op for mig, at Verden paa en Maade laa aaben for mig; Blikket blev udvidet; det travle Liv i Eng-

land, med den umaadelige Kontrast mellem Rigdom og Fattigdom, havde givet min Livsanskuelse en forandret Retning; det lille norske Kastevæsen med sine smaa Forargelser var trængt i Baggrunden ved Synet af de uhyre Fabrik- og Landmonopoler i England. Handelsaristokratiet begyndte her allerede at blive ligesaa mægtigt som Adelsaristokratiet. Ledsaget af Lykken kunde den dygtige og arbeidsomme Plebeier ved sine Handelsforetagender hæve sig op paa Pengearistokratiets Høider, lade sig vælge til Parlamentet osv. De Indtryk, jeg havde faaet, hvad jeg havde seet, hørt og erfaret paa min Englandsreise, gjorde mig mere haabefuld, lykkelig og tilfreds i min Stilling, end jeg nogensinde havde været. Jeg vilde med Troskab og Flid udtjene mine 7 Aar som Lærer og imidlertid forberede mig for Handelsstanden, saavidt Omstændighederne tillod.

Hjemreisen med den Skipper, som ovenfor er omtalt, frembød intet, som er værd Omtale. Med en drivende Vestenvind gik det i en rivende Fart over Nordsøen, og i et øsende Regn kom vi for fulde Seil ind gjennem Bergensleden efter 2½ Døgns Reise. Var det ikke for den store Told, som engelske Fabrik- og Manufakturvarer dengang var underkastet, vilde Fordelen have været enorm paa disse Varer; der foregik i de Dage ikke saa liden

Smugling langs den norske Kyst, og Lodserne kunde nok fortælle om mangen Otteæring, hvori Havstrilen afhenter Ladninger af kostbart Silketøi, Juveler o. desl. fra Siden af de fra England kommende Skibe, medens disse ligge bak i dette Øiemed. Disse Folk ere naturligvis medskyldige i Smugleriet, og kan derfor ikke angive uden selv at blive straffet. Regnveir og Storm er selvfølgelig det gunstigste Veir for saadanne Operationer, da der under disse Omstændigheder kun er faa Folk ude og færdes.

Da der endnu var et Par Maaneder tilbage af den Tid, jeg kunde være borte fra Skolen, tilbragte jeg disse i Bergen, hvor jeg altid befandt mig bedre end nogensteds ellers. Jeg havde nu vundet flere Venner her, hos hvem Opholdet intet kostede mig, og til Gjengjæld læste jeg af og til lidt med Børnene i Huset. Enkelte Oplysningsvenner gav mig Adgang til deres Privatbiblotheker (noget andet offentligt Bibliothek end Leiebibliotheket havdes dengang ikke) og laante mig beredvillig de Bøger, jeg ønskede at læse. Læsning og Selvstudium var egentlig det, jeg denne Gang havde foresat mig at anvende min Tid til i Bergen; thi jeg formaaede ikke at kjøbe mange Bøger, og naar jeg kom tilbage i mit Distrikt, var der ingen jeg kunde laane af. Foruden en Fortsættelse af Læseøvelser i Tydsk og Engelsk, var det især Historie og Geografi samt

en Del Reisebeskrivelser, som nu mest optog min Tid, og jeg erindrer ikke, at nogen andre to Maaneder af mit Liv har gaaet hurtigere eller mere lykkelig end disse. Paa Hjemreisen meldte jeg mig atter hos Præsten; han betragtede min Englandsreise fra et fornuftigt Standpunkt, udtalte sig særdeles tilfreds med mit Foretagende og tilføiede, at han kunde ønske ret mange af Lærerne vilde foretage sig noget lignende. Ved en Visitation i Hovedsognets faste Skole, som Provsten holdt en kort Tid derefter, var jeg ogsaa kommen tilstede for at se og høre, hvorledes det gik til i vor faste Skole. Da Personelkapellanen forestillede mig og fortalte, at jeg havde været i England o.s.v., behagede det ogsaa Provsten at udtale sig meget bifaldende, og han underholdt sig med mig et Kvarterstid, uden at jeg mærkede noget til de mørke Skyer, som under min Religionsexamen var trukket op over hans Aasyn. Ved Hjemkomsten besøgte jeg min gamle Moder og flere af mine Søskende. Moder var alt andet end tilfreds med mit eventyrlige Liv — saaledes kaldte hun mit Ophold i Bergen, min Englandsreise, ja endog mine Ombudsreiser som Præstegjældets Vaccinatør. Mine Søskende, som alle vare ældre end jeg og vare komne i Jordveie i Bygden, protesterede ret alvorligt mod den ubesindige Brug, jeg gjorde af mine Penge. De beklagede sig inderlig over, at jeg ikke benyttede den herlige Anledning, jeg havde til at spare

sammen Penge nok til at kjøbe en Jordvei, og spaaede mig Betlerstaven som en uundgaaelig Følge af min Læsegalskab. En af mine Brødre havde faaet fat paa en norsk Sproglære, som tilhørte mig; af denne forelæste han mig: "Jeg elsker, jeg elskede, jeg har elsket, jeg skal elske" osv. og udbrød derpaa triumferende: "Det Menneske, som kan lægge Penge ud for saadant meningsløst Fjas, maa være gal." Det nyttede kun lidet, at jeg indvendte, at han vistnok ikke i en norsk Sproglære vilde gjenfinde sine Katekismus-Satser, men at den derfor kunde være nyttig til sit Brug. Ligesaalidt som en Plov duede til at harve med eller en Harv til af pløie med, kunde en Grammatik være en Religionsbog og omvendt. Jeg mindede om, at man jo fra min Barndom af paa det strengeste havde straffet mit Hang til Læsning, at jeg trods al Modstand havde gjennemført mine Forsætter saa godt som muligt, og jeg syntes, at Resultatet dog var langt bedre, end de havde spaaet mig, og jeg vilde nødig opgive min Tro paa, at det ogsaa i Fremtiden vilde gaa bedre end man spaaede. Saavel min Moder som mine Søskende elskede mig dog inderlig og deres Raad var oprigtig ment. De vare loyale Folk i Bygden og overholdt strengt de gamle Fædreneskikke og de nedarvede Vedtægter, medens jeg ved min Omgang med Bøger og med Mænd af den herskende Klasse saavelsom med Fremmede havde tabt meget af det gamle til-

vante; mange Fordomme vare afslebne og Livsanskuelsen i betydelig Mon forandret. Denne Forandring aabenbarede sig end tydeligere i Omgangen med Folket i mit Skoledistrikt, og det bedrøvede mig ofte at finde en tiltagende Uoverensstemmelse med de Enkelte, som for det meste før havde været passive Modstandere. I Skolen arbeidede jeg atter med fornyet Kraft og vandt fuld Anerkjendelse af mine Foresatte saavelsom en ret opmuntrende Paaskjønnelse hos Flertallet af Forældrene i Distriktet. Skolekommissionen havde udsat en liden Præmiebelønning for den bedste Omgangsskole i Præstegjældet. Der var 15 Distrikter foruden Fastskolen, og da mit Distrikt i lokal Henseende var mindre heldigt stillet, havde jeg ikke tænkt paa at komme i Betragtning ved Uddelingen. Da Personelkapellanen var den eneste, som besøgte alle Skolerne, blev man enig om, at hans Anbefaling skulde gjøre Udslaget, og han betænkte sig ikke et Øieblik paa at erklære, at der efter hans Mening ikke kunde være nogen Tvivl om, hvem Præmien rettelig tilkom. Hans Grunde bleve i Korthed udviklede og enstemmigt tiltraadte, og den næste Søndag overrakte han mig Præmiebelønningen i Kirken i Menighedens Nærværelse med nogle Bemærkninger, som for mig visselig vare meget smigrende. Jeg havde altsaa her høstet nogle Laurbær, som jeg slet ikke havde drømt om — i Grunden havde hele min Tanke og Stræben i den senere

Tid været saa fuldstændig absorberet af mine Gjøremaal og de nye skiftende Scener, at den personlige Ærekjærhed, hvoraf jeg udentvivl havde min Andel, var traadt ganske i Baggrunden.

IX.

Forsøg paa at oprette et Læseselskab.

I et Tidsskrift, hvis Navn jeg nu har glemt, fandt jeg offentliggjort en Katalog over Bøger, som Forfatteren ansaa mest passende for Almuebibliotheker. Dette vakte den Tanke hos mig at gjøre Forsøg med Oprettelsen af et Læseselskab i vort Sogn. Læseselskaber og Sogneselskaber existerede allerede i en Del Præstegjæld, men hos os var der endnu ingen saadan Indretning, og jeg havde mangengang inderlig følt Mangelen deraf. Nu blev det til en klar og stærk Overbevisning hos mig, at et velvalgt omend lidet Sognebibliothek vilde være et af de virksomste Midler til Folkeoplysningens Fremme, og jeg lagde derfor strax Haand paa Værket med al den Varme og Utaalmodighed, hvormed jeg i denne unge Alder tog fat paa enhver Ting, som interesserede mig. Der gaves i vort Sogn nogle mere oplyste, fordomsfrie og fremadstræbende Mænd, som stedse havde staaet Last og Brast med mig i de Kampe, som det

gamle og nye næsten til alle Tider fører mod hinanden. Disse gik strax med Liv og Sjæl ind paa min Plan; de fornødne Statuter blev udarbeidet, og en Indbydelse til et Læseselskab udstedt. Hvert Medlem skulde ved Indtrædelsen betale 3 Spd. og derefter en aarlig Kontingent af 1 Spd., hvilket vi regnede paa i nogle Aar at give os en respektabel lille Bogsamling, forudsat at vi fik det paaregnede Antal Medlemmer, og herpaa var det selvfølgelig Sagens Udfald beroede. Der tegnede sig virkelig flere, end vi havde turdet regne paa, og Foreningen talte snart 30 Medlemmer. Til det første Indkjøb havde vi altsaa henimod 100 Spd. En Komite af 5 Medlemmer blev valgt til at udarbeide en Liste over de Bøger, som først skulde kjøbes. Saavidt jeg nu erindrer, var det Henr. Wergeland, som havde udarbeidet den for Sognebibliotheker bestemte Katalog, jeg havde fundet, og fra denne gjorde nu Komiteen sit Udvalg, og det blev mig overdraget at reise til Bergen og besørge Indkjøbet. Fra nogle gamle Brevskaber, som endnu findes blandt mine Papirer, anfører jeg her Navnene paa nogle af de Bøger, der fandtes i den første Samling, som blev kjøbt: Sverdrups Magazin, 4 Bind; Norges offentlige Ret; Priis's Haugekunst; Platous Geografi; Primons Lexikon; Det vigtigste af Naturlæren; Filosofi for ulærde; Jurks Naturhistorie; Neumans Haandbog; Paludans Raad for syge; Husdyrenes Be-

handling; Abildgaards Heste- og Kvægavl; Boyes Regnebog; Holst's juridiske Haandbog; Odeens Regnebog; Blatz om Havekunsten; Viborg om Svineavlen; Willaume om Mennesket; Newton for Ungdommen; Kunsten at blive rig og lykkelig; Falch om Fiskeri; Hus- og Reiselæge; Hirschfeldt om Frugttræer; Dalgas Lærebog i Agerbruget; Mallings store og gode Handlinger; Naturlæren og Naturhistorien; Haandbog for Omgangsskoler; Munthes Fædrelands Historie; Platous Verdenshistorie; Odelsmands Tanker; Almanakmanden, osv., osv. Jeg har her nævnt saa mange af vore Bøger for at kunne vise, hvor vanskeligt det var paa den Tid og i den Egn, hvor jeg var hjemme, at kunne tilfredsstille Almuemanden; thi dette Udvalg af Bøger, som jeg hovedsagelig fik Skylden for, bragte mig saa mange Ubehageligheder, at jeg aldrig kan glemme det. Jeg havde vistnok ikke selv noget personligt Kjendskab til alle disse Bøger, men det faldt mig dog aldrig ind, at der i saadanne Bøger skulde findes noget anstødeligt for Religion eller Kirke, Moral eller Sædelighed, og dog blev Læseselskabet, paa Grund af dets Bøger, overøst med de groveste Beskyldninger for Vantro og Ugudelighed af dem, som havde modarbeidet Foretagendet, saa at endog nogle Medlemmer bleve forskrækkede og intet mere vilde have med Sagen at gjøre. Saavidt jeg nu kan erindre, var det den sidstnævnte Bog, der er et Forsøg paa at forklare de

astronomiske Beregninger i vore Almanakker og gjøre de første Grunde af Astronomien forstaaelige for Almuemanden, som først vakte Mistanke og Modstand. Deri fandt man fremsat og forklaret den Lære, at Solen ikke gik rundt om Jorden, men at det var Jordens daglige Bevægelse om sin Axe, som frembragte Solens tilsyneladende Gang omkring Jorden, samt at det var Jordens aarlige Bevægelse i en oval Kreds, som frembragte Aarstidernes Afvexling — ikke Solens Flytten mod Syd eller Nord, som man hidtil almindelig havde troet. Denne Bog, mente man, vilde altsaa gjøre Bibelens Ord til Løgn, hvor det hedder, at Gud paa Josvas Bøn lod Solen staa stille paa Himlen en hel Dag for at give ham Tid til at fuldende sine Fienders Nederlag i et Feltslag, som da netop stod paa. Den indeholdt altsaa en kjættersk og sjælefordærvende Lære, og de, som hørte til Læseselskabet, maatte være vantro Hunde og Tyrker, som det ikke var ret at taale i Samfundet. Da nu først den overtroiske Mistanke var vakt, varede det ikke længe, før man fandt et eller andet, som var galt i næsten hver eneste Bog, og overhovedet var det jo galt at læse i verdslige Bøger. Læsning skulde kun anvendes paa Gudsord, og det var derfor en skrækkelig Gudsbespottelse at læse om Hestens Sygdomme og Svinets Behandling — det var altsammen "Historiebøker" og løgnagtige Fabler, man havde faaet for sine Penge, og de, som

læste saadanne Bøger, maatte være Hedninger, thi der fandtes ikke et Gudsord i dem.

Denne Gang havde jeg altsaa slemt forregnet mig; at komme med Forklaringer nyttede ikke og Forargelsen var saa stor, at Præsten heller ikke turde tage mig i Forsvar. Jeg havde jo heller ikke raadført mig med ham, om hvilke Bøger vi burde vælge, og kunde saaledes ikke vente, at han vilde gjøre sig upopulær hos Almuen, af hvem han fik sit Offer og Tiende, allermindst ved at forsvare Bøger, som han maaske selv ikke havde anseet passende til Folkelæsning. Hvad Medlemmerne angaar, da var der omkring Halvparten af dem, som vaklede og begyndte at tale om at maatte faa sine Penge tilbage, da de ikke ønskede at eie nogen Andel i saadanne Bøger eller være bekjendt for at høre med i en Forening, der hyldede slige Anskuelser. Den anden Halvdel, der bestod af mere oplyste og fordomsfrie Mænd i en yngre Alder, sluttede sig om mig med den faste Bestemmelse, ikke at lade sig kujonere af en saa urimelig Fanatisme. For de vaklende Medlemmer paaviste de det latterlige i deres Færd og bad dem forklare, hvorfor og hvorledes det kunde være større Synd at læse om Husdyrenes Behandling, om Træplantning, Havedyrkning o.s.v. end at tale derom, og det gjorde de dog ofte. Hvad Jordens og Solens Bevægelse angik, da var det jo lige let

for den Almægtige at lade den ene som den anden staa stille, om han saa fandt for godt, og at man vel gjorde bedst i ikke at ængste sig over Guds Forsyns Hemmeligheder. Desuden var der jo stor Uenighed mellem Theologerne selv angaaende dette Bibelsted, og det maatte derfor synes bedst for Lægfolk ikke at hænge sig fast i disse vanskelige Steder, som blot vilde foraarsage Bekymring og Splid, men heller lade Kirkens beskikkede Authoriteter bestemme over dem. Ialfald burde man give lidt Tid, læse disse Bøger selv og se, hvad der virkelig læres i dem, se hvad det egentlig var de handlede om, og ikke lade sig forskrække af Folk, som man jo vidste modsatte sig al Kundskab og Oplysning. Den, som da efter en saadan fuldstændig og upartisk Prøvelse vedblev sit Forsæt at ville træde ud, skulde faa sin indbetalte Kontingent tilbage. Det endelige Udfald blev, at kun nogle enkelte meldte sig ud, mindre paa Grund af deres Overtro end fordi deres Læseøvelse og Forstandsudvikling var saa indskrænket, at de ikke kunde læse og end mindre forstaa de fleste af Bøgerne, og derfor kun fandt saare liden Interesse i dem. Men medens saadanne traadte ud, kom Andre med større Læseøvelse og mindre indsnørede Tanker og meldte sig ind som Medlemmer, saa at Foretagendet egentlig ikke faldt igjennem, men blev dog meget lammet og indskrænket i sin Virksomhed. Og selv min egen Gjerning i Skolen blev derved stillet i en Skygge,

som paa flere Steder gjorde det koldt og uhyggeligt, og da dette netop var blandt dem, jeg skulde søge at vinde for Oplysningens Sag—de karske have nemlig ikke Lægedom behov, men de som have ondt—følte jeg saameget smerteligere det uheldige i min Stilling. Præsterne var oplyste Mænd, den ene af dem kunde jeg endog kalde frisindet, og mellem sig indbyrdes og med sine Standsbrødre lo de ofte over Almuens Fordomsfuldhed; men de vare forsigtige, kloge, konservative Mænd, der mente, at man ikke for en Ides Skyld burde skabe sig Fiender blandt dem, man skulde nyde godt af, og at det desuden gik fort nok med de nye Reformer, som maaske kunde føre derhen, hvor man ikke vilde. Vore Modstandere bestyrkedes derfor meget i sin Iver, da de fandt, at Præsten, der hidtil altid havde bistaaet mig i alle Skoleanliggender, nu ikke gav mig videre Bifald. Et Par Aars Tid efter udkom fra Kirke- og Undervisningsdepartementet et Reglement med Hensyn til Sognebibliotheker, hvori Sognepræsten i hvert Præstegjeld skulde bestemme, hvilke Bøger man skulde faa Lov til at anskaffe sig i Læseselskaberne. Herved vaktes for første Gang min Opmærksomhed for Regjeringens Politik—en Sag jeg hidtil ikke havde tænkt stort paa. Jeg saa nu, at man paa høiere Steder ikke ønskede at lade det gaa hurtig med Folkeoplysningen, men at Smulerne maatte uddeles langsomt og spredes med varsom Haand over et langt

Tidsrum for at undgaa revolutionære Tendentser; at saaledes som Regjeringens Politik var, saaledes maatte ogsaa Embedsstanden udover det hele Land være. Jeg for min Del var kommen for langt, og saa var flere af mine unge Venner i vort Præstegjeld; thi i de senere Aar havde flere af de yngre Skolelærere saavel som andre, der agtede at blive Lærere, begyndt at komme til mig for at faa Undervisning, og der var paa en Maade fremstaaet et Slags spontant Lærerseminarium, som lovede vigtige Resultater. Det var muligt, at jeg her var kommen udenfor min anviste Virkekreds. Enkelte trofaste Venner i den herskende Stand lod mig forstaa, at hvis jeg ikke var forsigtig, kunde jeg let faa en Modbør, der vilde blive farligere end Folkefordommene. Et Brev, som jeg havde skrevet til en Ven angaaende adskillige offentlige Spørgsmaal, og hvori jeg tildels paapegede de Hindringer, Kastevæsenet lagde iveien for Folkeoplysningen, var ved Modtagerens Uagtsomhed kommet i urette Hænder. Da jeg en Dag paa Thingstedet ventede i Fogdens Kontor, hvor jeg skulde oppebære mit Vaccinationsgebyr, aabnede jeg en Bog, som laa i Vinduet for at se i den. Blandt Ligemænd kunde dette ikke være noget Anstød mod Etiketten; tvertimod er det jo noget sædvanligt, at man viser den ventende den Høflighed at give ham en Avis eller Bog at fordrive Tiden med, naar man ikke kan underholde ham med Samtale.

Men her var det ikke Ligemænd, og den tilstedeværende Kontorist blev meget indigneret over min Impertinence, og spurgte i en opbragt Tone, hvad jeg gjorde. Det var ikke nogen Bog for Bønder (det var en dansk Roman, hvis Titel jeg har glemt). Mine foresatte havde vist mig for megen Godhed, jeg var bleven uforskammet og lønnede mine Velgjørere med Utak, man havde nu fundet, at jeg var bleven Vinkelskriver og man skulde nok vide at sætte en Stopper for mine Bedrifter blandt Almuen. Før jeg kunde svare eller udbede mig nogen Forklaring over denne Tiltale af et Menneske, som jeg ikke engang kjendte, kom Fogden og strax expederede min Forretning, uden at mæle et Ord, og det var først en Tid senere jeg fik vide, at mit Brev havde været Gjenstand for Hr. Fogdens Opmærksomhed.

X.

Handelsforetagender.

Alle disse Ting i Forening med den Beslutning jeg, som tidligere anført, havde fattet under Englandsreisen, bestemte mig nu til at tage Afsked, saasnart min Tjenestetid var udløben. I Virkeligheden havde jeg allerede ved min Hjemkomst fra England kjøbt Halvparten i en større Hardangerjægt og havt Andel i nogle Handelsforetagender,

uden dog hidtil selv at have anvendt noget af min Tid dermed. Havde det ikke været for den frastødende Kulde, for ikke at kalde det med noget haardere Navn, hvormed jeg mødtes baade fra oven og fra neden i min Virksomhed for Folkeoplysningens Fremme, er det dog meget sandsynligt, at jeg var forbleven ved Lærerfaget, hvortil jeg af Naturen nærmest syntes bestemt. Nu derimod var der ingen Tvivl tilbage hos mig om, hvad jeg burde gjøre. Jeg havde nemlig endnu langt fra ikke gaaet længe nok i Livets Skole, jeg havde endnu ikke paa langt nær gjennemgaaet de Prøvelser, den Modgang og de Lidelser, som udfordres til at frembringe den Visdom og Maadehold, uden hvilke en fyrig Ungdomsnatur aldrig ret ved, hvad der bedst tjener den. Den modnere Erfaring viste mig senere, at jeg her havde spændt Buen for haardt. Hvorfor ikke være taalmodig og temporisere? Hvorfor ikke slaa af Noget hist og her af nogle Biting for dog at redde Hovedsagen? Rom blev ikke bygget paa en Dag. Naar man kunde anvende Aarhundreder paa at fuldføre en eneste Kirkebygning til Herrens Pris, hvorfor ikke være tilfreds med at lægge Sten til Sten i Folkeoplysningens herlige Bygning uden at ængstes over, at det gik saa langsomt? Det er dog en Bygning, som der stadig maa bygges paa fra Slægt til Slægt, uden at man kan sige, at den er færdig. Men det ligger ikke i det unge Hjertes Natur at søge Trøst mod

Utak og Miskjendelse i sine gode Hensigter og redelige Forsætter; det tilhører den modnere Alder. Jeg havde dog mange hengivne og trofaste Venner, som oprigtig beklagede det afgjørende Skridt, jeg nu skulde tage, og forsikrede mig, at jeg vilde komme til at fortryde det. Jeg havde selv ofte en bange Anelse herom, naar jeg saa tilbage paa de Aar, jeg her havde tilbragt. Jeg havde dog havt det saa godt, og det var bleven mig forundt at virke med større Held i mit simple Kald end mine Forgjængere. Børnene havde altid elsket, agtet og adlydt mig; mine jevnaldrende havde alle holdt af mig og glædet sig i min Omgang, Undervisning og Raad. De Venskabets Baand, som her vare knyttede, skulde nu atter overskjæres og jeg skulde igjen ud blandt Fremmede for at bryde en ny Bane. Men det sentimentale havde ikke stort Herredømme over mig, og Utak og Miskjendelse var dog den Mynt, man helst vilde betale med i den Stilling jeg havde, medens Handelens og Søfartens skiftende Scener og Storme lovede en langt mere uindskrænket Tumleplads for en Aand, som aldrig var tilfreds uden en rastløs Bevægelse.

Paa den Tid, her omtales, vare de saakaldte Hardangerjægter komne i stærkt Brug. Enkelte driftige og foretagsomme Mænd havde i kort Tid samlet Formuer ved de rige Fiskerier, som da gik for sig langs Norges Vestkyst baade Vinter og Sommer. Med en Fætter, som havde

nogen Erfaring i Faget, besluttede jeg at prøve Lykken som Jægteførér. Jeg agter ikke her at give nogen udførlig Beretning om de tre travle og begivenhedsrige Aar, jeg tilbragte i denne Forretning. De Erfaringer, jeg gjorde, kan ikke have nogen stor almindelig Interesse, og det er maaske nok at sige, at hvad Lykken det ene Aar rundhaandet gav, tog den som oftest det næste Aar tilbage. Undertiden eiede jeg et Par Tusind Daler og saa igjen næsten ingenting, og da Pengefortjeneste i Handelsveien altid er Hovedsagen, syntes der at være lange Udsigter med at naa det tilsigtede Maal. Tanken om Udvandring til Amerika gjorde sig derfor atter stærkt gjældende hos mig. Jeg solgte derfor, hvad rørlig Eiendom jeg havde, og naar alt Regnskab var afgjort, havde jeg med alt mit Slid og Slæb ikke kunnet spare sammen saa meget som et Tusind Daler. Hvad enten det nu er det blinde Tilfælde eller den uundgaaelige Skjæbne, som gjør, at det ene Menneske neppe kan røre ved en Forretning, uden at Lykken begunstiger ham, kan et andet Menneske med al sin Flid og Omtanke aldrig vinde Lykkens Gunst. Hermed være det nu som det vil. Udfaldet blev, at jeg Vaaren 1843 reiste til Amerika.

XI.

Livet i Amerika.

Om denne Reise er der tidligere berettet Noget i denne lille Bog, og det skal ikke her gjentages. Ogsaa om Nybyggerlivet i Wisconsin er der tidligere berettet, saa at det ikke her ansees nødvendigt at tilføie mere. Om det lidet, jeg formaaede at udrette mellem Nybyggerne i det saakaldte Yorkville Settlement, kan jeg fatte mig i Korthed. Folkeoplysningen var, som man vil have seet, min Kjæphest. Som forhenværende Lærer interesserede jeg mig levende for Oplysningsvæsenet, havde en aktiv Andel i Oprettelsen af en engelsk Skole for Distriktet, virkede for Oprettelsen af et Skolebibliothek, Debatselskaber og Sangforeninger. Jeg skrev en Ansøgning til Post-Departementet i Washington om Aabningen af en Postrute gjennem Settlementet. Forsynet med talrige Underskrifter og en Anbefaling fra Wisconsins Legislatur sendtes Ansøgningen til Washington, hvor den strax blev bevilget og Postruten etableret. Det er nu snart 30 Aar, siden Postofficet "North Cape" oprettedes, og K. Adland, som endnu sidder i Embedet, blev ansat som Postmester. Dette Postkontor ligger i

Midten af Settlementet og har udøvet en uberegnelig Indflydelse til Oplysning og Fremskridt i Naboskabet. Var ikke denne Postrute bleven aabnet netop da det skede, vilde den 3 Maaneder senere være bleven henlagt ad en anden Vei, og Folket i Settlementet vilde faaet fra 6 til 10 Mile at gaa til Posthuset. Man kan vanskelig beregne, hvad Virkning dette vilde have paa Brevvexling og Avislæsning. Det var altid med Tilfredshed, at jeg saa den stadigt stigende Intelligents og Udvikling i alt det, som var godt og nyttigt blandt de Norske paa dette Sted, og det glædede mig at vide, at det var faldet i min Lod at gjøre de første Skridt i denne Retning. Paa et andet Sted i denne Bog er omtalt min Andel i Udgivelsen af den første norske Avis i Amerika og skal ikke her gjentages.

I Aaret 1860 var jeg Medlem af Legislaturen, og som saadan faldt det atter i min Lod at gjøre mit Naboskab en Tjeneste. Der laa nemlig i Townet Norway en Strækning Swampland paa 2,500 Acres, hvilket tilhørte det saakaldte Drainingsfond og eiedes af Staten. Om at give dette Land til Town of Norway indleverede jeg et Lovforslag, udarbeidet med stor Omhu af en af Statens bedste lovkyndige. Denne Bill blev, efter en haard Kamp, antaget af begge Huse og blev Lov. Dette Land blev da solgt til de omboende Farmere for en lav Pris og de ind-

komne Penge anvendte til dets Udgrøftning. Istedetfor hidtil at have været en Kilde til malariske Febere og andre Sygdomme for den omboende Befolkning, blev det nu til en god Indtægtskilde som et rigt Hø- og Pastureland, og den nævnte Lov maa ansees for at have været til ikke saa liden Nytte for Naboskabet.

Det havde længe været paa Tale blandt mine Venner i Chicago, at jeg burde komme der og gjøre et nyt Forsøg med en norsk Avis; men da jeg selv havde gjort dyre Erfaringer og tillige seet, hvor uheldigt det havde gaaet andre, kunde jeg ikke give dem noget opmuntrende Svar. Endelig i Sommeren 1865 kom Hr. John Anderson ud til min Farm i Racine County, da han paa et Besøg hos sin Kones Forældre befandt sig i Racine. Han var kommen til Chicago med sine Forældre i en meget ung Alder og havde lært Bogtrykkerkunsten ved Chicago Tribune, og mine Venner havde anbefalet ham til mig som vel skikket til at bestyre Trykkeriet. Der blev dog dengang intet bestemt afgjort, da jeg endnu havde Betænkeligheder ved at indlade mig paa det vaagelige Foretagende. Tidlig om Vaaren det næste Aar kom han atter derud og bragte Anbefalingsbrev med sig fra Iver Lawson, hvori der fremholdtes Tanken om en liden Pengeunderstøttelse, hvis dette skulde blive nøvendigt, samt Forsikring om, at han ansaa Hr. Anderson

kompetent som Bogtrykker og Forretningsfører. Derved overvandtes mine Skrupler, og Resultatet blev, at det første Nummer af "Skandinaven" udkom den 1ste Juni 1866. Hr. Marcus Thrane havde et Par Maaneder tidligere begyndt sin "Norske Amerikaner" i Chicago. Desuden havde vi de to ledende norske Aviser i Wisconsin, nemlig "Emigranten" i Madison og "Fædrelandet" i La Crosse. Alle troede derfor, at vort Foretagende var haabløst og vilde ende med Nederlag for "Skandinaven". Heri blev man dog skuffet; thi "Skandinaven" fandt uventet Støtte hos Folket, og da Hr. Thrane overgav sin Subskriptionsliste til "Skandinaven" mod en liden Godtgjørelse, vandt "Skandinaven" hurtig en stor Udbredelse og dens Fremtid blev betrygget. Mit Arbeide som Redaktør af "Skandinaven" ligger os altfor nær til her at trænge nogen nærmere Omtale. Som gammel Abolitionist var jeg altid en ivrig Forfægter af det republikanske Partis Grundsætninger, saalænge jeg forestod Redaktionen, og hvor meget eller hvor lidet dette havde at gjøre med Bladets heldige Fremgang hos Folket, ved jeg ikke. Sandsynligt er det, at en dygtig Forretningsførelse og en sparsom Bestyrelse af Trykkeriet reddede Bladet fra den Skjæbne, man havde forudsagt.

Mit Forsvar for den amerikanske Commonskole udgjorde, bortseet fra den politiske Virksomhed, maaske Hoved-

momentet i mit Redaktionsarbeide og ledte til den uventede Hædersbevisning, at en af Chicagos Folkeskoler blev opkaldt efter mig. Den langvarige Diskussion om Slaveriet og Commonskolen tiltrak sig en almindelig udbredt Opmærksomhed og tjente stærkt til Bladets Udbredelse overalt, hvor de Norske boede.

I 1880 blev jeg paa Forslag af Redaktør Husher udnævnt som en af Wisconsins Electors paa den republikanske Ticket. Dette var en Hædersbevisning, som formodentlig skulde være Løn for en lang og tro Partitjeneste, og jeg negter ikke, at Udnævnelsen kunde have sit Værd som saadan; men seet fra en Arbeiders Standpunkt, der skal brødføde sig med haardt Arbeide, er det Pengeværdien han mest ser paa. For den Dag, Electorerne tilbragte i Madison ved Valghandlingen, fik de $2.50, medens Opholdet i Hotellet kostede dem $3.00 — altsaa et Tab af 50 Cents. Det er gjerne saa, at naar et Embede har Pengeværdi, er der Tusinder, som søger det, og det er vanskeligt at faa. Det er den almindelige Erfaring, jeg har gjort i politiske Anliggender, og jeg formoder, at dette var Grunden til, at denne Hæderspost blev givet mig, uden at jeg havde bedet derom. Jeg er ikke utaknemmelig for den Velvilie, mine Landsmænd viste mig i Konventionen ved deres enige Optræden for mig. Men naar det senere fortaltes i mit Na-

bostab, at nu havde jeg faaet et Embede, som med engang vilde gjøre mig til en Rigmand, beroede dette, som af ovenanførte vil sees, paa en Misforstaaelse af Sagen.

Hvad der senere tildrog sig i Washington og tillige kom tilsyne paa en saa bedrøvelig Maade i deres Kamp angaaende Byttet, har sat mig i stor Betænkelighed overfor Partipolitiken og givet mig en vis Afsky for den. Jeg har derfor raadet mine Landsmænd til større Uafhængighed og Alsidighed i deres politiske Virksomhed. Præsident Garfields Mord, det afskyelige Embedsjageri i Washington, Blaines Intriger mod Roscoe Conkling, hans Raab til Garfield paa Backbone, hvoraf fulgte Conklings Nederlag, Tabet af New York for Republikanerne og Clevelands Valg — alt dette aabnede mine Øine for Partipolitikens Fordærvelse og den Fare, som fra det blinde Partiraseri truede Landet, og jeg kom til den fulde og faste Overbevisning, at de store republikanske Majoriteter havde bragt hensynsløse Politikere til Fronten, og at det var blevet en Nødvendighed at bruge Bremsen for at holde dem i Tømme. Partierne er til for at holde hinanden i Tømme, og dette kunne de kun gjøre, naar deres Stemmetal er nogenlunde lige. En Smule Uafhængighed hos Vælgerne er derfor paa rette Sted — ja den er egentlig Valghandlingens Kjærne. Det samme gjælder ogsaa, naar vore

Landsmænd søger Udnævnelser. Naar en Konvention tilsidesætter vor Nationalitet og saa at sige spytter os i Ansigtet, bør vi ikke skrige og skraale som et dængt Barn, men slaa igjen som myndige Mænd ved Valgurnen. Det er det eneste Vaaben, som bider paa Politikerne, og de, som bruger det, faar sit Ønske frem næste Gang; thi man skal jo have Stemmeflerhed for sin Ticket.

